

Hluboká ekologická stopa

Sborník vzpomínek
kolegů a přátel Bedřicha Moldana
k jeho 75. narozeninám

Obsah

Předmluva, aneb proč jsme gratulovník vydali a takhle ho nazvali.....	9
Deep ecological footprint.....	10
Prof. Bedřich Moldan a katedra meteorologie a ochrany prostředí Matematicko-fyzikální fakulty UK.....	11
<i>Jan Bednář</i>	
Energie, že by na ni mohla Praha svítit aneb má setkání s Bedřichem Moldanem	13
<i>Vladislav Bízek</i>	
Výkladový slovník	16
<i>Martin Braniš</i>	
Jaký byl Bedřich vedoucí?.....	17
<i>Jiří Černý</i>	
Bolševici mě okradli.....	19
<i>Jan Čeřovský</i>	
Bedřich Moldan and Indicators of Sustainable Development.....	21
<i>Arthur Dahl</i>	
Jak (nás všechny) učil... aneb o sršních a lidech	24
<i>Jana Dlouhá</i>	
Gratulace Bedřichovi Moldanovi.....	33
<i>Zuzana Drhová</i>	
Bedřich a jeho zástupci aneb jak se pekl vstup do Evropské unie.....	34
<i>Jan Dusík</i>	
Bedřich Moldan 75.....	37
<i>Daniela Fottová</i>	
New diplomacy for sustainable development with Bedřich Moldan	39
<i>Nadine Gouzée</i>	
A very personal appreciation of Prof. Bedřich Moldan	40
<i>Susan Greenwood Etienne</i>	
Mens sana in corpore sano	41
<i>Tomáš Hák</i>	
Bedřich Moldan.....	42
<i>Jiří Hlaváček</i>	
Gratulovník Velkému Učiteli	45
<i>Ivan Holoubek</i>	

© autoři jednotlivých příspěvků, Praha 2010

Vydalo Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze v roce 2010

Editoři: Jana Dlouhá, Jiří Dlouhý, Tomáš Hák

Grafická úprava obálky: Lenka Pachmanová, Jana Dlouhá

Jazykové korektury: Alena Matuszková

Úpravy anglických textů: Andrew Barton

Grafický design a sazba: Jiří Dlouhý

Tisk: Žaket Praha

ISBN 978-80-87076-14-9

GEOMONem to neskončilo.....	50
<i>Jakub Hruška</i>	
Beďar.....	55
<i>Milan Kaluř</i>	
Vivat, Beďrich!.....	59
<i>Mikuláš Huba</i>	
Vosa.....	63
<i>Zdeněk Kabelka</i>	
Docela malá splátka dluhu	67
<i>Hana Kolářová</i>	
Útržky.....	69
<i>Pavel Kovář</i>	
K pětasedmdesátinám prof. Beďricha Moldana	71
<i>Vladimír Krečmer</i>	
Pohled do „dávné minulosti“.....	74
<i>Eva Kružiková</i>	
Pohádka o tatíčkovi, čtyřech otcích a jednom bráchovi.....	76
<i>Bohumil Kubát</i>	
Tři etudy o Beďrichu Moldanovi	83
<i>Jan Květ</i>	
Odpověď Beďrichu Moldanovi na jedno vážné téma	88
<i>Hana Librová</i>	
Panu senátorovi	91
<i>Michal Marčík</i>	
Život obohacuje a prosvětluje přátelství.....	92
<i>Michal V. Marek</i>	
SEVEN	94
<i>Jaroslav Maroušek, Marie Košťálová</i>	
Národní klimatický program.....	95
<i>Tatána Miková</i>	
Beďrich Moldan má 75 let (?) – „že se nestydí!“.....	97
<i>Lubomír Mlčoch</i>	
Beďrich Moldan v etapě vzniku Ministerstva pro životní prostředí....	101
<i>Svatomír Mlčoch</i>	
Beďrich Moldan – jak jsem ho poznala.....	103
<i>Martina Motlová</i>	
Beďrich Moldan – trvale udržitelná inspirace.....	104
<i>Luboř Nondek</i>	

Vzpomínky na budoucnost.....	107
<i>Jan Plesník</i>	
Science and policy dialogue – at the border	109
<i>Véronique Plocq Fichelet</i>	
Čas vztahy nemění – jen upevňuje.....	111
<i>Pavel Punčochář</i>	
Beďrichovi.....	113
<i>Iva Ritschelová</i>	
O souznění profesionálního i osobního přátelství	114
<i>Milena Rychnovská</i>	
K sedmdesátým, pětasedmdesátým, osmdesátým, stým narozeninám... ..	116
<i>Ivan Rynda</i>	
Že je profesorovi Beďrichu Moldanovi letos 75 let? To není možné!	117
<i>Ing. arch. Martin Říha</i>	
Rozum a dospělost	123
<i>Jan Sokol</i>	
Vzpomínka na Děčín.....	126
<i>Ivan Studničný</i>	
Proč si prof. RNDr. Beďricha Moldana, CSc. opravdu vážím	127
<i>Radim Šrám</i>	
Beďrich Moldan 75ti letý.....	129
<i>Blanka Úlehlová</i>	
Jak jsem pracoval s Beďrichem Moldanem	132
<i>František Urban</i>	
Bílý muž, který nevzdává	134
<i>Gabriela Vacková</i>	
Beďrich Moldan – 75 let.....	136
<i>Miloslav Vobecký</i>	
Beďrich Moldan's CV.....	138
<i>by Jaroslav Stoklasa</i>	
Beďrich Moldan's significant contributions and achievements.....	142

Předmluva, aneb proč jsme gratulovník vydali a takhle ho nazvali

Myšlenkou vydat něco, co by netradičním způsobem shrnulo či připomnělo různé aktivity Bedřicha Moldana, jsme se zabývali dlouho, vlastně už od jeho posledních kulatin. Ale jak to bývá, na vše je dost času a pak se to nestihne. Ani tentokrát jsme tento syndrom úplně neeliminovali a práce tudíž probíhala hekticky a v mírném stresu. Smysl tohoto počínu byl jasný, přestože koncepcí se nabízelo několik: chtěli jsme vydat „gratulovník“ - tedy jakýsi sborník textů jeho kolegů a přátel, které by Bedřichovo působení na různých místech a v rozmanitých organizacích ukázaly v souvislostech s historií environmentálního dění u (nejen) nás. Kromě hodnoty vzpomínkově a gratulační jsme tedy chtěli, aby výsledné dílko mohlo posloužit i coby jakýsi průvodce po událostech, příhodách a činech, na jejichž vzniku se Bedřich kdy nějak, více či méně, podílel. Příspěvky měly (i přes jistou osobní notu) zůstat laděné věcně až dokumentačně, současně se ale nemělo jednat o sborník odborných statí z oboru environmentální vědy. Těch si oslavenec užil, a jistě ještě užije, dost a dost.

Pro název jsme si vypůjčili již patentovaný termín Ekologická stopa: všem dobře známý agregovaný ukazatel spotřeby a zátěže prostředí, který dlouhodobě na našem pracovišti rozvíjíme a jehož tvůrce, Mathis Wackernagel, se s Bedřichem dobře zná a proti této vypůjčce by tedy jistě nic nenamítal. Zde se hodil z důvodu své mnohovýznamovosti - kromě tohoto ekologického indikátoru se může jednat o historickou jednotku délky, základní organizaci ČSOP s názvem Stopa; pokud se našincům někde ve světě něco podaří, noviny píší o „české stopě“, existuje projekt péče o přírodu „stopa v krajině“ atd. Ne každý za sebou zanechává stopu, nebo takovou stopu, která si zaslouží vzpomnutí. Někdo za sebou zanechává spíše rýhy - hlubší, ale ne tak rozsáhlé dopady svých aktivit. Bedřichova stopa je ale velká a hluboká, a to nejen v ekologických oborech, v navazující „ekologické“ praxi, ale i v jakési ekologii vnitřní či humánní, tedy vztazích mezilidských.

Po celou dobu přípravy gratulovníku trpíme nepříjemným pocitem, že jsme na někoho důležitého zapomněli a že to bude mrzet buďto jubilanta, nebo opomenutého gratulanta. Seznam autorů je výsledkem jistě neúplných adresářů a krabic s vizitkami, a naší nedokonalé, ale v dobrém duchu vedené snahy o oslovení lidí, kteří s Bedřichem měli nebo mají „něco“ společného. Slibujeme, že se z těchto opomenutí a chyb poučíme, a napravíme je při oslavě dalšího kulatého výročí. Bedřicha tímto nabádáme, aby si do té doby udržel dosavadní elán, který mu potají trochu zavidíme, ale hlavně hodné přeje. Jistě i jménem všech autorů, díky nimž jsme dali dohromady pár vzpomínek, které snad skládají mozaiku jednoho (dopravdy) lidského života - a kterým tímto děkujeme za spolupráci.

Editoři sborníku

Deep ecological footprint

Preface, or why we composed this (volume of memories by friends and colleagues of Bedřich Moldan on the occasion of his 75th birthday) and how we selected the title

We have had the idea of summarizing the various activities of Bedřich Moldan in a non-traditional way for a long time, actually since his 70th birthday. We conceived of it as a sort of anthology of comments and anecdotes by his colleagues and friends which would map Bedřich's activities at different stages and in different organizations to showcase his work in the context of the environmental movement in the Czech Republic and beyond. In addition to simple congratulations, we therefore wanted to provide a sort of guide to events, stories and acts in which Bedřich has somehow been involved. Contributions should remain (other than being of a personal character) matter-of-fact and documentary, and not a collection of specialized articles in the field of environmental science. The honoree has enjoyed many of these, and certainly will enjoy many more.

For the title we have borrowed the patented term „ecological footprint”: the well-known aggregated indicator of consumption and environmental load that we have been enlarging upon for a long time at our workplace. Its creator, Mathis Wackernagel, has known Bedřich for a long time and therefore certainly would not object to the loan of this term. Here it is used because of its multiple meaning - in addition to its environmental connotations it may express a historical unit of length, or the organization of the Czech Society of Nature Protection called „Footprint”, etc. Not everyone leaves behind them a footprint that deserves to be remembered. Some leave behind them scratches only - deeper, but not such extensive impacts of their activities. Bedřich's footprint is large and deep, not only in environmental disciplines, in connected „ecological” practices, but also in some kind of inner or human ecology, that is, interpersonal relations.

Throughout the preparation for the gratulatory celebration we have been suffering from the unpleasant feeling that we have forgotten someone important, and either the birthday celebrant himself, or forgotten well-wishers would regret that. The list of authors is certainly the result of incomplete address books and boxes of business cards, and our imperfect efforts but made in a good spirit to reach the people who have „something” in common with Bedřich. We promise that we will learn from these omissions and mistakes and correct them for the occasion of the next significant anniversary. And we exhort Bedřich to maintain until then the ebullience that we secretly envy, but greatly wish for ourselves. And we say this also on behalf of all the authors thanks to whom we have put together these memories, bringing together a mosaic of one (real) human life - and whom we thank for their cooperation.

Proceedings Editors

Prof. Bedřich Moldan a katedra meteorologie a ochrany prostředí Matematicko-fyzikální fakulty UK

Jan Bednář

Tímto krátkým příspěvkem bych chtěl za katedru meteorologie a ochrany prostředí Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy (MFF UK) pozdravit u příležitosti jeho významného životního jubilea našeho dobrého přítele Bedřicha Moldana. Dovolím si přitom ho oslovit takto neformálně bez titulů, o nichž bude zřejmě v tomto sborníku dosti řečeno na jiných místech.

Milý Bedřichu,

již po dobu více než tři desítek let probíhá na vícero úrovních plodná spolupráce mezi Tebou a členy pracovního kolektivu naší katedry jako jednotlivci i s katedrou v její instituční podobě. Můžeme k tomu počítat i neoficiální kontakty, diskuse a vzájemné obohacování se tvůrčími podněty již v dobách minulého totalitního režimu, tj. před více než dvaceti lety. Škála našich kontaktů je ve světle přítomného zamyšlení až překvapivě bohatá a často má charakter rozsáhlé sítě skrytého podhoubí, z níž na různých místech vyrážejí pěkné plodnice.

Polem našeho společného zájmu vždy byly environmentální záležitosti ve vztahu k atmosféře jako jedné z nejpodstatnějších součástí pozemského prostředí, ať již jde o problémy ochrany čistoty ovzduší, vlivy lidské činnosti na atmosférické děje, otázku změny klimatu v kontextu antropogenních vlivů atd. Jedno téma naší spolupráce však všestranně, a opět musím říci, že poněkud jako hustá síť podhoubí, prostupovalo: je to téma chemizmu atmosféry v širokých vztazích k celkové geochemii. Byla období, kdy jsme uvažovali i o vytvoření samostatného oboru geochemie v rámci pregraduálního vysokoškolského studia. Nakonec k tomu v původně zamýšlené podobě nedošlo, ale v kontextu dále uvedeného to snad ani není na škodu, a to zejména z pohledu dnešní strategie vysokoškolského vzdělávání, která stále více směřuje od fragmentace k vyšší komplexnosti.

S potěšením lze konstatovat, že naše spolupráce velmi přispěla k současnému stavu, kdy do pregraduálního studia meteorologie a klimatologie na MFF UK můžeme kvalifikovaně zahrnovat i atmosféricko-chemickou problematiku v širších souvislostech, a kdy naopak budoucí environmentální specialisté, vzdělávaní na Přírodovědecké fakultě UK, dostávají solidní komplex znalostí o atmosféře. Především ale nutno vyzdvihnout záležitosti doktorského postgraduálního studia.

Zde můžeme spatřovat neocenitelnou devizu v tom, že naši doktořandí dnes aktivně a se svými tvůrčími aplikacemi studují problémový okruh „člověk - atmosféra - prostředí” ze vzájemně komplementárních

úhlů pohledu u nás na MFF v meteorologii a klimatologii, na Přírodovědecké fakultě ve studijním programu Environmentální vědy a u Tebe na COŽP UK v Environmentálních studiích.

Závěrem bychom Ti chtěli upřímně poděkovat za Tvoji obětavou spolupráci, za všechny poskytnuté inspirace a podněty, za cenné rady diplomantům a doktorandům. Přejeme Ti k Tvému životnímu jubileu mnoho dalšího pracovního i obecného elánu, pracovní a vědecké úspěchy, pevné zdraví a hodně osobní spokojenosti.

Za katedru meteorologie a ochrany prostředí MFF UK

Jan Bednář

Bedřich Moldan s ruksakem - 1951 (z archivu Milana Kaluše)

Energie, že by na ni mohla Praha svítit aneb má setkání s Bedřichem Moldanem

Vladislav Bízek

Motto: Pokaždé, když se setkám s Bedřichem, vzpomenu si na větu z jednoho textu Bohumila Hrabala: „Má energie, že by Praha mohla svítit...“.

Poprvé jsme se osobně setkali někdy na jaře roku 1993. Byl jsem tehdy ve velmi obtížné situaci. Jako nově jmenovaný ředitel odboru koordinace výzkumu a projektů Ministerstva životního prostředí jsem dostal na starost program PHARE, který byl do konce roku 1992 v gesci Federálního výboru pro životní prostředí. Když byl Federální výbor v létě 1992 poněkud překotně zrušen, lidé, kteří měli PHARE na starosti a „uměli to“, odešli mimo veřejný sektor a já jsem zdědil složitou problematiku a dva dánské poradce, pro které jsem na ministerstvu zpočátku neměl ani kancelář (podpora mého tehdejšího nadřízeného byla eufemisticky řečeno „nulová“). Samozřejmě jsme se to já i moji noví spolupracovníci začali rychle učit, nicméně implementace programu se zpomalila a prostředky se nečerpaly tak, jak se původně předpokládalo. Byl jsem pravidelně předvoláván „na kobereček“ na Delegaci Evropské komise a některé resorty vycítily šanci a navrhovaly, že když Ministerstvo životního prostředí nečerpá, nechť se prostředky převedou jim, kteří by to uměli dělat lépe. A šlo o hodně, alokovaná částka byla zhruba jedna miliarda korun. Delegace Evropské komise nakonec zadala, tuším prostřednictvím CERGE, nezávislé posouzení, zda je příslušný útvar ministerstva vůbec schopen danou problematiku zvládnout. Posudek napsal Bedřich a jeho závěrečná věta zněla „New team under the capable leadership of Mr. Bizek is willing and able to implement PHARE program within the Ministry of Environment“. Jak se brzy ukázalo, ta věta byla pravdivá (program PHARE se „rozjel“) a díky této větě zůstala miliarda v resortu životního prostředí. Za to jsem Bedřichovi dodnes velmi vděčen. Ještě teď si vzpomínám, že po cestě z rozhodujícího jednání přes Staroměstské náměstí jsme se s Bedřichem bavili o britském sochaři Henry Moorovi, kterého máme oba rádi.

Od té doby jsme se setkávali doma i v zahraničí velmi často, zejména také proto, že jsem se stal na podzim roku 1993 náměstkem ministra životního prostředí a měl jsem v agendě mezinárodní vztahy, vědu a výzkum a i politiku životního prostředí, tedy oblasti, kterým se Bedřich velmi intenzivně věnoval a věnuje. Za jeden z našich nejvýznamnějších společných počínů pokládám zorganizování mezinárodního workshopu o ekonomických nástrojích k ochraně životního prostředí, který jsme slíbili na zasedání Komise pro udržitelný rozvoj OSN v New Yorku v dubnu 1994 a uspořádali jako první mezinárodní akci v nově otevřeném kongresovém centru Výzkumného ústavu pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích v lednu 1995. Nicméně těch společných aktivit bylo mnohem více, ať již šlo o konference, semináře či publikace.

Setkání neustala ani po mém odchodu z ministerstva v březnu 1998, externě jsem s Bedřichem spolupracoval v rámci jeho pozice hlavního vyjednávače o členství v EU v sektoru životního prostředí a setkávali jsme se i v některých dalších aktivitách. Často jsme se potkávali také na politické půdě – oba jsme byli členy Odborné komise ODS pro životní prostředí (a oba po určitou dobu její předsedové) a podíleli jsme se tak na přípravě volebních programů ODS i jiných dokumentů.

Některá naše setkání jsou pamětihodná i z jiných důvodů. Vzpomínám si, jak jsme společně jeli, někdy v roce 1996, na diskusní setkání s panem prezidentem Havlem na téma životní prostředí do slavné vily Amálie, zbloudili však v křivoklátských hvozdech a přijeli tam, jako jediní z několika desítek pozvaných účastníků, o půl hodiny pozdě. Pan prezident zrovna mluvil, když nás uviděl vpadnout do místnosti, odmlčel se a káravě zvedl obočí ... stydlivě jsem něco zadrmolil o zapeklitých křivoklátských hvozdech.

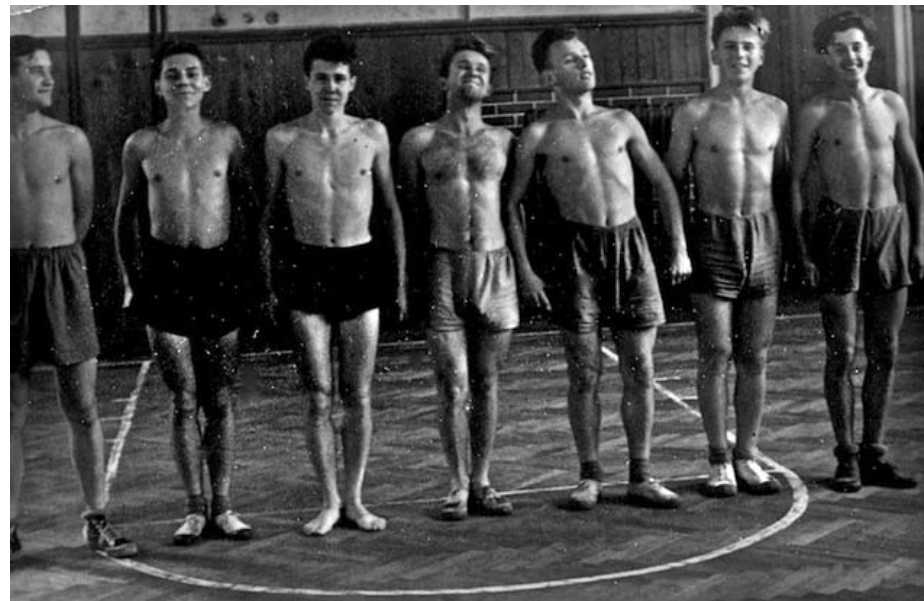
V posledním roce jsme se příliš nesetkávali, protože jsem většínu času strávil prací na projektech v zahraničí. Ale i tam jsem si na Bedřicha vzpomněl. Když jsem pracoval, jako člen mezinárodního týmu Evropské hospodářské komise OSN, na přípravě dokumentů Environmental Performance Review v Azerbajdžánu a v Bosně, uvědomil jsem si, že výraz Environmental Performance Review jsem prvně slyšel od Bedřicha někdy v polovině roku 1993; já tehdy nevěděl, co to je, a on mi to vysvětlil.

Během našich setkání během téměř dvaceti let jsme zjistili, že se máme na spoustu jednotlivostí odlišné názory (například na jadernou energetiku či na počet priorit v nové politice životního prostředí). V mém vidění světa je však odlišný názor podkladem pro diskusi a v žádném případě není projevem nepřátelství či podkladem pro podceňování jeho nositele.

Bedřich určitě není jednoduchá osobnost. Cení si na něm mimo jiné i to, že když je o svém názoru na základě racionálních argumentů přesvědčen, je ochoten jej „držet“ i proti výrazné přesile bez ohledu na to, že si tím může zkomplikovat život. V každém případě mu vždy šlo, jde a půjde o to, aby se k problematice životního prostředí přistupovalo rozumně a v kontextu ekonomického a sociálního pilíře udržitelného rozvoje. A právě tato snaha o vyvážený postoj byla pro mnohé lidi v decimální sféře problém; pro některé je stále příliš zelený, pro jiné naopak málo zelený. Nicméně, Bedřich se díky své energii a neutuchajícímu úsilí dostal do situace, že již nezáleží na tom, jakou formální pozici v té které chvíli zrovna vykonává. Je to prostě „Environmental Brandname – Bedřich Moldan“.

Bedřicha Moldana jednoznačně považují za jednu z nejvýznamnějších postav v oboru ochrany životního prostředí v České republice s výrazným přesahem do blízkého evropského zahraničí i vzdálenějšího světa.

Bedřichu, k Tvým sedmdesátým pátým narozeninám Ti přeji, aby Ti ta Tvá pověstná energie (co by na ni Praha mohla svítit) vydržela co nejdéle a abys i nadále konal ku prospěchu životního prostředí (nejen) v České republice.

Basketbalové družstvo septimy – 1953 (z archivu Milana Kaluše)

Výkladový slovník

Martin Braniš

Opravdu si nevzpomínám přesně, kdy jsem ho poprvé potkal. Asi na nějakém semináři Ekologické sekce Čs. společnosti biologické nebo na nějakém setkání tehdy již skoro ilegálního TISu, hluboko v 70. letech minulého století. To, co mu vždy šlo velmi hladce, byla cizí, ovšem do češtiny docela organicky začleněná slova. Některá bylo třeba hledat ve Websterově slovníku, jiná ve slovníku cizích slov, některým bylo rozumět, některým ne. Všechna ale jasně dávala najevo, kdo ON ve skutečnosti je:

Monitoring - monitoring

Environment - environment (nebo snad prostředí?)

Global issues - globální problémy

Air pollution - znečištění ovzduší

Local stakeholders - ti, co do všeho reptají (nebo mají reptat), často ale i mnozí další

Oil spills - ropné skvrny (nejčastěji ne na šatech, ale na moři)

Mario Molina - Nobelova cena za chemii v r. 1995

Acidification - kyselé srážky (často způsobené níže uvedenými sloučeninami)

Nitrogen oxides - sloučeniny, často původci výše uvedeného procesu

Electrostatic precipitator - odstraňuje tuhé emise ze spalovacích procesů

Moldan - ON

Primary production - primární produkce

Indicators (environmental) - jeho hobby, jeho business, jeho noční můra

Rowland Frank Sherwood - spolupracovník Mario Moliny (také laureát Nobelovy ceny)

Environmental indicators - viz výše

Bedrich - také ON

Urban sprawl - urban spró(v)l

Idioti - ti kteří vědí, jak se chovat k prostředí, ale dělají, jako by nevěděli a tak se také chovají

Lowest observed effect level - práh (tedy jeden z prahů v toxikologii)

Dose-response relationship - vztah dávky a účinku

Energy consumption - spotřeba energie

Risk assessment - hodnocení rizik

Jaký byl Bedřich vedoucí?

Jiří Černý

Bedřicha Moldana jsem si našel v roce 1974 nebo 1975. Impuls byl jednoduchý - do ruky se mi dostal jeho překlad „Mezí růstu“, který namnožen na převzácném xeroxu vydal husarským způsobem jako studijní materiál v Ústředním ústavu geologickém. Text, do kterého se střefovala režimní propaganda a zde byl přístupný k četbě a zamyšlení, mi otevřel svět globálních a potažmo environmentálních problémů. Hledal jsem tehdy v tom prvním nebo druhém roce gymnázia co si sám se sebou počít - a onen text mi nabízel nepřehledné množství bitevních polí, na kterých bych se mohl osvědčit. Pravda, nějak jsem nevěděl, jak přesně mám ohroženému lidstvu pomoci. Bylo proto logické, že jsem vyhledal Bedřicha v jeho tehdejší sídle, v Hradební ulici.

Přijal mě vlídně, nevysmál se mi ale ani mi nepředal k řešení nějaký z velkým problémů této planety - zeptal se, jak umím anglicky a zda mám velký anglicko-český slovník Osička-Poldauf. Trochu jsem uměl, slovník jsem ale neměl. Doporučil mi tento nedostatek napravit a půjčil mi jedno číslo časopisu AMBIO, na krásném papíře, se spoustou fotografií, graficky dobře zpracovaných grafů a vysvětlujících boxů. Na obálce tuším byl Concorde, který pilně ničil zemskou ozonovou vrstvu. Slovník jsem si koupil, anglicky se naučil a Ambio přečetl.

Po čase jsme se setkali opět, tentokrát mě nasměroval na letní brigádu v laboratořích ÚÚG v Kostelní ulici, v jeho rodném oddělení atomové absorpční spektrofotometrie. S dámami Korečkovou a (později) Rubeškovou, s panem Mikšovským, s Mirousem Junou, pány Hukou a Štíchlou a konečně i doktorem Rubeškou jsem dva nebo tři týdny vařil v kyselínách stream sedimenty a analyzoval je na úžasných moderních analytických mašinách.

Pořád ještě jsem nevěděl, který problém lidstva vyřeším, nakonec mě cesta pod Bedřichovým vedením vedla přes diplomku až k tomu, že jsem po vojně v dubnu 1984 zakotvil v Bedřichově oddělení, tehdy již na Barrandově, udánlivě s cílem stát se kandidátem věd. Bedřich se stal mým šéfem. Začal jsem pracovat na výzkumech, kterým tehdy velel - kyselé deště, biogeochemické cykly v malých povodích. Bedřich sám se s pány Veselým a Valným zabýval vzorkováním a analýzou vzorků dešťové vody.

Co se týče toho, jaký byl šéf - křivdil jsem mu tehdy a asi mu křivdím i dnes. Ale přesto si to myslím - nebyl to dobrý šéf.

Z jednoduchého důvodu: jeho záběr široce přesahoval rozměr prostého „vedoucího“, „šéfa“ nebo „řešitele výzkumného úkolu“. Hrál totiž - a úspěšně - na mnoha frontách, o řadě z nich jsem neměl a nemám ani tušení. Typický pro něj byl rozsáhlý seznam úkolů, které si do práce

přinášel, aby je s Gábi Vackovou postupně řešil. Vždy to byl zdlouhavý soupis děsivě nesouvisejících věcí - od oponentury u Martiše na FMTIR či SKVTIR, investiční komisi ÚÚG, dopis Véronique Plocq na ústředí SCOPE do Paříže, korektury další knihy, cestu na konferenci, dotaz na paní Čadskou, objednávka pro paní Rampasovou, tip knihovnicím Krajíčkové a Vališové, příprava obrázků pro článek, GEOMON, program Ekologické sekce na dalších pár měsíců, předání výsledků Tetřevovi, seminář u Šantrocha, porada s Valňákem a Mirkem Veselým. Často přicházeli mladí lidé, hledali v něm - stejně jako před pár lety já - svého guru, nikdy je neodmítl, mnoho lidí nasměroval, propojil.

Řízení oddělení pro něj představovalo jen okrajových několik procent jeho času. Naše malinké oddělení (nikdy nedosáhlo počtu deseti lidí) řídil formou nemilovaných porad a dvojstrannými domluvami. Směr našeho bádání byl (a nejenom nám, ale i celé řadě spolupracujících organizací) vytyčen poněkud vágně, zhruba ve smyslu „tak ať hoši od Třech Veverek předvedou co dovedou, třeba z toho něco zajímavého vypadne“. Čili - vytvářel pro sebe i pro ostatní prostor, na jeho využití ale už příliš nedohlížel. Kdo chtěl, mohl pracovat, kdo chtěl jenom vyhovět požadavkům, vzneseným na zmíněných poradách, mohl stihnout řadu dalších aktivit. Byli jsme odstíněni od požadavků vnějšího světa, od požadavků formálně byrokratických či ideologických.

Jeho zapojení do konkrétních terénních aktivit bylo sice omezené, ale účinné - zasahoval jen výjimečně. Pamatuji si jak pro elektrifikaci terénní základny na Křivoklátsku bylo podmínkou rozšířit veřejné osvětlení obce Karlova Ves. Pro tento účel bylo nutné získat lampy pouličního osvětlení, a ty byly - jak jinak - nedostatkové. Bedřich se úkolu nezalekl, ukecal potřebné orgány a jednoho dne jsme vyrazili autem někam k Velvarům, vyzvednout potřebný počet těles ze skladu.

Roztomilý byl výstup z projektu „Optimalizace geochemických procesů v krajině“. Když nadešel čas účtování, Bedřich sepsal text, ve kterém shrnul řadu obecných výroků a zejména inspirací pro další výzkumy, ostatním (já, Honza Jehlička, Vláda Kinkor, Honza Hošek, Miriam Dvořáková, Zuzana Stanzelová a Dana Fottová) připadla role vytvořit řadu dílčích, konkrétnějších zpráv, které nebyly prakticky v žádném vztahu k Bedřichově části. S trochou nadsázky se dá říct, že Bedřichův text nepotřeboval konkrétní zprávy, ty zase nepotřebovaly jej. Bedřich si to ale vždy obhájil, vždy bez ztráty kopretinky. Včetně nikdy nerealizované výstavby ekologického hnojiště na farmě Karlov.

Tehdy jsem (a myslím že i moji kolegové) prožíval rozestup mezi jeho a našimi aktivitami dosti kriticky. V našich očích Bedřich jen psal knihy a články a jezdil po světě - a my jsme posouvali hranice poznání přírodních procesů. Dnes už vím, že jsme posouvali, posouvali - ale nic až tak převratného jsme neposunuli. Bedřich ale mezitím inspiroval a vyškolil armádu studentů a spolupracovníků a vydupal ze země stovky užitečných projektů. Díky mu za to.

Bolševici mě okradli...

Jan Čeřovský

Ve dnech 27. září až 2. října roku 1983 bylo vidět doktora Bedřicha Moldana v hotelu „Jubilejnaja“ na okraji běloruské metropole Minsk, jak přichází na snídani s velkou papírovou krabicí. Plnou si ji naskládal potravinami ze studeného bufetu. Abyste jej snad proto nepovažovali za nenasytného „hamouna“, ochotně podával vysvětlení: „Bolševici mě okradli, a tak se musím zásobit na celý den!“

V oněch dnech se v Minsku konal první světový kongres o biosférických rezervacích UNESCO. Vydal se na něj i vědec v této oblasti velmi aktivní - doktor Bedřich Moldan, ale macešské české organizace jej jaksi opomenuly vybavit příslušnými valutami. Doktor Moldan se to rozhodl vyřešit „svépomocí“: někde v Praze si sehnal ruble, ale uschoval je tak nešikovně, že mu na ně celníci na letišti v Moskvě přišli a bankovky zabavili.

Nešťastníka se ujal jeho přítel, (tehdy) docent Jan Jeník, další československý účastník kongresu, a vzal ho k sobě na pokoj. Snídane přislušela k noclehu. A bylo skutečně z čeho vybírat! Stůl byl bohatě zásoben různými lahůdkami. „Potěmkinské vesnice“ se rozložily i v okolí hotelu. Aby delegáti z celého světa viděli, že v SSSR je všeho hojnost, byl zbudován hned naproti stánek, kde se prodávala všechna v zemi tenkrát nedostatková piva: žigulevskoje, rižskoje a dokonce nechyběla pravá Plzeň! A poblíž hotelu bylo i řeznictví zásobené všemi druhy masa. Hned druhý den, když o tom zprávy došly obyvatelům velkoměsta s jeho prázdnými krámy, obléhaly stánek i obchod davy lidí - ovšem místních.

Kongres probíhal úspěšně, samozřejmě i díky výbornému referátu o příkladu Biosférické rezervace CHKO Křivoklátsko: připravil jej (a přednesl) Bedřich Moldan spolu s na kongresu rovněž přítomným vedoucím správy chráněné krajinné oblasti Petrem Štěpánkem. A to si ještě doktor Moldan při méně zajímavých bodech programu stačil odskočit do hotelového pokoje, kde současně pracoval na rukopisu jedné své knížky. „Vždyť tu nemáš po ruce prameny,“ dobíral si jej Honza Jeník. - „Nevadí, tam nechávám prázná místa, doplním doma,“ zněla odpověď svědčící o obrovském neutuchajícím tvůrčím duchu autora.

Po večerech se naše delegace scházela v pokoji tandemem Jeník-Moldan k diskusím na témata odborná i společenská. Jako čestného člena naší skupiny jsme přizvali Štěpána Stojka ze Lvova: ostatně k nám tento ukrajinský ekolog, česky plynně hovořící absolvent československého státního reálného gymnázia v Chustu na Podkarpatské Rusi, svými kořeny náležel! Jenom někdy při našich besedách zvedal varovně prst a hned si ho přikládal k ústům se slovy „pozor, je tu štenice, nebo jak tomu říkáte...“. Že nemyslel štenice z říše hmyzu je nasnadě. Štěpán dostal zna-

menitou knížku „Životní prostředí očima přírodovědce“ (Academia, Praha 1979), jíž je Bedřich Moldan hlavním autorem (spolu s J. Zýkou a J. Jeníkem). Nelenil a přeložil ji do ruštiny, jeho překlad vyšel v roce 1986.

Jako první ministr životního prostředí České republiky patřil Bedřich Moldan bezesporu k těm nejlepším v tomto křesle. Úspěch vynikající práce nově založeného resortu vděčí, podle mého názoru, dvěma zásadním příčinám. Tou první jsou hluboké znalosti vyplývající z vlastní vědecké činnosti, nasazení pro věc s nezměrnou energií a pílí i z nich vyplývající ctižádostivost dnešního jubilanta. Tou druhou bylo velmi příznivé ovzduší pro ochranu přírody a péči o životní prostředí v široké veřejnosti na přelomu osmdesátých a devadesátých let (ovšem i na něm měl Bedřich Moldan svoje zásluhy činností v Ekologické sekci, Českém svazu ochránců přírody, na vysokých školách, díky publikacím atd.).

Byl jsem tehdy členem Rady - nejvyššího orgánu IUCN - Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů. Ihned po jeho jmenování do ministerského křesla jsem začátkem roku 1990 nového ministra navštívil se žádostí o podporu spolupráce s touto mezinárodní organizací, do té doby některými našimi orgány dost podceňované. Bedřich Moldan ihned písemně stvrdil zájem nového ministerstva o užší spolupráci. To se také ihned realizovalo například účastí odborníků IUCN na přípravách nového zákona o ochraně přírody i v dalších důležitých činnostech, zejména Východoevropském programu IUCN.

Jan Čerovský, čestný člen IUCN, 16. 9. 2010

Bedrich Moldan and Indicators of Sustainable Development

Arthur Dahl¹

After the Rio Earth Summit in 1992, there was a determination to ensure that the decisions taken at that historic meeting were effectively implemented. UNEP appointed me to Coordinate the UN System-wide Earthwatch, and I became Task Manager for inter-agency implementation of Agenda 21 Chapter 40 on Information for Decision-making. That chapter included the provision: "Indicators of sustainable development need to be developed to provide solid bases for decision-making at all levels and to contribute to a self-regulating sustainability of integrated environment and development systems." (Agenda 21, 40.4) Following calls for such indicators at the first session of the Commission on Sustainable Development (CSD), I organized a UNEP/UNSTAT Consultative Expert Group Meeting on Environmental and Sustainable Development Indicators in Geneva on 6-8 December 1993, bringing together leading experts and UN agency representatives to decide how to take this mandate forward. Bedrich Moldan had been a Vice-Chairman and Rapporteur of that first session of the CSD, and had written to both the UN Division of Policy Coordination and Sustainable Development and the UN Statistics Division (UNSTAT) about this provision. UNSTAT suggested we invite Bedrich to chair the expert meeting, and thus began a long collaboration on indicators of sustainability.

Bedrich was the ideal choice, because he combined the experience and perspectives of a scientist, politician and diplomat, and he prepared a discussion paper for the meeting on indicators of sustainable development. The meeting proposed, among other things, that the Scientific Committee on Problems of the Environment (SCOPE) of the International Council for Science (ICSU) undertake a project on indicators of sustainable development to provide the scientific underpinnings for the work on indicators by the UN and governments. Bedrich developed and led that project, with a scientific committee including Albert Adriaanse (Netherlands), Peter Bartelmus (UNSTAT), Allen Hammond (WRI), Donella Meadows (USA), Kirit Parikh (India), Manuel Winograd (Colombia) and myself (UNEP).

When at the second session of the CSD, developing countries raised concerns that such indicators might be used to impose conditionality on development assistance, or to force countries to follow a concept of sustainable development imposed by the rich countries, we organized a UNEP/SCOPE Workshop on Indicators of Sustainable Development for Decision-making in Ghent, Belgium, on 9-11 January 1995, with the collaboration of the Governments of Belgium and Costa Rica (Gouzee 1995). The workshop brought together leading scientists from the SCOPE project, the President of the CSD and other diplomats from key countries, and

¹ International Environment Forum, Geneva, Switzerland

the relevant UN Agencies, and Bedrich played a key role. The workshop overcame the political blockage in the CSD by proposing to develop indicators that each country could select from to measure their own sustainable development according to their own criteria. On this basis, the CSD approved a work programme on indicators of sustainable development which has produced three extensive frameworks and methodologies and done much to encourage governments to use indicators. When I reviewed national reporting on the state of the environment for the UNEP Governing Council two years ago, over 60 countries were using such indicators (Dahl 2008).

Bedrich and his SCOPE project continued to support this process, organizing a Scientific Workshop on Indicators of Sustainable Development in Wuppertal, Germany, on 15-17 November 1995 (Billharz and Moldan 1995). The papers from that meeting were expanded to become the SCOPE book on *Sustainability Indicators* (Moldan and Billharz 1997), a landmark in the development of the field.

Our paths continued to cross at the sessions of the Commission on Sustainable Development in New York. I remember one evening we had a long and wide-ranging discussion on the roof of the Pickwick Arms Hotel during one CSD session.

Bedrich also supported the activities of the International Environment Forum (IEF). In 2001, he and his wife took time from his vacation at his rural cabin to give a keynote talk on "Knowledge and Indicators for Sustainable Development" at the 5th Annual Conference of the International Environment Forum, 19-21 October 2001, in Hluboka nad Vltavou, Czech Republic (IEF 2001). The next year at the World Summit on Sustainable Development in Johannesburg, the IEF organized a Dialogue on Indicators for Sustainability, in the Forum on Science, Technology and Innovation for Sustainable Development on 27 August 2002. Bedrich gave a keynote talk in the opening session of the Forum, and then participated on the panel for the IEF dialogue on indicators (IEF 2002).

A decade after the initial SCOPE project, Bedrich felt that it was time for an update and assessment of progress on indicators, so he organized a second SCOPE project, including a very successful SCOPE/IHDP Workshop on Assessment of Sustainability Indicators hosted by his Center at Charles University in Prague, and leading to a second SCOPE book: *Sustainability Indicators: A Scientific Assessment*, in 2007 (Hak, Moldan & Dahl 2007).

It is evident from the above that Bedrich's foresight, leadership and gentle guidance were critical to the launching and development of the effort to produce indicators of sustainability as called for in Agenda 21. He was part of the little group that mobilized governments, UN agencies and the scientific community, and created the partnerships that started the process after Rio and gave it the impetus that has

carried it forward. The involvement of his Center at Charles University in the present EU-funded project on values-based indicators of education for sustainable development (www.esdinds.eu) is only the most recent illustration of the momentum that has built in the last 17 years under his guidance.

REFERENCES CITED

Billharz, Suzanne, and Bedrich Moldan (eds), 1995. Report of the SCOPE Scientific Workshop on Indicators of Sustainable Development, Wuppertal, Germany, 15-17 November 1995. Charles University Environment Centre, Prague.

Dahl, Arthur Lyon, 2008. Overview of environmental assessment landscape at national level: State of state-of-the-environment reporting: Note by the Executive Director. UNEP/GC.25/INF/12/Add.1, 45 p. <http://www.unep.org/gc/gcss-x/download.asp?ID=1015>

Gouzee, Nadine, Bernard Mazijn and Suzan Billharz (eds), 1995. *Indicators of Sustainable Development for Decision-Making*. Report of the Workshop of Ghent, Belgium, 9-11 January 1995, submitted to the UN Commission on Sustainable Development. Federal Planning Office of Belgium, Brussels.

Hak, Tomas, Bedrich Moldan and Arthur Lyon Dahl (eds). 2007. *Sustainability Indicators: A Scientific Assessment*. SCOPE Vol. 67. Washington, D.C., Island Press, 413 p.

International Environment Forum, 2001. 5th Annual Conference of the International Environment Forum, "Knowledge, Values and Education for Sustainable Development", Hluboka nad Vitavou, Czech Republic, 19-21 October 2001, Report of the Conference, <http://www.bcca.org/ief/conf5.htm>

International Environment Forum, 2002. 6th Annual Conference of the International Environment Forum, "Making Globalization Sustainable and Just - through Science, Values and Education", Johannesburg, South Africa, 27 August-3 September 2002, Report of the Conference, <http://www.bcca.org/ief/conf6.htm>

Moldan, Bedrich, Suzanne Billharz and Robyn Matravvers (eds), 1997. *Sustainability Indicators: A Report on the Project on Indicators of Sustainable Development*. Scientific Committee on Problems of the Environment, SCOPE 58. John Wiley & Sons, Chichester.

Jak (nás všechny) učil... aneb o sršních a lidech

Jana Dlouhá

O Bedřichovi je dobré vědět, že někde je a po svém působí - je konstantou, na které je ledacos postaveno. Člověk může být názorově jinde (jsou i tací, kteří třeba nemají rádi jeho ekonomický a velmi efektivní způsob uvažování, to, jak člení prostor, čas, plány, jež pak dopadají s nutností a silou téměř osudovou...). Nakonec si ale (skoro) každý musí přiznat, že (nejen pokud se životním prostředím zabývá odborně, ale i když v něm jenom přebývá tělesně) žije v prostoru, který on tak nějak otevřel nebo alespoň vylepšil. Mne provázel vlastně téměř celým mým dospělým životem, a to mne opravňuje vydat toto svědectví. Činím tak ráda, s přáním nejen aby mohl a chtěl hranice tohoto prostoru ještě dlouho rozšiřovat a pečovat o to, co ohraničují, ale abychom i my, co tyto prostory obýváme, byli schopni je trvale udržet v zamýšlené podobě.

Setkání první: studia

Pro generaci vyrůstající v období normalizace byla oblast životního prostředí jednou z mála reálných možností, jak uskutečnit jakési ideály a být prospěšný přírodě i společnosti, často v opozici vůči tehdejšímu režimu. Já i mí vrstevníci jsme v tom viděli i možnost, jak potkávat duše spřízněné, a to v širokém spektru aktivit: na neorganizovaných „čundrech“ čili volném potulování se přírodou s nezbytnou uskou, ešákem a podobnými náležitostmi, přes akce režimem tolerovaného Brontosaura, pod kterými se ale skrývalo ledacos (například záchrana památek kulturních i přírodních nebo náročné zážitkové akce, jak by se dnes řeklo), činnost Českého svazu ochránců přírody, až po intelektuální setkání v rámci Ekologické sekce Biologické společnosti ČSAV, kde se povídaly věci tehdy neslýchané, jejichž vyslovená „možnost“ nám otvírala nejen oči, ale i srdce a naděje - nesmíme zapomenout, že zprávy o stavu životního prostředí byly utajovány, nesmělo se mluvit o překračování limitů znečišťujících látek v atmosféře, a to ani za krizových situací extrémního znečištění ohrožujícího zdraví obyvatelstva, které volně trávilo svůj pracovní i volný čas a trávilo tak sebe i své děti ve smyslu toxikologickém. Hltali jsme tehdy i málo početnou anebo dostupnou literaturu, která vycházela často v samizdatech, a Moldanovo Životní prostředí očima přírodovědce i pozdější práce byly (tehdejší systém přijatelným) převyprávěním těchto alarmujících zpráv do podoby publikovatelné - staly se pak učebnicemi.

Za této situace byl nový obor Ochrana přírodního prostředí v rámci Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy středem zájmu potenciálních studentů - byl založen v roce 1977 profesorem Číhalíkem, kterému se podařilo jaksi šikovně využít politické situace, přizvat vynikající odborníky různých oborů a vybudovat jej na moderních principech (to vše ovšem režim po několika letech „znormalizoval“ pomocí svého prověřeného proponenta, docenta Čabarta, který pak přednášel

o bezkonfliktní problematice dendrologické). Tento obor jsem pod Číhalíkovým vedením vystudovala a (tehdy) dr. Moldan oponoval mou diplomovou prací - prof. Číhalík mi tak uměl naznačit i cestu do budoucna. To ještě netušil, jak pevně mne v profesním životě ukotvuje.

Setkání - a rozloučení - druhé: ÚÚG

Takže když jsem uvažovala o pracovním „umístění“, byl Ústřední ústav geologický poměrně logickou volbou, na které mne přitahovala právě možnost do budoucna spolupracovat s Bedřichem, který tam v té době vedl výzkum malých povodí. Tato možnost se nakonec nenaplnila - třebaže mi po čase byla nabídnuta aspirantura právě na tomto tématu, odmítla jsem (patrně ke své škodě), neboť jsem se intenzivně připravovala na roli mateřskou a tak pro mne technické pohledy začínaly ztrácet přitažlivost (mé zájmy odborné se postupně zaměřily na oblast psychologie, pedagogiky a podobných oborů, kterým se věnuji dodnes). Nicméně nekonformní atmosféra tehdejšího ÚÚG, sdílení neveřejných zpráv o životním prostředí mezi zaměstnanci, mne dost ovlivnily a nasměrovaly do různých nevládek, které vznikaly už před revolucí (Pražské matky nebo Pražské ekocentrum, tzv. Pecka atd.) a byly tak možností, jak se aktivně zapojit do dění nejen ekologického.

Dvojí mateřská dovolená mi skončila právě se začátkem revoluce, a tehdy jsem se rozhodla podílet se na společenských změnách jinde, než v rámci vědě zasvěceného ústavu. Po (negativně dopadnuvším) kádrovém řízení provedeném vedoucím personálního odboru bývalé Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, který zůstal ve službě, jsem na intervenci Josefa Vavrouška byla přijata do jím vedeného Federálního výboru pro životní prostředí. Vzpomínka na ještě méně konformní prostředí této instituce by byla jinou a jistě velmi zajímavou kapitolou, nicméně mně a později i mému muži (který právě zde spojil svou osobní kariéru s mojí) bylo v jejím rámci dovoleno „pouze“ připravit první konferenci ministrů životního prostředí v Dobříši a pak byl celý výbor se svými zaměstnanci, dokumenty a majetkem v době letních prázdnin 1992 překotně uzavřen, rozehnan a snad i rozkraden. A tak byla zahájena ...

...etapa a setkání třetí - dosud trvající...

...na jejímž počátku jsme oba (já i můj muž Jirka) najednou byli bez zaměstnání. Možnost pracovat pro nově vznikající Centrum pro otázky životního prostředí s Bedřichem Moldanem jakožto jeho zakladatelem se (zase jednou) zdála být logickým závěrem našich existenčních pochyb, a myslím, že byla spíše nabídnuta Jirkovi, který díky svým technickým a organizačním schopnostem vybuřoval velmi brzy technické zázemí pro tuto instituci. Moje pedagogické a filosofické sklony byly od počátku trochu mimo hlavní směřování Centra, nicméně i zde našly uplatnění.

Bedřich hned při založení dal své instituci do vínku velmi interdisciplinární záběr a snažil se o vytvoření sítě spolupráce odbor-

ných pracovišť zabývajících se životním prostředím a udržitelným rozvojem na vysokých školách v České republice. Aktivně jsme se zapojili do projektu spolupráce pražských vysokých škol, který jsme však na společných setkáních zástupců všech pěti zúčastněných VŠ přetvořili do podoby Pražské univerzity životního prostředí. Vydávali jsme pak společné přehledy přednášek o životním prostředí, a to dokonce ve dvou podobách: „Bílá kniha“ zahrnovala přednášky konané v rámci ČVUT, VŠCHT, VŠZ (dnes ČZU) a VŠE, „Žlutá kniha“ pak představovala výběr v rámci Univerzity Karlovy, kde „ekologicky“ zaměřených přednášek bylo pochopitelně nejvíce. Na základě tohoto přehledu o „nejlepším dostupném know-how“ v oboru pak byla vybudována i Katedra sociální a kulturní ekologie Ivanem Ryndou, který vybrané učitele přizval k externí spolupráci a uplatnil tak model výuky v mnohém se podobající kdysi realizované vizi profesora Číhalíka, ovšem se silnější společenskovední komponentou. Spolupráce vysokých škol dodnes existuje jakožto Dohoda pražských vysokých škol o spolupráci na zavedení a zajišťování studia udržitelného rozvoje a životního prostředí, je však třeba říci, že do ní zapojené obory zabývajících se životním prostředím se postupně vyhraňují, specializují, usilují o „emancipaci“ s obory jinými především co se týče výzkumných možností a výsledků, a široce pojatá spolupráce tak reálně existuje spíše jen v podobě pravidelných setkávání „nadšenců“ na akcích k tomu určených.

A k tomu slouží i druhý Bedřichem vytvořený nástroj institucionální spolupráce – Fórum vysokoškolských učitelů. V průběhu let se uskutečnily početné konference i jiná setkání, kde se vyměňovaly zkušenosti, diskutovalo se o konceptu interdisciplinarity i jeho uplatnění na vysokoškolské půdě, připravovala se společná stanoviska k vysokoškolské výuce, a to vše za účasti zástupců VŠ i dalších, dnes by se řeklo „stakeholderů“, například nevládních organizací. Památne byly terminologické semináře, kde se jednotlivé pojmy z oblasti životního prostředí probíraly z hlediska různých oborů a hledaly se nejvhodnější překlady anglických termínů nemajících u nás vhodný jazykový ekvivalent. Složitý proces vyjednávání o obecně přijatelném znění i významu byl příznačným rysem těchto setkání a velkým poučením o povaze interdisciplinárního odborného diskurzu, který nevzniká teoreticky, ale v živém dialogu.

Posláním Centra bylo od počátku pomáhat prosazení myšlenek udržitelného rozvoje pokud možno v celé vzdělávací soustavě a podporovat co nejvíce také jiná pracoviště v uplatnění tohoto konceptu. K tomu jsme realizovali projekty typu PHARE, v jehož rámci vzniklo 45 titulů odborné literatury, které byly posléze distribuovány zdarma všem vysokým školám v ČR. Pracovalo se tvrdě a dnes by se řeklo „aktivisticky“ – v začátcích Centra byl fax nejlepší dostupnou komunikační technologií, naše kontakty včetně například shromažďování informací pro Pražskou univerzitu ŽP byly vyřizovány normálně poštou, a tak lepení obálek bylo jednou z běžných a při velkém množství „respondentů“ i vydatnou náplní naší práce. Skripta vycházející v rámci projektu PHARE

byla – z nedostatku úložných prostor v rámci Centra, které tehdy sídlilo na koleji v Petřské ulici – složena u nás doma ve sklepě: byl jich víceméně plný, a my jsme po večerech balili a expedovali zásilky pro potřebné vysoké školy po celých Čechách. Zprostředkovali jsme i jinou pomoc – Pedagogické fakultě UK jsme například pomohli vybudovat její pracoviště na Černém mostě, finančně jsme podporovali zahraniční exkurze pro jejich studenty atd. Tato „altruistická“ forma práce ovšem v době vzrůstající konkurence pracovišť a jejich hodnocení vzala za své, z hlediska obhajitelnosti naší existence na univerzitní půdě nebylo možné dlouhodobě distribuovat „benefity“ mimo vlastní ústav či organizaci. Zkušenosti a kontakty z této spolupráce však byly využity v dalším projektu – projektu UNDP „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“, v rámci kterého se vytvořilo pět svazků komplexně mapujících různé oblasti životního prostředí (zahrnovaly i Svazek IV: Vzdělávání, informace, indikátory).

Bedřich si podporu „udržitelnosti“ ve výuce všeho druhu vzal za své a využil jemu dostupné možnosti k prosazení svých záměrů. Myšlenky šířil v rámci Komise pro udržitelný rozvoj, jejímž byl v letech 1993–94 místopředsedou; v jejím rámci (s podporou MZP) jsme pak koncem roku 1995 zorganizovali v Průhonických konferenci s názvem „Education and Public Awareness for Sustainable Development“, které se účastnilo mnoho významných představitelů oboru jak z EU, tak z OSN. Vyvrcholením jeho snažení byla konference Mezinárodní asociace univerzit IAU v Praze v září 2003 s názvem „Education for a Sustainable Future“, kde se ke konceptu udržitelného rozvoje ve vysokoškolské výuce oficiálně přihlásil jménem Univerzity i její tehdejší rektor, prof. Ivan Wilhelm.

V pojetí nejvhodnějšího modelu vzdělávání k udržitelnosti jsme se s Bedřichem ne vždy úplně shodli; osobně si myslím, že pedagogické téma pojímá trochu „instrumentálně“, jak se dnes hezky česky říká, tedy více z hlediska potřeb např. společnosti než z pohledu vývoje jedince a jeho osobnosti. To je ale věc názoru, který mi nikdy nevnucoval a naopak mne v oblasti pedagogické všemožně podporoval. Snažil se taky přijít na kloub tomu, proč je kolem tohoto tématu tolik řečí a vlastně se za poměrně dlouhou dobu ničeho moc dosáhlo, a to ani v celosvětovém měřítku. V roce 1997 se mnou byl na konferenci UNESCO „Education and Public Awareness for Sustainability“ v Thessaloniki a zúčastnil se i přípravné schůzky UNESCO, která jí předcházela. Z té doby pochází i jeho návrh reformy školského systému, který jsem si uchovala a tedy jej zde pro zajímavost přikládám. Je zajímavým dokladem toho, jakou roli hraje vizionářství v tvorbě reálných koncepcí a politik – bez základní představy a ideje, která může být zcela abstraktní a třebas i zdánlivě neuskutečnitelná, to prostě nejde. To se v Bedřichově životě ukázalo mnohokrát – mnohem realističtější pojetí a názory, které však pouze vycházejí ze statu quo a nemění přístup zásadně, jsou často pouhým plněním papíru písmeny či kolonek různými výkazy. Teprve když se najde odvaha říci zásadní slovo, a ovšem také doložit je všemožným úsilím v daném směru i zárukou vlastní osoby, je naděje na změnu.

Výrazem Bedřichovy soustavné podpory (nejen mé osobě) je i jeho členství v redakční radě časopisu *Envigogika*, s jehož poměrně úzce profilovaným pedagogickým záběrem původně zásadně nesouhlasil. Pro mne je čímisi jako jedním pólům mé bytosti: představuje řád a spolehlivost, proti kterým se ve své poněkud anarchistické povaze soustavně vymezují, současně je ale potřebují jako základ vši (i této vymezující se) činnosti. Žijí nejen v profesně utvářeném prostoru, který otevřel původně jako možnost, a na jejímž uskutečnění nám bylo dáno se podílet, ale i v prostoru myšlenkovém, který je soustavným dialogem a tříbením názorů souvisejících s konceptem udržitelnosti. Někdy dosti tvrdým – onen koncept se vyvíjí, čelí tlakům politickým a jiným, je třeba jej uhájit na akademické půdě, což s sebou nese nutnost „produkce výstupů“ požadovaných ze strany Univerzity a jiných hodnotitelů výsledků (nejen) vědy, jejichž kritéria se navíc průběžně také mění. Bedřich v souladu se svým pragmatismem ony trendy koncepčně sledoval, a tak jsme se z podpůrného a víceméně manažerského Centra stali výzkumníky, kteří nejprve usilovali o granty z oblasti aplikovaného výzkumu (zpočátku dokonce jen o samotné aplikace), a postupně se snažíme i o práci směřující k výsledkům ve vědě nejvíce ceněným. Naše původní interdisciplinární zaměření se v těchto pohybech zásadně proměnilo (nechci říci: vzalo za své), a to se neobešlo bez velmi zásadních sporů v rámci našeho Centra, které se vedou stále, otevřeně a také s ohledem na úspěšnost svých zastánců – všechny názory jsou respektovány, v praxi jsou však vystaveny kritériu zásadnímu, a tím je schopnost získat na svou představu a výzkum prostředky, práci odvést v požadované kvalitě a výsledky obhájit. Zůstáváme ale pořád interdisciplinárním pracovištěm, což představuje přístup na akademické půdě v ČR velmi inovativní, pro nějž neexistuje (přínejméně) v našich podmínkách) adekvátní institucionální model, který by zajišťoval jeho dlouhodobou „udržitelnost“ právě po stránce institucionální, tedy z hlediska přežití instituce. To je možné i jedním z důvodů, proč Bedřich je stále aktivním naším ředitelem, že nás nenechá padnout a ručí za nás svým postavením odborným i společenským. Za což mu tímto děkujeme.

Jana a Jirka Dlouzí

PS: K tomuto pohledu profesnímu si dovoluji na tomto místě přidat hledisko osobní a tak trochu ženské. Bedřich svou dráhu začínal jako učitel, a je možné se na něj dívat i z tohoto hlediska. Vychoval generace studentů, ale o tom hovořit nebudu. Jeho „úsilí“ vskutku zakladatelské, tak dobře patrné v jeho dráze profesní, se totiž týká i jeho života soukromého: rodiny, domácnosti, dětí a vnoučat. Spolu se svou ženou Dobravou založili nejen rodinu, ale spíše rod, který ponese jeho poselství dál. Jeho potomci zaujali strategická postavení v hlavních (z hlediska budoucnosti a boje evropských národů o poslední zbytky neobnovitelných zdrojů energie) státech Evropy: Norsku a Švédsku; kromě České republiky, samozřejmě, která byla pravděpodobně určena jako cílová země. Jeho vnoučata jsou výhradně chlápci, a během společného času stráveného v létě o prázdninách jsou cvičeni v rytířských ctnostech a bojových dovednostech (alespoň s mladšími návštěvníky pravidelně bojují).

Co se týče správy jeho hospodářství, pak především řád, uspořádanost jsou hlavními z Bedřichem uplatňovaných ctností patrných na všech předmětech denní potřeby – stačí přijít do prostoru obývaného jeho rodinou, a prvním dojmem je pečlivost i v detailech. Nevím, jak se ženou Dobravou zvládají dvě domácnosti, nemají žádné služebnictvo anebo pomocníky, a přesto jeho dům na Hanspaulce i chalupa na Šumavě dýchají vždy pořádkem až pedantickým. Žádné zbytečné věci – ty nejsou nikde, například Bedřichova mejlová schránka obsahuje jen posledních pár nepřečtených zpráv, ostatní je zpracováno a smazáno. Kdo by tedy chtěl znát tajemství a „metodu“ jeho úspěchu, tak tady je: kromě nezdolné energie související s vírou v to, že se věc podaří i přes četné překážky, je to umění si jasně stanovit priority, zbavit se (a nedělat nic) zbytečného, a schopnost si ve svých záležitostech udělat pořádek. Nicméně prostor pro „duchovno“, ať již jde o obrazy nebo předměty, přírodní artefakty, zůstává.

Spoustu času oba s Dobravou věnují manuální práci – při návštěvách v Jelení oboře, které se pro celé Centrum staly každoroční tradicí, jsme vždy pohoštěni výbornou polévkou (a nejen jí) a obklopeni předměty ručně zhotovenými, počínaje originálním sušákem na ručníky až po jezírko i vlastní „mokřad“. Na chalupě tráví Moldanovi se šesti vnuky každoročně prakticky celé léto, a je to dozvukem období, kdy tento dům kdysi koupili, vybudovali a pak tam i s rodinou jezdili – hromadnou dopravou, a navíc několik km pěšky s dětmi na zádech. Chalupa je dodnes bez elektřiny, doba posezení u petrolejky skončila až s instalací slunečního kolektoru, nicméně po večerech se svítí pořád jen na čtení. Svým návštěvníkům zde Moldanovi vypráví s oblibou historiku – ne o vose, ale sršních. Sršní jsou chránění živočichové, a tak když se usídlili v obrovské stodole k chalupě přiléhající, bylo potřeba tuto skutečnost respektovat. Navzdory tomu, že někteří z vnuků jsou alergičtí na hmyzí štípnutí a jejich rodiče při pouhém pohledu na sršně omdlévají. Všichni ostatní však vědí, že i sršň je živý tvor... Je třeba podotknout, že oni žijí tvorové o Bedřichově velkorysosti pravděpodobně vědí a na ty děti nikdy nezaútočili.

PPS: A úplně na závěr musím říci, že stop či dozvuků Bedřichových aktivit se nelze zbavit nikde. Na jaře jsem sešla k Sázavě pod naší chatou a spatřila mladé lidi, kteří sbírali odpadky kolem řeky. I zastyděla jsem se za sebe i další chataře, že pobřeží neuklízejí a zeptala se oněch lidiček, cože to činí? Odpověděli mi s úsměvem, že jde o akci Čistá řeka Sázava 2010, koná se z popudu jistého občanského sdružení, je možné o ní najít informaci na webu a mohu se příště i zapojit, protože běží každoročně. Věnovali mi tyto odpovědi i další úsměv na závěr, a já se divila, že nezazněl ani jeden postesk na stav společnosti a jejího sobectví, či podobná, v této zemi častá, nevraživost.

I za touto akcí má prsty sdružení Program Sázava 21, které Bedřich založil a kde je členem Výkonné rady. Z čehož je patrné, že myšlenkám na něj nelze uniknout ani ve volném čase, ale především že neexistuje druh činnosti, který by byl natolik „přízemní“, že by z „výšin“ Bedřichova po-

stavení nemělo cenu se jím zabývat. I tento přístup jej asi v průběhu života chránil před zklamáním z různých nezdarů a protivenství, kterých bylo jistě nepočítaně. Když člověk věří, že prostě jít a uklidit smetí, nezabít vosu nebo udělat jinou drobnost jako příspěvek do mozaiky nějakého obecnějšího dobra, má cenu, tak se asi žije mnohem snadněji, než když se někdo žene za chimérami kariérními či majetkovými. V Bedřichově životě navíc vždy fungovalo jakési kamarádské spiknutí pro blaho lidstva a přírody, ať již na základě sdílené filosofie Woodcraftu či jiného názorového spojení. Drobný čin nebo prosté přátelství je myslím i dobrou odpovědí těm, kteří za Bedřichovým úsilím právě onu touhu po kariéře či majetku vidí, a na tomto základě mu je v průběhu jeho života nepřáli či nepřejí; těm, kteří pravděpodobně někde existují (aby rovnováha dobra se zlem byla zachována), byť se momentálně (alespoň v tomto sborníku) nevyskytují.

Vybraná literatura související s historickými vzpomínkami:

Moldan, B. (přeložil): Meadows, D. a kol.: Meze růstu. Praha, ÚÚG, 1972, 169 s.

Moldan, B. (přeložil): Jak přežít. The Ecologist, Vol. 2, No 1, January 1972. Praha, Ústřední ústav geologický (dále ÚÚG), 94 s.

Moldan, B. (ed.): Sborník materiálů o životním prostředí. Praha, ÚÚG, 1974, 128 s.

Moldan, B. - Prokopová, H. - Cihelka, M. - Hovorka, M. (ed.): Člověk a jeho životní prostředí. Překlad souboru článků z časopisu Voprosy filosofii, prací M. Budyka „Člověk a biosféra“ a V. I. Vernadského „Několik slov o noosféře“. Praha, ÚÚG, 1975, 161 s.

Moldan, B. (ed.): Problémy životního prostředí : sborník překladů. Praha, ÚÚG, 1977, 183 s.

Moldan, B. - Mezřický, V. (ed.): Křesťanství a ekologie. Samizdatový sborník. Praha 1978, 146 s.

Moldan, B. - Mezřický, V. (ed.): Výběr z ekologické literatury. Praha, ÚÚG, 1978, 136 s.

Moldan, Bedřich, Jeník, Jan, Zýka, Jaroslav. Životní prostředí očima přírodovědce. Praha : Academia, 1979. 166 s.

Moldan, Bedřich. Koloběh hmoty v přírodě. Praha : Academia, 1983. 171 s.

Hadač, Emil, Moldan, Bedřich, Stoklasa, Jaroslav. Ohrožená příroda : Biosféra - člověk - technosféra. Praha : Horizont, 1983. 275 s.

Musil, J. - Moldan, B. (ed.): Sociologické a ekonomické souvislosti ekologického problému, sborník semináře sekce Sociologie města Československé sociologické společnosti při ČSAV a Ekologické sekce Čs. biologické společnosti při ČSAV, Kosova Hora, 3.-5. listopadu 1986.

Autentická příloha:

BEDŘICH MOLDAN - PEDAGOGICKÁ REFORMA

Reforma se týká základního a sekundárního vzdělání všeobecného (neprofesního) typu, tj. až do vysoké školy.

Reforma navrhuje nové členění disciplin, průřezové obsahové principy, které se týkají všech (většiny) disciplin, a připomíná obecné metodické zásady.

DISCIPLINY

I. Obecný základ

1. Poznání a myšlení

Epistemologie: logika a matematika, informace, počítače, měření a pozorování

2. Lidské hodnoty

Ontologie a etika: Místo člověka ve světě, hodnoty, víra, náboženství, mezilidské vztahy, chování, limity chování, slušnost, morálka

3. Jazyk

Český jazyk a literatura, cizí jazyky

II. Přírodovědní základ

4. Planeta Země a vesmír

Neživá příroda: Astronomie, geologie, meteorologie, fyzika, chemie, přírodní zákony, živly (voda, vzduch, půda, energie), kontinenty, oceány, řeky, jezera

5. Krajina a život

Biologie, ekologie, krajinná ekologie: organizmy, ekosystémy, diverzita krajiny

6. Člověk

Zdraví, anatomie, psychologie, hygiena, ochrana prostředí

III. Společenský základ

7. Kultura

Historie, dějiny literatury a umění, etnografie a jiné kultury, umění

8. Výroba a spotřeba

Průmysl, hospodaření s přírodními zdroji, infrastruktura, doprava, spotřeba domácností, odpady

9. Společnost

Instituce: obec, region, stát (parlament, vláda, soudy, úřady), ostatní společenské subjekty, zákony, finanční instituce, media, mezinárodní vztahy a instituce

IV. Tvořivost

10. Umělecká tvořivost

Výtvarná výchova, fotografie, hudební výchova

11. Technická tvořivost

Práce se dřevem, kovem, stavebními materiály, využití energie, práce na zahradě, jízda na kole, autem

12. Tělesná tvořivost

Pohybová výchova, sport, tanec, rekreace, pobyt v přírodě

PRŮŘEZOVÉ OBSAHOVÉ PRINCIPY

Měly by se uplatnit - podle okolností - ve většině (či všech) disciplin.

- * Uplatnění historické perspektivy: přítomnost má kořeny v minulosti a směřuje do budoucnosti, není statická
- * Podstatná role místních podmínek, i ve vztahu k regionu, kontinentu, globu, zakořeněnost v kultuře domova a v historii
- * Vázanost civilizace na únosnou kapacitu přírodního prostředí, omezenost „ekologického prostoru“, který máme k dispozici

Obecné metodické zásady

- * Jedním ze základních cílů vzdělávání je pochopení principů, příčin, souvislostí, důsledků. Je třeba porozumět podstatě věci na rozdíl od okolností a věcí dílčích a nepodstatných. (Závěry a aplikace si lidé mohou už udělat sami)
- * Vzdělávání má otevírat, nikoliv uzavírat
- * Pravdivost, poctivost, omezenost poznání
- * Orientovat ano, nutit - například pomocí jakékoliv ideologie - ne
- * Neuzavírat cesty, příležitosti ani oči
- * Neocenitelné je pozorování věcí okolo sebe holým okem
- * Vychovat slušné, pozitivní, kooperativní lidi
- * Svoboda znamená zároveň zodpovědnost

Soluň, 8. prosince 1997

Gratulace Bedřichovi Moldanovi

Zuzana Drhová

Ráda se připojuji ke gratulantům s přáním Bedřichovi všeho nejlepšího k jeho životnímu jubileu.

Bedřich Moldan je už mnoho let výraznou osobností českého a myslím, že i evropského environmentálního hnutí. Spolu s Josefem Vavrouškem a Ivanem Dejmallem patří k legendární trojici osobností 90. let, které významně ovlivnily nastavení ochrany přírody a životního prostředí v České republice po roce 1989. Bedřich stejně jako Josef či Ivan stál u vzniku řady aktivit, organizací a projektů té doby a některé z nich úspěšně fungují dodnes.

Kromě Centra pro otázky životního prostředí, se kterým je dnes nejvíce spojován, se jednalo například o Regionální environmentální centrum, které svého času sehrálo velmi pozitivní roli pro ochranu životního prostředí ve Střední Evropě. Bedřich pomáhal i dalším aktivitám a nevládním organizacím - například ČSOP, ale také se podílel na formulování cílů a možných aktivit Zeleného kruhu. Když jsme po letech našli v archivu Zeleného kruhu vizionářské návrhy, jak by mohl Zelený kruh a potažmo ekologické hnutí v České republice fungovat, návrh stanov, pod kterým byl Bedřich jako spoluautor podepsaný, se velmi blížil realitě po 15 letech. Myslím, že to je vcelku výstižné. Bedřich nemíří na nedosažitelné cíle, je realista, který dokáže realistické cíle odhadnout a za nimi také jít. Zelenému kruhu pomohl několikrát, stejně jako i dalším organizacím, i když se v nich nikdy přímo neangažoval. Nikdy nepatřil k žádným „revolucionářům“, ale už několik desetiletí vytrvale hájí zcela předvídatelné postoje a vydobyl si postavení respektovaného odborníka na poli ochrany životního prostředí, které je často atakováno z různých stran.

Nemohu také nezmínit čas, který Bedřich přes své celoživotní zaprázdňování věnuje studentům. Ráda vzpomínám na diskuse k mé dizertační práci a vždy jsem oceňovala trpělivost, se kterou k mému výzkumnému tápání přistupoval.

A poslední, co chci zmínit, je Bedřichův přístup ke kolegům a vůbec lidem kolem sebe. Není vždy jednoduché vybudovat poměrně pevný tým lidí, kteří za svým šéfem stojí. Co jsem mohla vysledovat, lidé s Bedřichem a „pod“ Bedřichem rádi pracují. Ať již to bylo na Ministerstvu životního prostředí, v Regionálním environmentálním centru nebo teď v Centru pro otázky životního prostředí. Důkazem je i tento vznikající „gratulační“ sborník připravovaný kolegy.

Takže ještě jednou vše nejlepší a hodně zdraví a sil do dalších let.

Bedřich a jeho zástupci aneb jak se pekl vstup do Evropské unie

Jan Dusík

Soudím, že bych se shodl s ostatními, kteří kdy byli Bedřichovýma pravýma rukama, ať už v jakékoli instituci, že je to současně úžasně inspirující práce, ale taky celkem řehole v realizaci jeho úkolů, podnětů a někdy jen náznaků. Bedřich si mne krátce po mém nástupu na Ministerstvo životního prostředí v roce 1998 k sobě vytáhl z odboru zahraničních vztahů jako svého asistenta a později zástupce, když byl v letech 1998–2001 zmocněncem pro přijetí do EU a členem vyjednávacího týmu ČR v čele s Pavlem Teličkou. Musím říci, že nelituji ani jedné chvíle, kterou jsem po Bedřichově boku při vyjednávání zažil, po skončení právnické fakulty tím nastala škola života.

Příprava vyjednávacích a aproximačních strategií na MŽP nebyla vůbec jednoduchá, a to ani se silným politickým backingem Pavla Teličky coby náměstka ministra zahraničních věcí a hlavního českého vyjednavatele. V hierarchii tehdejšího MŽP mělo přibližování legislativy a praxe k Evropské unii trnitou cestu: někteří náměstci a ředitelé její odmítali z důvodu jazykových bariér, další se zase z principu bránili jakékoliv ingerenci do své vedoucí kompetence, jiní odmítali koncepci evropské legislativy a tvrdošíjně hájili potřebu zachovat fungující český model legislativy a praxe. Těch, kteří hned pochopili, co bude třeba pro vstup do EU učinit, byla výrazná menšina; za všechny bych zde vyzdvihl Karla Bláhu v čele odboru environmentálních rizik. Do vyjednávací kapitoly spadaly i oblasti jaderné bezpečnosti a radiační ochrany a civilní ochrany, které byly spravovány externími institucemi – Státním úřadem pro jadernou bezpečnost a generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru na vnitru; musím říci, že jejich dobře centrálně řízený úředně–vojenský postoj k aproximaci patřil k těm pozitivním příkladům.

Bedřich v čele environmentálního týmu pro přistoupení k EU si byl plně vědom velmi rozdílných přístupů a schopností od náměstků po referenty, a tak se snažil aproximační proces maximálně centralizovat. Typickým projevem toho byly tzv. miniscreeningy, nácvik bilaterálních vstupních jednání s Evropskou komisí pod Bedřichovým vedením. Nepříjemné otázky, které Bedřich jednotlivým správcům kapitol kladl, se pak dost často skutečně dostaly na stůl na jednání v Bruselu počátkem roku 1999. Také pozvání ke konzultacím Toma Garveye, bývalého šéfa DG Environment, bylo velmi prozřetelné, byť musel v tu dobu přijít za Bedřichem na návštěvu do nemocnice na Karlově, kde se podroboval nějakému zdravotnímu zákroku.

Nový rok 1999 jsme zahájili (naštěstí s již uzdraveným Bedřichem v čele) sérií cest do Bruselu na screeningy: po vyslechnutí od Komise, co je součástí evropských povinností, nastala klíčová část odpovědí, jak si představujeme sladění našich předpisů s těmi evropskými. Tady dal

Bedřich jasný pokyn: mluvil na základě připravených směrnic a svých nedocenitelných věcných znalostí sám a ostatním členům delegace dával slovo jen tehdy, pokud věděl, že obsah jejich odpovědi nebude nepřijemným překvapením pro Komisi ani pro něho samého. Myslím, že takhle strategie měla úspěch a úvodním screeningem jsme prošli se ctí.

Následovala formulace pozičního dokumentu a v jeho rámci žádosti o přechodná období. Bedřich tady byl velmi restriktivní a snažil se počty žádostí minimalizovat, ovšem někdy to bylo složité, protože nebyla k dispozici elementární data a nepožádat o přechodné období by bylo riskantní. Podařilo se ale udržet pravidlo, že přechodná období se dostávají pouze na finančně náročnou implementaci, ne kvůli legislativním změnám nebo potřebě institucionálního posílení. Nakonec během vyjednávání a doplňování informací zůstala ze sedmi návrhů trojice: IPPC, čištění městských odpadních vod a nakládání s obaly.

Na tomto místě bych se krátce zastavil u dvou případů přechodných období: přechodné období pro směrnici o integrované prevenci (IPPC) původně požadoval celý průmysl pro 1500 podniků. Po vysvětlovacím celostátním semináři v Kongresovém centru na Vyšehradě, s vidinou konkurenční nevýhody a po pochopení smyslu směrnice, nakonec většina podniků ustoupila; zástupce posledních sedmi, jež o přechodné období usilovaly, si pozval jednoho sobotního odpoledne na MZV Pavel Telička; nakonec zůstala žádost jediného podniku (Teplárna Přerov).

Druhým případem byla směrnice o čištění odpadních vod: (ne)spolupráce resortů zemědělství a životního prostředí v oblasti vody je zasvěceným dokonale známa a z této kapitoly učinila asi nejproblematičtější část vyjednávání. Nakonec ale data MZE a odborné odhady jeho expertů ohledně schopností zafinancovat výstavbu čistíren odpadních vod přinesly úspěšnou žádost o přechodné období rozfázovanou do konce roku 2010. Jsem přesvědčen, že by se tento termín dal stihnout, pokud by se důsledně dbalo na implementaci směrnice bez přívlastků a na dodržování racionálních rozpočtů; dnešní kritiku tehdejších vyjednavců považuji za účelovou a zpolitizovaný případ pražské čistírny je toho jasným důkazem.

Vedle vyjednaných přechodných období a legislativních a institucionálních implementačních plánů (velmi detailní kuchařka zpracovaná opět z Bedřichovy iniciativy a s pochvalou tehdejšího premiéra Miloše Zemana, když ji vláda schvalovala) byl důležitou částí předvstupních aktivit i reporting o pokroku; pravidelné říjnové zprávy Evropské komise byly postrachem všech členů vlády a jejich resortních koordinátorů – jedna z nich dokonce stála křeslo tehdejšího vicepremiéra Egona T. Lánského. Napnuli jsme proto s Bedřichem úsilí a zapojili i každý svůj šarm k přesvědčování nedůvěřivé úřednice pro Česko na DG Environment Silke Will, že přes potíže se schvalováním předpisů ve vládě a parlamentu máme aproximační proces plně v rukách, a tak jsme nakonec uzavřeli vyjednávání o této kapitole v červnu 2001 mezi prvními zeměmi.

Bylo to nesmírně náročné období, během něhož jsem se osobně hodně naučil - především od Bedřicha z jeho rad, příkazů či hodnocení - a které mě nasměrovalo k dalšímu postupu na ministerstvu i mimo něj. Ti, kdo se toho procesu zúčastnili, mi jistě s odstupem dají za pravdu, že bez Bedřichova nadhledu, autority a (občasného) humoru by ta jednání dopadala úplně jinak a porodní bolesti našeho vstupu do EU by byly mnohem citelnější.

Bedřich Moldan 75

Daniela Fottová

Ráda přispívám k jistě celé řadě lidí, kteří se s Bedřichem Moldanem, dožívajícím se životního jubilea, ve svém životě setkali. Zde jsou mé střípky.

Bedřich byl do svého jmenování ministrem mým šéfem v odboru geochemie v Českém geologickém ústavu (nyní Česká geologická služba). Spoluzakládal v našem ústavu, kde dosud pracuji, tematiku sledování látkových toků v malých povodích. Založil monitorovací síť GEOMON. Tyto úkoly řešil v rámci své pracovní náplně.

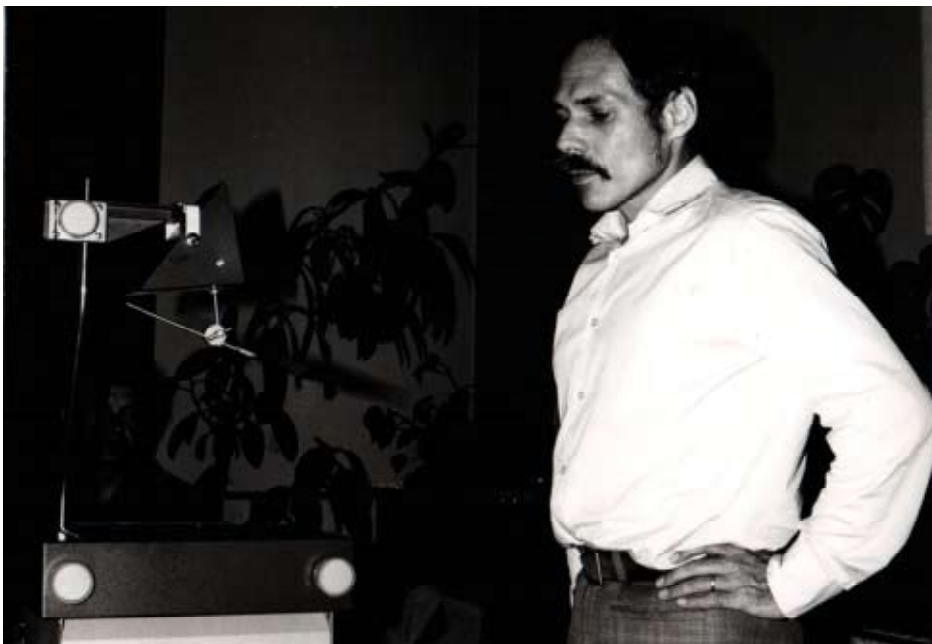
Ale zároveň už za minulého režimu, kdy se to ještě „nenosilo“, šířil mezi námi ekologickou osvětu. Charakteristická byla cedulka s nápisem „udržitelný rozvoj“ umístěná na jeho pracovním stole v době, kdy jen zasvěcenci věděli, že to není reklamní slogan. Zde si vzpomínám na jednu historku. Bedřich chtěl pro naši pracovní skupinu předložit velký výzkumný projekt „Optimalizace geochemických procesů v krajině“ na tehdejší „Ministerstvo lesů, vod a strání“, které sídlilo v budově současného MŽP. Z nějakého důvodu (asi kam čert nemůže, nastrčí ženskou) tam s už kompletním návrhem vyslal mě. Direktiva zněla jednoznačně: „Bez podpisů se nevracej“. A protože jsem byla vzorná představená svého bosse, tak jsem u vysokého úředníka vše vysvětlila, a když se cukal (i když se mu to zjevně docela zamlouvalo), řekla jsem, že bohužel nemohu odejít bez podpisů. Nakonec jsme spolu úředním autem objeli příslušné (i mimopražské) úřady a já jsem šťastná odcházela s podpisy a s vědomím, že šéfovi udělám radost. Dotyčný úředník ministerstva byl ale velmi slušný člověk, kdyby se v tomto textu poznal.

Někdy však jeho víra v odolnost podřízených byla překročena. Na jednom semináři Bedřich přesvědčil velmi kvalitního a zručného technika analytika s dlouholetou praxí, aby zde přednášel, což ještě nikdy předtím od něj nikdo nevyžadoval. Měla jsem trému za něj. Nastoupil k mikrofonu a velmi plynule začal hovořit. K mému obdivu. Po několika větách však zblednul a spadl doslova jako šraňky. Naštěstí se to obešlo bez následků, jen s pár oděrkami.

Samostatnou kapitolou bylo Bedřichem v roce 1987 založené a Českou geologickou službou dosud spolupředávané úspěšné mezinárodní symposium BIOGEOMON, které mělo již šestý ročník. Pořádat akci s širokou mezinárodní účastí předpokládalo tehdy i povinnou účast zástupce Čedoku. V tomto případě se jednalo o jistého pana Veverku. Při exkurzi do Krušných hor se hodlal ujmout výkladu neznače vůbec odbornou náplň. Neměli jsme ho rádi. Druhý den exkurze jsme nocovali v hotelu Murom v Mostě. Večer před odjezdem všem asi dvěma stům ctihodných vědců z celého světa sdělil, že kdo nebude ráno v devět u autobusu, tomu ujedeme. V 9:10 ráno byli všichni vzorně v autobusu a v tom okamžiku, před

zraky užaslého pana Veverky vycházejícího poklidně z hotelu, se autobusy rozjely, protože Bedřich vydal v souladu s jeho dispozicemi pokyn k odjezdu. Náš pan Veverka tam zůstal jako kůl v plotě. Ještě jeden zážitek. Večer před odjezdem jsme, hrdí na úspěch symposia, trochu popili s významnými zahraničními účastníky. Po zážitcích z exkurze po Krušnohoří s pestrobarevnými čmoudíky elektráren a mrtvými stromy (účastníci byli dost šokováni a fotili jak o život) chtěl Bedřich předvést pohostinnost. Jenže se musel zaplatit účet. Dodnes nechápu, jak se mu podařilo ten kus hadru s pár čísly prosadit pak u ekonomického náměstka k proplacení.

A když slavíme Bedřicha Moldana, chtěla bych připomenout i jeho dlouholetou věrnou duši Gábinu Vackovou a troufám si tvrdit, že bez ní by Bedřich nebyl - přes všechny svoje schopnosti - tam, kde je teď.

Z konference o instrumentální aktivační analýze IAA 1981 (z archivu Milošlava Vobeckého)

New diplomacy for sustainable development with Bedřich Moldan

Nadine Gouzée¹

I met Bedřich in the context of the „new diplomacy“ of the nineties, at a defining moment in history, requiring new thinking and a new kind of skills to grasp interrelations between people and countries which are more and more out of the control of any individual State. We were both truly motivated by the need to recognize the unprecedented impact on the environment of the consumption and production patterns of the people living in western and eastern developed countries. I was also particularly motivated by the environment challenges as part of the struggle to overcome the worsening of poverty and social injustice, hunger, ill health and illiteracy in other parts of the world. This was often confronting his conservative ideas. It gave us many nice opportunities to acknowledge, without losing our constructive and positive thinking that we were in complete disagreement about the preconditions for human development, especially on gender equality. Nevertheless Bedřich is without doubt one of those pacemakers in his field who contributed with all his might to open a new perspective on global problems threatening our common future. Grateful thanks!

¹ Mrs. Nadine Gouzée je vedoucí oddělení pro udržitelný rozvoj na Bureau fédéral du Plan v Belgii

A very personal appreciation of Prof. Bedrich Moldan

Susan Greenwood Etienne

Thank you for giving me the opportunity to reflect on what I have personally learned and gained from knowing him (only a little) since 1988.

Susan

B blue eyes that see far and deep

E engagement & enthusiasm

D drive & determination

R rigour & research

I indicators, of course

C catchments (small), contributions to science and policy dialogue & the Czech Republic

H hockey, a meeting ground for our respective national pride and rivalry

M mentor

O opportunities

L leadership

D directness

A authority, both moral and scientific

N next projects - he has always something over the horizon

Mens sana in corpore sano

Tomáš Háek

V souvislosti s Bedřichem se mi nechce, a ani bych to neuměl, psát o jeho přínosu pro environmentální vědu či politiku. To napíše jiní lépe.

I když se tím sice zcela odchýlím od tématu a názvu tohoto sborníku, nemělo by zůstat nepovšimnuto něco, co jiní budou - i když v jiných souvislostech - pravděpodobně také zmiňovat. Tedy Bedřichovu mimořádnou vitalitu, kondici či jinak pojmenovanou schopnost pracovat (v širokém slova smyslu) vytrvale a s velkým nasazením. Protože je to časté téma mnoha hovorů či dotazů (Tak pořád jezdí po světě? Pořád má tolik funkcí? Ještě pořád toho nejvíc napíše na letištích? Jak to dokáže, během dvou dnů sedět v oborové radě v Ústí a odřídít schůzi v New Yorku? Pořád pracuje po večerech i víkendech?) a protože i já to s údivem pozoruji už téměř dvacet let, nedá mi tento rys jeho osobnosti nezmínit.

Bedřicha člověk nikdy neuvidí s módními chodeckými holemi a čelenkou na hlavě. Skoro jistě také ne na tenisovém kurtu nebo s golfovou holí. Jeho recept je mnohem jednodušší a přirozenější. V našem starém sídle v Jinonicích chodil do 6. patra pěšky. Bylo to rychlejší, než čekat na přeplněný výtah se studenty, kteří jeli do druhého. Po přesídlení do univerzitního věžáku ve Vokovicích si mnozí mysleli, že se schody je konec. Není. Stoupá do 16. patra pravidelně každý den, tašku či jiný náklad v ruce, poté, co se z Hanspaulky do Vokovic došel pěšky. Je-li na cestách v hotelu bazén, pak je jisté, že každé ráno bude plavat. Ne dlouho a rychle, ale každý den a v dobu, kdy je mnohem lepší ještě chvíli ležet. Nenutí, ale příklad táhne. Prohlídku malajského národního parku Taman Negara lze pojmut různě - nedávne Bedřichovo zadání průvodci ale znělo: „Máme málo času a chceme vidět co nejvíc.“ Následovala několika-hodinová rychlá chůze po treku plném kořenů se zastávkami v případě nějaké zajímavosti (mravenci a termiti, veverky, makakové, leguáni). To vše v tropickém vedru a vlhku se střídavým pocením a moknutím v tropickém lijáku, s řádně nacucanou pijavicí v ponožce. Součástí exkurze bylo i kymácení na zavěšených mostech 40 metrů nad zemí, abychom mohli pozorovat život na větvích stromů, kde vegetují opice a další zvířata.

Zdá se mi však, že přirozeně rozvíjená a udržená kondice je ale výsledkem něčeho ještě důležitějšího - jakési celkové „otuzilosti“. V dobách, kdy jsem měl párkrát do roka nepříjemné zdravotní problémy se on podíval, proč chodím k doktorovi (když to není pořád a neumírá se na to, tak je lepší to vydržet). Na cesty do nejpodivnějších zemí se nedává očkovat. Na chalupě nemá teplou vodu, ani elektřinu. Je ale životní optimista a čas, který mu byl dán, využívá efektivně a radostně.

Myslím, že Bedřich by toto vše považoval za normální a nehodné zmiňování. Já si naopak myslím, že je to neobvyklé a inspirativní. V každém případě však přeju ještě dlouhou dobrou formu!

Bedřich Moldan

Jiří Hlaváček

Připojuji se k mnoha gratulantům, kteří přejí Bedřichovi Moldanovi nejen mnoho zdraví a osobní spokojenosti do dalších let při příležitosti jeho 75. narozenin, ale i k těm, kteří oceňují jeho úlohu při ochraně životního prostředí a prosazování principů udržitelného rozvoje.

Bedřich Moldan patří k pouze několika desítkám představitelů bývalého Československa a dnešní České republiky, kteří aktivně prosazovali chápání ochrany životního prostředí malého středoevropského státu jako součásti evropského regionu a celého světa. Měl jsem možnost být svědkem jeho mezinárodní angažovanosti, kde si získal respekt, a také svědkem jeho konfrontace s českou skutečností, s revolučním a porevolučním nadšením počátku 90. let minulého století a rovněž s podezíravou opatrností a konzervatismem již počátku 21. století.

Všude ve světě je Bedřich Moldan stále vnímán jako první ministr životního prostředí České republiky a společně s Josefem Vavrouškem, bývalým československým ministrem - předsedou Federálního výboru životního prostředí, jako ten, co otevřel této zemi environmentální bránu do světa a chtěl, aby zaujala aktivní úlohu v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje.

Bedřich Moldan nebyl a není typem politika, vědce, pedagoga či představitele státní správy, který na mezinárodním nebo domácím poli odrecituje sebou nebo jinými připravený projev nebo prezentaci věnující se pouze úzkému výseku dané problematiky. Naopak je schopen problematiku chápat a podávat v širokých víceoborových souvislostech, což především v dnešní době je více než aktuální. Navíc nepatří mezi ty představitele, kteří se uzavírají jen do oficiálních póz a tím viditelně odrazují od navázání kontaktů. Bedřich Moldan na všech mezinárodních jednáních patří mezi ty, kteří jsou otevření přátelskému dialogu, kteří se zajímají o postoje dalších účastníků a kteří chtějí dosáhnout konsensuálního řešení či dohody.

Tento postoj proto Bedřichovi Moldanovi vysloužil důležité úkoly v mezinárodních environmentálních vztazích. Již v červnu 1992 byl zvolen do funkce předsedy jednoho z výborů Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v brazilském Rio de Janeiru, kdy svou prací přispěl k úspěchům této konference. V roce 2000 byl zvolen předsedou zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj (CSD). Nebudu se zmiňovat o řadě jeho dalších funkcí v orgánech mezinárodních institucí, včetně Evropské unie (EU), Evropské agentury životního prostředí, Regionálního centra životního prostředí zemí střední a východní Evropy, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, Programu OSN pro rozvoj a mnoha dalších specializovaných institucí, kde pomáhal nejen se zefektivněním

mezinárodní ochrany životního prostředí a prosazování udržitelného rozvoje, ale i s přenosem specifických českých zkušeností, a také hledat přínosy pro samotnou Českou republiku.

Bedřich Moldan velmi dobře ví, jak je obtížné dosáhnout konsensu v podmínkách mnohostranné diplomacie životního prostředí a udržitelného rozvoje, kdy můžeme občas zapochybovat o efektivitě a smysluplnosti dílčích rozhodnutí, jestliže bychom nebrali zřetel na rámcový cíl v dlouhodobé perspektivě.

Jsem rád, že Bedřich Moldan hrál rovněž zaslouženou úlohu během českého předsednictví v Radě Evropské unie v prvním pololetí 2009 na zasedáních Komise OSN pro udržitelný rozvoj. Zde se projednávala řada témat, z nichž pro členské státy Evropské unie byla velmi citlivá oblast zemědělství s takovými problémy, jako jsou nakládání s geneticky modifikovanými organismy, dotace v zemědělství, mezinárodní obchod se zemědělskými produkty.

Koncem února 2009 předsedal Bedřich Moldan poslednímu koordinátnímu jednání 27 členských států EU a Evropské komise na Mezivládním přípravném zasedání CSD, kde mělo být přijato stanovisko EU k návrhu shrnutí, které mělo sloužit jako základ pro pozdější květnové jednání CSD. Bedřich Moldan se tehdy v zasedací místnosti ujal předsednického stolu EU a chopil se předsednického kladívka. Jistě si vzpomněl, že během jeho předsedání CSD v letech 2000-2001 mělo toto kladívko v jeho rukou velikou moc - zahájení a ukončení zasedání, přijetí rozhodnutí, odebrání slova vystupujícím a zjednání pořádku na zasedání v případě bouřlivého průběhu. To vše při mnohem větším počtu států. V případě zjednávání „pořádku“ v rámci méně početné, avšak o to halasnější a verbálně velmi ambiciózní Evropské unie však kladívko - znak moci - muselo být podpořeno i jinými dostatečně silnými prostředky. Historická úloha kladívka tak byla umocněna zvýšeným Bedřichovým hlasem a především respektem k jeho osobnosti mezinárodně uznávaného profesora a váženého senátora a toho, který dovede rozeznat, kdy je nutné trvat na principiálních pozicích a kdy je možné racionálně ustoupit v zájmu vyšších cílů.

Bedřichovy mezinárodní zkušenosti našly uplatnění i v domácích podmínkách České republiky, kdy jeho úloha mediátora mezi různými zájmovými skupinami při jednáních o strategických a praktických rozhodnutích se stala když ne nezastupitelnou, tak významnou. S úctou vzpomínám na jeho osobní angažovanost a trpělivost při peripetiích našeho společného úsilí o ustavení Rady vlády pro udržitelný rozvoj v letech 2002-2003 a přijetí Strategie udržitelného rozvoje České republiky v letech 1999-2004.

Snaha o efektivní ochranu životního prostředí a prosazování udržitelného rozvoje se všemi jeho dimenzemi se stále zdá být „nekončícím příběhem“. Přeji Bedřichovi, aby byl i nadále aktivním účastníkem

tohoto příběhu, který však skončí nebo se alespoň přiblíží ke šťastnému konci. Doufám, že Bedřich Moldan bude v květnu 2012 mezi těmi váženými účastníky Konference OSN o udržitelném rozvoji, kteří v Rio de Janeiro budou hledat nejlepší způsoby, jak dosáhnout rychleji toho šťastného konce.

JUDr. Jiří Hlaváček, místopředseda byra Přípravného výboru Konference OSN o udržitelném rozvoji, místopředseda byra Výboru pro politiku životního prostředí Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, člen Výboru pro politiku životního prostředí Evropské hospodářské komise OSN.

Kolektiv Centra pro otázky životního prostředí - 2007 - foto Jiří Dlouhý

Gratulovník Velkému Učiteli

Ivan Holoubek

Milý Bedřichu,

dovol mi, jako jednomu z mnoha gratulantů, trochu zavzpomínat a trochu se vyznat.

Již několikrát jsem při různých vážných i méně vážných příležitostech zmiňoval počátek spolupráce a přátelství s Velkým Učitelem. Tohle označení hodně vážně a trochu nevázně, jak bývá mým zvykem, používám pro tři z těch mnohých, od kterých jsem se kdy v životě měl možnost něco naučit, jichž si vážím a navždy z nich ve mně cosi je. Tím, o kterém jsou má dnešní slova, je profesor Bedřich Moldan. Poprvé jsem tuto historku použil veřejně při své profesorské přednášce v roce 1997. Při ní se zcela jistě hodí poděkovat svým Velkým učitelům. Podruhé už se týkala jen Bedřicha a bylo to u příležitosti jedné mezinárodní konference, kdy Bedřich obdržel u příležitosti svých sedmdesátin Zlatou medaili Masarykovy univerzity, a já při této příležitosti pronesl laudatio.

Setkali jsme se poprvé v Karlových Varech na jedné konferenci, pak možná ještě na pár dalších odborných akcích. Pak jsem v roce 1983 odešel z katedry organické chemie na nově vzniklou katedru ochrany a tvorby životního prostředí Přírodovědecké fakulty, tehdy ještě UJEP v Brně, a tápal, co se svým odborným zaměřením a aspiraturou. Pak jsem na konferenci věnované kyselým dešťům, která se konala v Beskydech při volném půdnu, kdy nám organizátoři připravili exkurzi na poškozené lesní plochy, na jedné holé stráni při sběru lesních plodů najednou byl po Bedřichově boku a tak jsem jej oslovil s troufalou myšlenkou, že jsem původně organický chemik, ale věnuji se již delší čas problematice chemického znečištění prostředí, a jestli by mně mohl doporučit nějaké vhodné téma pro kandidátskou práci. Sbíraje lesní plody, povídali jsme a Bedřich přišel s nápadem na stanovení organických látek ve srážkových vodách. Slovo dalo slovo, s jeho pomocí jsem se dostal i k instrumentaci tehdy Ústředního ústavu geologického, pobočky v Brně a tématu organických látek v prostředí, které mě už pak neopustilo a stalo se součástí mého života. Práce se podařila, obhájil jsem ji v roce 1987 a umožnila mi i stáž ve Finsku, kde jsem potkal druhého Velkého Učitele, profesora Jaakka Paasivirtu, a pak už se veškeré mé bytí točilo kolem persistentních organických polutantů (POPs).

Po návratu z Finska v roce 1988 jsem dle vzorů těchto dvou přátel založil původní projekt TOCOEN, prapůvod všech našich dnešních projektů, volné sdružení odborníků a hlavně přátel věnujících se právě problematice „POPsů“ v prostředí. Název projektu pak dal vznik soukromé firmě, jež v devadesátých letech napomohla mnohým aktivitám, pro které na univerzitě nebyl prostor. Podstatné však byly ony mysterióz-

ní chemické látky, fascinující i děsící, zdroj problémů na dlouhá desetiletí.

Dnes mohu přemýšlet, kudy vedla cesta ze stráně a sběru lesních plodů k centru excellence, výzkumnému a pedagogickému centru špičkově vybavenému, troufám si říct centru na velmi dobré mezinárodní úrovni??? Kudy??? Cestou necestou, přes problémy, přes „propracované“ dny, noci, weekendy. Ale vedla někdy úzkým údolím, někdy strmou strání, ale byla dána lidmi. Tím Bedřichovým impulzem, hodinami diskusí s Jaakem, ale hlavně přes všechny mé spolupracovníky, studenty, všechny, jež za celou dobu vytvářeli svým každodenním příspěvkem to, co dnes je RECETOX (pro nezasvěcené: původně Výzkumné centrum pro chemii a ekotoxikologii PŘF MU, od letošního roku zkratka znamená Centrum pro výzkum toxických látek v prostředí). A v tomto kontextu bych rád zmínil i třetího Velkého Učitele, profesora Milana Kratochvíla, který mě v roce 1971 přivedl k organické chemii. Učil nás, že náhoda pomáhá připraveným. A já, ač jsem se nestal klasickým organickým chemikem, jsem té náhodě a dobrým lesním plodům a hlavně moudrým slovům svých Velkých učitelů vyšel vstříc.

Bedřichova odborná cesta šla od geochemie logicky k problémům životního prostředí a dnes je celosvětově velmi uznávaným a váženým odborníkem, který přístup od konkrétního k obecnému dovedl k dokonalým analýzám a syntézám problémů naší současnosti. Mě tento příklad nejprve vedl k tomu, že jsem kolem roku 1990 začal přemýšlet, že pracoviště ochrany životního prostředí na Přírodovědecké fakultě je trochu neukotvené v prostoru přírodních věd, je v něm od všeho trochu a klouže po povrchu. Což je něco, co by se přírodovědci stávat nemělo. A tak postupně vznikalo něco nového, založeného na, myslím si, pro tuto koncepci velmi vhodném citátu Rainera Marii Rilkeho, který dodnes používám v různých přednáškách – nenechte se klamat povrchy, v hloubkách je veškerý zákon. A tak jsem postupně opustil trochu vágní přístup ochrany životního prostředí a od roku 1990 se začalo tvořit pracoviště orientované na chemii životního prostředí a ekotoxikologii. Nejprve katedra, později Výzkumné centrum a nyní jen Centrum, ale vždy pracoviště pedagogické a vědecko-výzkumné se studijními obory Chemie životního prostředí, Ekotoxikologie a dnes i Matematická biologie. Nebyla to úplně lehká cesta ve struktuře oborů vytvořit nové studijní obory, dodnes je třeba zápat s různými kódovnicemi, aby se tam tyto obory, mezinárodně jasně definované, dostaly.

To odborné, co vzniklo při prvotní spolupráci s Bedřichem, vedlo postupně ke koncepci, kterou jsem se snažil v činnosti Centra RECETOX dlouhodobě uplatňovat. Klíčovým pojmem se pro mě stal pojem osud, osud chemických látek v prostředí. Osudem se myslí vše, co souvisí se vstupem chemických látek do jednotlivých složek prostředí, jejich transport těmito složkami, mezifázové přechody mezi složkami, transport čast na velmi dlouhé vzdálenosti globálních rozměrů. Pak všechny možné přeměny, transformace, reakce, vše, co mění primárně vnášené látky na

jiné, někdy méně problémové, někdy ještě problematičtější. Výsledkem je globální distribuce, výskyt některých látek v místech, kde se nikdy nevyráběly, nikdy nepoužívaly. Některé z nich se mohou kumulovat ve složkách prostředí, jako jsou půdy či sedimenty, mnohé mají schopnost kumulace v živých organismech včetně člověka. Mnohé jsou velmi reaktivní, mnohé naopak velmi stabilní a díky činnosti člověka mohou v prostředí setrvávat stovky let. K tomu mají velmi široké spektrum škodlivých účinků.

Tato koncepce postupně uzrála do podoby magického trojúhelníku, který je úhelným kamenem veškerých aktivit Centra RECETOX. Trojúhelníku vztahů mezi chemií životního prostředí, ekotoxikologií a analýzou rizik. Mezi chemickým a biologickým a obecným. Nikdy nebylo a není úplně jednoduché dát dohromady chemiky, biology a ještě chtít, aby koncepčně spolupracovali a hledali nejen to, co je spojuje, ale také co je nad jejich obory. Ten trojúhelník se promítá do hledání vztahů a souvislostí mezi chemickou látkou v prostředí, studiem, co se s ním v tom prostředí může stát, a jejími možnými biologickými účinky, a to vše poté vede k hodnocení rizik a důsledků její přítomnosti v prostředí ať už z přírodních či antropogenních zdrojů.

To není jednoduché jako koncepční přístup pro interdisciplinární pracoviště a interdisciplinární řešenou problematiku. To, co jsem zmiňoval o Bedřichově činnosti a aktivitách, mělo pro mě ještě jeden podstatný aspekt. I když jsem se snažil vývoj pracoviště směřovat přírodovědným směrem, do hloubky a podstaty problémů a jejich řešení, problematika životního prostředí má ještě aspekt řešení problémů, který je nezbytnou součástí celku.

To mě vedlo k jednomu příměru, který používám v úvodní přednášce Chemie životního prostředí I, kdy se právě snažím studentům vysvětlit svůj, lépe řečeno náš, koncepční přístup. Je v tom trochu schématismu, ale snad to podstatu možného přístupu vystihuje.

Budete-li astrofyzikem a budete-li studovat černou díru v sousední galaxii a budete-li dobrý a budete-li mít trochu toho patričního štěstí, podaří se Vám poznat její podstatu, zákonitosti jejího vývoje. A protože jste dobrý, popíšete to vše úžasnou soustavou rovnic, článek Vám vyjde v Nature či Advance and Progress in Astrophysics, budete mít úžasnou citovanost, ale té černé díře to bude úplně jedno, ona se bude vyvíjet podle svého, Vy to neovlivníte, jen popíšete a možná tomu porozumíte.

Jestliže se ale řešíte problémy životního prostředí a jdete cestou, kterou jsem Vám naznačil, snažíte se neklouzat jen po povrchu, tedy jít do hloubky a zajímají Vás vztahy a souvislosti, jste-li dobrý a máte trochu toho patričního štěstí, pochopíte, poznáte, popíšete problémy související s osudem POPs či jiných látek, jejich transformacemi, mechanismem účinků, neznámými efekty, riziky, které znamenají tím, že

jsou v prostředí, riziky pro prostředí a život. Článek Vám vyjde v Nature či Advance and Progress in Environmental Sciences, budete mít úžasnou citovanost, bude to paráda. Ale v tomto případě u toho nemůžete skončit. Bude to jen A. Přispěl jste k poznání reálného problému, problému, který vyžaduje řešení. Vyžaduje B a další kroky. Zákaz výroby, destrukci, remediaci, akci.

A v tom jsou environmentální vědy jiné. Ukazují cestu k řešení. A řešení musí navazovat. Jinak ohrožujeme život, volně žijící organismy, budoucnost planety. A v tom se tato koncepce musí lišit od často velmi naivních rádober odborných přístupů a řešení kolem nás. Jste přírodovědci a nenechte se klamat povrchy. V hloubkách je veškerý zákon.

Prostředí a svět kolem nás je složitý a vždy bude o interdisciplinárním přístupu a řešení. O nutnosti nalézt A a pak vyvolat další kroky - B, C.

V našem případě snaha o poznání podstaty, vztahů a souvislostí vedla také ke snaze přispět k řešení. Projevilo se to řadou aktivit ve spolupráci s mezinárodními úmluvami a institucemi zabývajícími se řešením problematiky persistentních organických látek, především v současné době se Stockholmskou úmluvou o persistentních organických polutantech. Součástí Centra RECETOX je Národní centrum pro POPs, společné pracoviště MŽP a MU, RECETOX je Regionálním centrem pro POPs ve střední a východní Evropě. To, co vzniklo na základě výzkumu a práce týmu zaměstnanců a studentů centra, je tak využíváno při implementaci Stockholmské úmluvy u nás a řadě dalších zemí Střední a východní Evropy, ale dnes už také Afriky, Asie, Pacifických ostrovů.

Ještě jeden aspekt naší spolupráce s Bedřichem a pro mě jeden z klíčových odborných pojmů bych rád zmínil. Naše aktivity se ve druhé polovině devadesátých let potkávaly také díky projektu GEOMON - tedy geochemický monitoring malých povodí. To vedlo k dlouhodobým a světově unikátním aktivitám Centra RECETOX spočívajících v dlouhodobém sledování a integrovaném monitoringu POPs ve všech složkách prostředí. V Košetických to naše společné také začínalo, data o POPs z Košetíc jsou dnes skutečně světově unikátní.

Pro mnohé vědce je monitoring něco jako vědecký vulgarismus. Rutinní, nudná záležitost. Centrum RECETOX považuje dlouhodobé sledování, dlouhodobý monitoring v prostoru a čase, za základní nástroj poznání reálného prostředí, nástroj studia osudu látek v prostředí. Základ pro modelování, jak jinak přispět k poznání toho, co se s látkou na globální, regionální či lokální úrovni děje, jak predikovat vývoj, co se s ní bude dít???

Za tohle stoprocentně vděčím a vděčíme Bedřichovi, i když on už je dnes dávno někde jinde. Ale jeho odborná činnost vychází stále z těchto základů.

Poznání, hledání vztahů a souvislostí - k tomu může vést cesta ze straně v Beskydech, k fascinujícím látkám, jejich mysterióznímu osudu v prostředí, ale také k nutnosti a povinnosti, ano, povinnosti s problémy něco dělat, přispět k jejich řešení, k tomu nebýt lhostejný k jejich řešení.

K tomu všemu jsi mě, Bedřichu, kdysi dávno tam na stráni v Beskydech přivedl a nasměroval. Možná to ani tak úplně netušíš, mluvili jsme o tom od té doby málo a jen v náznacích. Teď ale Ti chci za to vše upřímně a moc poděkovat.

Díky, Velký Učiteli, díky za všechno. Mé poděkování by ale nebylo tím, k čemu jsi mě vedl, kdybych teď poděkoval jen Tobě. Musím stejnou měrou poděkovat všem svým spolupracovníkům a studentům za vše, čím kdy přispěli, přispívají a věřím, že nadále budou přispívat k tomu, co dnes RECETOX je. Oni by ale měli také poděkovat za ten prapůvodní impuls. Takže děkuji ještě jednou jim všem a my všichni děkujeme Tobě, přejeme Ti hodně a hodně zdraví, stálou naprosto nezaměnitelnou jiskru v oku a připíjíme Ti dobrým jihomoravským červeným.

Díky a buď dlouho zdrav.

P.S. A konečně si taky najdi jednou čas, abys mezi nás přijel na seminář, jen tak si povykládat o tom, jak to vidíš.

P.P.S. A aby se to někdy splnilo, tak tohle své a naše poděkování kromě tohoto gratulovníku po napsání také pošlu všem svým spolupracovníkům, aby věděli trochu víc o tom, jak jsou někdy historie a vývoj ovlivňovány maličkostmi, náhodami. Ale už jsme říkali - náhody pomáhají připraveným :-)))

P.P.S. Automatický korekturní režim Microsoft Word mě pořád opravuje, že jsme byli v Beskydách, ale já pořád myslím, že jsme byli v Beskydech. Je-li to špatně, tak mně to promiň, ale zní mně to lépe a není to teď úplně to nejpodstatnější.

Ahoj

Ivan

GEOMONem to neskončilo

Jakub Hruška

Možná málokdo ví, že Bedřich, veřejnosti známý jako „ekolog“ (a význam tohoto slova bych zde nerad pitval), nevystudoval přímo tento obor, ale že je absolventem analytické chemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Poté sice krátce pracoval na Vysoké škole chemicko-technologické, ale většinu svého „produktivního vědeckého života“ strávil Bedřich v Ústředním ústavu geologickém (ÚÚG) a to od počátku 60. let 20. století až po svůj odchod na post prvního ministra životního prostředí v roce 1989.

Vzhledem ke své kvalifikaci zakotvil v tehdy se bouřlivě rozvíjejících chemických laboratořích ÚÚG. Geologie byla preferovaným oborem a podmínky pro dobrou odbornou práci zde byly na svou dobu výborné. Parta mladých nadšenců tak například jako první v ČSSR a jedna z prvních v Evropě zaváděla na svou dobu převratnou analytickou metodu atomové absorpční spektrometrie (AAS) a publikovala svoje poznatky v mezinárodních vědeckých časopisech, což tehdy jistě nebylo běžné, naopak byla snaha výsledky spíše neukazovat a snažit se kapitalismus dohnat a předejít. V mezinárodní databázi Web of Science je dnes uvedeno 17 publikací o AAS v mezinárodních vědeckých časopisech z rozmezí let 1963–1972, kde je Bedřich spoluautorem. Na tehdejší dobu úctyhodný počet publikací ve velmi prestižních časopisech jako Analyst či Analytica Chimica Acta. Hlavním tahounem této skupiny byl Ivan Rubeška, ale svoji velkou roli zde hráli i technici, hlavně Miroslav Mikšovský a Zdeněk Valný. Mimochodem, Miroslav Mikšovský dodnes v laboratořích na „atomárce“ pracuje a je služebně i fakticky nejstarším zaměstnancem České geologické služby (formální nástupce ÚÚG). Jejich publikace byly např. v roce 1974 citovány v rámci WOS 22x. To by i v dnešní, citačními indexy poselá době, bylo úspěchem pro velmi slušného vědce.

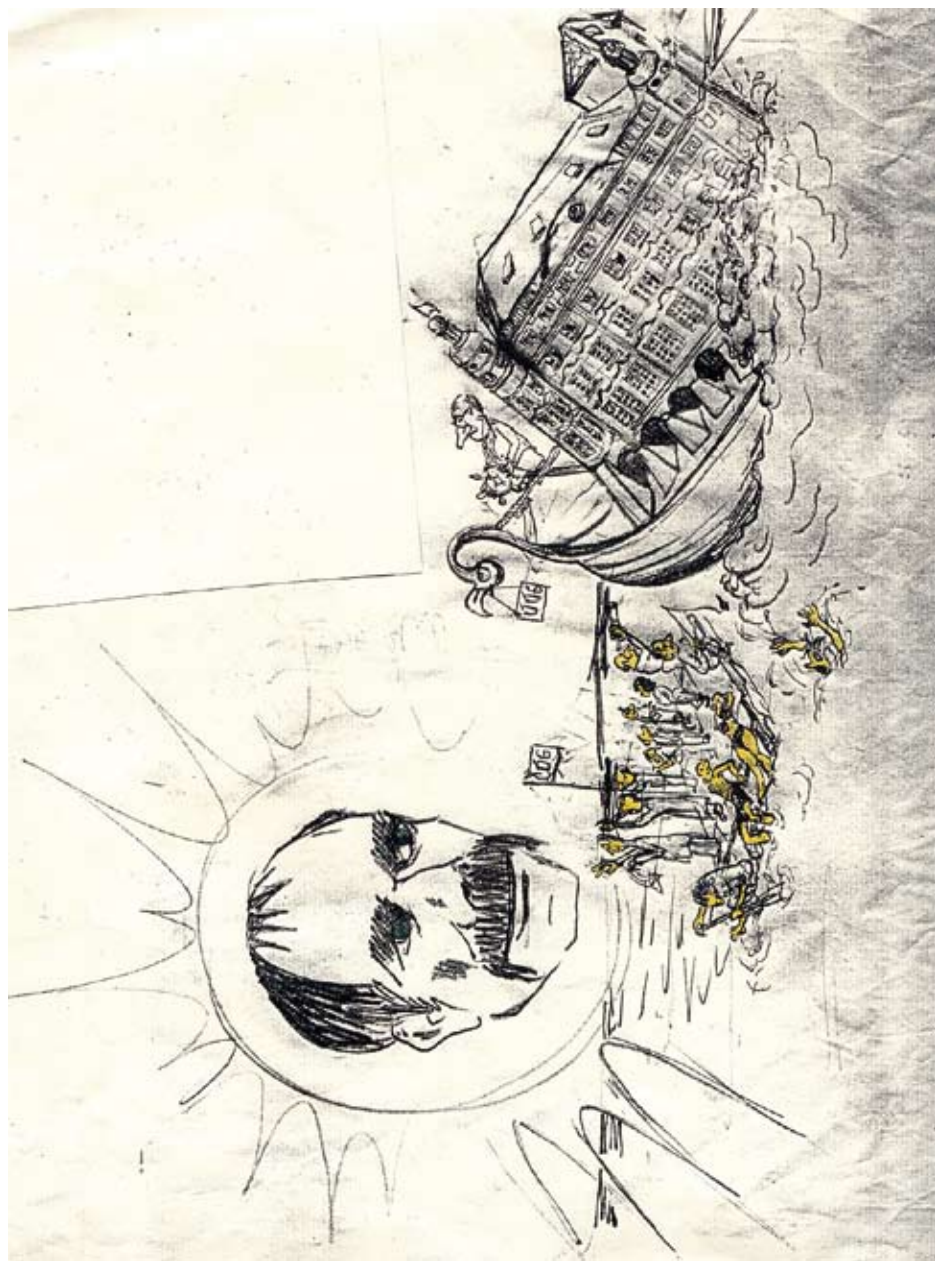
V sedmdesátých letech 20. století Bedřicha stále více přitahovaly otázky životního prostředí a na tehdejší dobu relativně liberální podmínky v ÚÚG mu umožňovaly aktivity i v této komunistickým režimem ne příliš milované problematice. Zájem o udržitelný rozvoj, environmentální indikátory a meze růstu lidské společnosti přivedly Bedřicha k překladu zprávy Římského klubu, známé pod názvem Meze růstu. Tato na svou dobu přelomová studie, hodnotící možnosti lidské společnosti z hlediska vyčerpávání přírodních zdrojů Země a vlastně velmi kritizující extenzivní přístup socialistického hospodářství k využívání zdrojů, byla do češtiny přeložena nedlouho po svém zveřejnění počátkem 70. let. Meze růstu se staly v komunistickém Československu polosamizdatovou, ale zcela zásadní publikací ukazující, jak tehdejší režim systematicky pracuje na vlastní záhubě a ničí životní prostředí. Je pravda, že se posléze ukázalo, že autoři Mezi růstu neměli ve svých často pesimistických předpovědích vývoje zcela pravdu a že zdroje nerostných surovin nebyly tak limitovány, jak předpokládali podle dobových zna-

lostí, ovšem zvyšování počtu obyvatel planety, vysoké emise skleníkových plynů či vyčerpání zásob oceánů předpověděli prakticky správně.

Kouřící komíny severočeských elektráren a chemiček čím dál více ničily lesy, půdy a vody a v této chemicky orientované problematice, ke které měl Bedřich blízko, se utvářela jeho nová specializace. Kysele deště a acidifikace prostředí se staly jeho hlavním tématem. Spolu s Tomášem Pačesem byl hlavním průkopníkem zkoumání geochemických cyklů a vůbec kontaminace prostředí v malých povodích. Principem takového zkoumání je kvantifikace chemickým vstupů do povodí (srážkami) a výstupů z povodí (povrchovým odtokem), jejich vzájemné bilancování a zkoumání, jak se které prvky a sloučeniny v povodí zdržují či naopak uvolňují, a jaké to má důsledky pro jiné složky ekosystému povodí jako půda, vegetace či živočichové. Tento koncept vznikl v Americe v šedesátých letech 20. století a v tehdejší Československu se začal rozvíjet právě Bedřichovou a Tomášovou péčí zcela a nejnovějším vědeckým trendem ve světě. Díky tomu máme dnes malá povodí s jedněmi z nejdelších řad pozorování v Evropě a my všichni, co se jimi zabýváme, to dodnes velmi oceňujeme. V rámci ÚÚG se Bedřich také věnoval organizační práci (dnes se tomu říká management) a velmi se zasloužil o vznik nové a na svou dobu špičkově vybavené budovy laboratoří na Barrandově, které po jejím uvedení do provozu začátkem 80. let několik let šéfoval.

Během 70. a 80. let Bedřich také organizoval celou řadu seminářů a konferencí s tematikou znečištění životního prostředí a speciálně s důrazem na kyselé deště. Těm věnoval i svoje publikace z druhé polky 80.let, které vyšly v časopise Atmospheric Environment a věnovaly se složení znečištěných srážek. Bedřich byl velmi aktivní na mezinárodním poli, což za reálného socialismu nebylo zcela lehké, ale jeho znalosti a zápal pro věc mu, zejména pod křídly UNESCO, ke kterému byl režim celkem shovívavý, umožnilo i jako „dlouholetému nestraníku“ aktivně pracovat v programech jako SCOPE či Man and Biosphere. Stal se mezinárodně uznávanou osobností a jsem přesvědčen, že vrcholem jeho kariéry (tedy před vstupem do politiky) se stalo zorganizování konference GEOMON - Geochemical monitoring of small basins v roce 1987. Tématem konference byla právě již zmiňovaná geochemie a hydrologie malých povodí a do Prahy se tehdy, zejména kvůli reputaci Bedřicha a Tomáše Pačesa, sjel světový výkvět vědců ve výzkumu acidifikace a geochemie malých povodí. Já osobně jsem se organizace konference ještě neúčastnil, moje práce s Bedřichem začala o něco později, ale ještě roky po konferenci vzpomínalo mnoho kolegů z ÚÚG na to, jak řešili z dnešního pohledu neuvěřitelné problémy, jako například dostatek toaletního papíru v bytovnách a hotelích, kde západní cizinci v socialistické Praze bydleli. Všichni ale byli nadšeni, a to nejen Prahou, ale hlavně vědeckou úrovní konference a jejich hostitelů. Tato pražská konference založila tradici, která pokračuje dodnes. Další GEOMON se konal opět v Praze v roce 1993, další, již pod názvem BIOGEOMON, aby byla zdůrazněna i živá složka výzkumu povodí a také sounáležitost s nově se formující vědeckou disciplínou zvanou biogeochemie, v roce 1997 v USA, dal-

Titanik (z archivu Daniely Fottové)

ší pak ve Velké Británii v roce 2002, znovu v USA v roce 2006 a poslední ve Finsku v roce 2009. Další BIOGEOMON bude v roce 2012 opět v USA. Konference má pevné místo v programu každého biogeochemika a její prestiž neustále roste. Poté, co Bedřich odešel do politiky, se organizace těchto konferencí ujal hlavně Martin Novák z ČGS (dříve ÚÚG).

GEOMON ale stále existuje a to jako síť 14 malých lesních povodí, ve kterých se provádí výzkum biogeochemických a hydrologických cyklů, a kterou koordinuje od počátku 90. let minulého století Daniela Fottová (ÚÚG - ČGS). Samozřejmě, že původní idea byla Bedřichova, Dana ji nadále udržovala a to často za poměrně svízelných okolností, protože shánění peněz na provoz takto dlouhodobě zaměřeného monitoringu nebylo a stále není lehké. Všichni ale dodnes z tohoto Bedřichova odkazu vědecky profitujeme, protože máme k dispozici dlouhodobé řady dat unikátní tím, že zachycují ohromný pokles emisí a depozice síry a vliv na regeneraci lesů, vod a půd ve střední Evropě.

Po úspěchu GEOMONu v roce 1987 se v Československu uskutečnila ještě jedna konference iniciovaná Bedřichem ještě v jeho „předminister-ském“ a dokonce předrevolučním období, a to konference SCOPE Research in Small catchments v Mostě na podzim 1990. Tu po Bedřichově nenadálém odchodu na post ministra životního prostředí organizoval Jiří Černý (ÚÚG) a byla také velmi úspěšná. Do tehdy již svobodného ještě Československa se sjela široká paleta i těch vědců, kteří se do komunistické ČSSR ještě báli, či je odradila složitost cestovních formalit. Organizace jsem se jako začínající pracovník ÚÚG již zúčastnil, a pamatuji si úžas účastníků nad zničenými lesy, levným pivem či sirénami ohlašujícími v Mostě vysoké koncentrace SO_2 v ovzduší. Dávno všemu tomu.

Osobně jsem Bedřicha sice uviděl poprvé jako malé dítě někdy v sedmdesátých letech na letním táboře pořádaném ÚÚG, ale, upřímně řečeno, moc si ho z té doby nepamatuji. Moje první dospělé setkání s ním nastalo, když jsem chtěl jako student analytické chemie na PŘF UK dělat diplomku s tématem životního prostředí, a to nejlépe zaměřenou na vody. Protože katedra takové téma nenabízela, domluvil se můj otec v roce 1987 s Bedřichem jako dlouholetým kolegou, že bych takové téma mohl dělat na některém z malých povodí tehdy se rodícího GEOMONu. Bedřich mě přijal, krátce vysvětlil, o co by se mělo jednat, řekl, ať si to rozmyslím, než kývnu, abych pak nelitoval, a já téma po krátkém rozmyšlení přijal. Pravda, Bedřich mě jako školitel za ruku příliš nevedl. Téma bylo experimentální a naprostou většinu práce jsem si udělal, spolu s Pavlem Pokorným a Jirkou Černým, zcela sám. Bedřich mě občas zkontroloval a diplomku na závěr přečetl. Po jeho verdiktu „dobrý“ jsem ji úspěšně v roce 1988 obhájil. Pak jsem odešel sloužit socialistické vlasti a vrátil se zpátky v říjnu 1989 právě tak, abych stačil zahájit sametovou revoluci, po které se Bedřich odebral konstruovat první ministerstvo životního prostředí. Naše cesty se tak na poměrně dlouhou dobu rozdělily. Já v ÚÚG pokračoval ve výzkumu acidifikace a malých povodí (v Bedřichově původní pracovně, Bedřich v politice

a výuce. Postupně se ale naše cesty znovu začaly křížit, a to ve formě konzultací či společného organizování. Tím největším společným podnikem byla konference ACID RAIN, která se koná jednou za 5 let a zabývá se, jak jinak, účinkem kyselých dešťů na přírodu, lidské zdraví a kulturní památky. V roce 2005 se konala poprvé v bývalém komunistickém bloku a její přidělení Praze bylo jistě i nemalou zásluhou Bedřichovou. Abych připomněl i věci, které se nám společně úplně nepovedly, musím se zmínit o zatím marné snaze zreformovat výzkum v rezortu MŽP a naše společná snaha o zachování dostatečné ochrany přírody v Národním parku Šumava je sice ne zcela neúspěšná, ale vysilující a nejistá. Snad do budoucna nás čekají další společné úspěchy, a to ať na poli vědy, či politiky ochrany životního prostředí.

Posezení u ohně u BM na chalupě - 2007 (foto Jiří Dlouhý)

Bedár

Milan Kaluš

Málokdo ví, že Bedár, jak jsme mu ve třídě říkali, je od přírody nadaným běžcem. V sextě vyhrál krajský přebor a byl po nějaký čas držitelem severočeského rekordu na 1 km, tehdy úctyhodným časem kolem 2:40 minut, a to bez tréninku. Bedár má velké srdce a mohutné plíce. Jeho běžecký talent jsem si ověřil, když jsme spolu závodili na kilometrové trati po chodníku kolem gymnasia. Já jsem trénoval, on ne. Běžel jsem, jak jsem mohl, abych ho porazil. On se chvíli držel za mnou, pak se odpoutal a řekl: „Tak já jdu...“ Udělal si náskok alespoň dvacet metrů, ale na dvoře na mě počkal, abychom do cíle vběhli spolu.

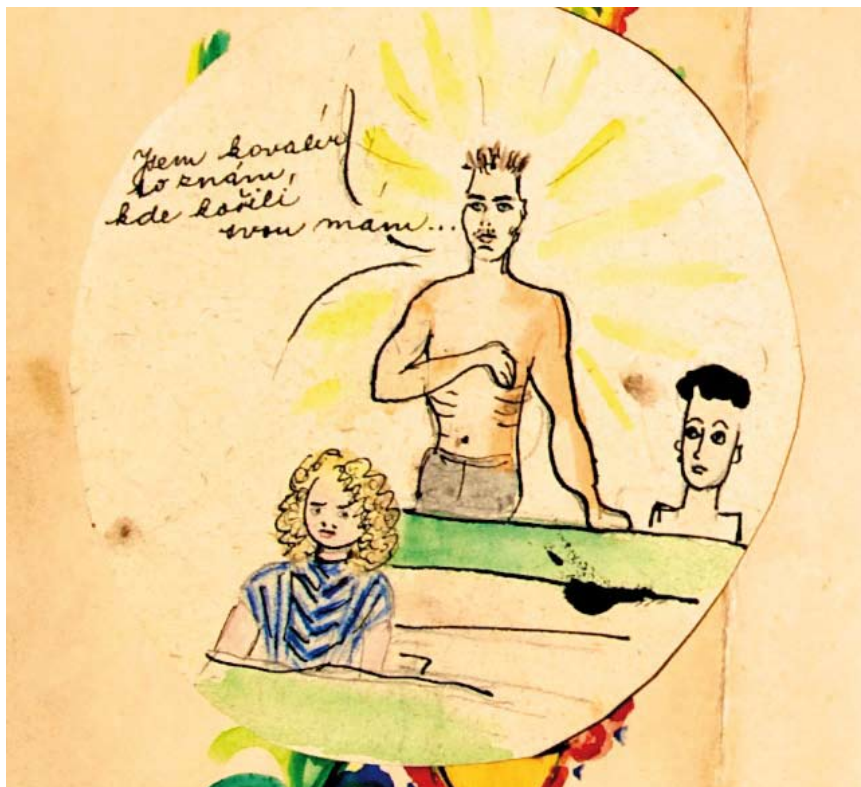
Při basketbalu v tělocvičně a fotbalových „okénkách“ na dvoře o přestávkách už tak nevynikal a byl docela normálně nešikovný. Při basketu jsme byli nemožní všichni, prali se o míč, mávali rukama a vráželi do nářadí, které bylo naskládáno po straně. Při okénkách jsme se nejen vzájemně okopávali, ale hlavně místo do míče kopali do kotníků Bumby, který byl vynikajícím fotbalistou a hrál potom za Děčín divizi. Nechal si to líbit, usmíval se, kličkoval a jen nám dával branky.

Okénka jsme naposled hráli na gymnasijsním dvoře po klukovské maturitní oslavě, která trvala celou noc. Nejdřív jsme večer přešli mostní oblouk přes Labe, potom šli se zpěvem na Pastýřskou stěnu, vlezli po římse do bytu spící spolužačky, sešli k řece ke kolotočům a vozili se na koníčkách. K ránu jsme se vrátili ke škole, ale protože byla zavřená, dostali jsme se dovnitř sklepem a lehli si ve třídě na tvrdou podlahu. Po zdřímnutí jsme šli hrát na dvůr okénka a okopávat Bumbu. Pak jsme se šli domů vyspat a odpoledne podali přihlášky na vysoké školy. Všechny nás doporučili, kam jsme chtěli. Bylo nás ve třídě jen dvacet.

Bedárovi šla škola snadno a nemusel se skoro učit, jen latinu, protože Baba Hajná byla děsně přísná, i když večer popíjela v hospodě se studenty. V septimě jsme uměli latinskou gramatiku lépe než českou. Dokonce se nám podařilo naučit deskriptiváře zpívat studentskou hymnu Gaudeamus igitur. Oni zpívali „igitus“, jelikož se to rýmuje. O svatém týdnu před maturitou byl Bedár u nás a měli jsme se učit spolu. Já jsem se učil, ale on dlouho spal, jak je pro něj typické, a studoval Hegela. Pak maturoval na samé jedničky.

Jednou v zimě o prázdninách, když nám bylo asi šestnáct nebo sedmnáct, nám můj otec zprostředkoval brigádu u elektrických podniků. Byli jsme v partě drsných elektrikářů někde u Tušimic a kopali obrovské díry pro stožáry krumpáčem a lopatou ve zmrzlé zemi. Parták Kot se občas přišel podívat, jak makáme a dělají se nám puchýře. Byla to pekelná dřina. Po šichtě jsme šli na ubikace, kde jsme si vařili a spali po dvaceti na kavalcích s pomocnými dělníky, většinou z východního

Někdo mu schoval košili - kresba Lídy Fořtové (z archivu Milana Kaluše)

Slovenska, co pracovali na povrchových dolech. Pak jsme byli na brigádě ještě jednou v létě a táhli vysoké napětí odněkud z Flájí v Krušných horách dolů. Zase to byla pekelná dřina, ale už jsme měli respekt celé party a občas nás nechali dělat něco i na sloupě. Já jsem si vydělal na závodního Favorita, nevím, co si koupil Beďar, asi knihy.

Jeden čas jsme všichni kluci chodili do školy s kapesními hodinami, které jsme ostentativně vytáhli a dali před sebe na lavici, když se blížil konec hodiny. Pěkně to profesory znervózňovalo. Nejlepší cibule měl Beďar, protože jeho tatínek, JUDr. Moldan, měl hodinaření jako koníček. Spravoval hodinky celé třídě zadarmo. Já měl cibule po dědečkovi z roku 1880, také několikrát spravované Dr. Moldanem. Nosil jsem je v kapse na koženém řemínku. Stále přesně jdou a přesídlily s námi do Ameriky. Teď je má syn Bob a po něm je dostane vnuk Míla.

Asi tak začátkem septimy nás napadlo chodit z recese do školy v kloboucích. Tenkrát byla politicky korektní pokrývkou hlavy čepi-

ce. Uctivě jsme zdravili a říkali každému Má poklona. Profesoři to buď brali jako legraci anebo vážně a odpovídali úklonou a zvednutím klobouku. V poledne nebo při volné hodině jsme odbíhali do hotelu Praha na náměstí a hráli vášnivě kulečnick. Byli jsme dobrá parta studentů děčínského gymnasia v letech 1950-1953. Tehdy vzniklo mezi námi přátelství do konce života.

Mám ještě jednu vzpomínku, která Beďara dobře charakterizuje. V létě o prázdninách 1951 jsme byli jako šestnáctiletí na tajném woodcrafterském táboře na řece Belé pod Kriváňom. Vedl ho o šest let starší lesník, nadšenec pro přírodu a lesní moudrost, Zdeněk Fišera. Měl

Na stromečkách v Mezné - 1952 - kresba Lídy Fořtové (z archivu Milana Kaluše)

na Beďara velký vliv. Na táboře nás bylo šest a dělali jsme si úplně všechno sami, včetně roubených podsad, sauny a vorů bez hřebíků, kterými jsme sjížděli studenou Belou. Jednou jsem se seknul sekerou do kolena a potřebovalo to sešít. Beďar mě naložil na kolo a vezl mě asi 15 km do zdravotního střediska na rámu. Tam mi to lékař sešil, ale já nemohl vůbec chodit. Zpátky to bylo do kopce, po prašné silnici, autobus tam nejezdil. Beďar se mnou šlapal v noci do tábora až do vyčerpání a dokázal to. Přeji mu hodně zdraví do dalších let, a ať mu to stále šlape.

Milan Kaluš, M.D., Santa Fe, New Mexico, USA

Narozeniny Milana Kaluše, smrt J. V. Stalina - 14. března 1953 - B. Moldan druhý zprava (z archivu Milana Kaluše)

Vivat, Beďrich!

Mikuláš Huba

S Beďrichom Moldanom, ako environmentálnym politikom, som sa po prvý raz stretol na Konferencii ministrov životného prostredia v nórskom Bergene, v máji 1990. Toto podujatie bolo dôležité z niekoľkých dôvodov. Išlo o prípravu Summitu Zeme v Rio de Janeiro a bolo to zároveň prvé podobné vrcholné stretnutie po konci komunistických režimov v našom regióne a po páde Železnej opony. Československú delegáciu viedli Beďrich Moldan a Josef Vavroušek. Odtedy sme sa spolu stretli veľakrát: Dobříš, Rio, Luzern, Sofia, Aarhus, Johannesburg, Kyjev, Praha, Szentendre, Průhonice, Bratislava...

Ale naša spolupráca a priateľstvo majú oveľa dlhšie a hlbšie korene. Po prvý raz sme „na seba narazili“ pred bezmála štvrtstoročím na pôde poloilegálneho československého ochranárskeho hnutia.

Pre mňa bol však Beďrich Moldan veľkou autoritou dokonca už v časoch mojich univerzitných štúdií, pred viac ako 30 rokmi, keď som s veľkým záujmom čítal jeho vynikajúce knihy a články, ktoré predstavovali unikátny mix erudície, ekológie, ekotechnológie, vizionárstva, literárnych schopností a ekofilozofie.

Naša spolupráca bola najsystematickejšia v prvej polovici 90-tých rokov minulého storočia, keď sme obaja boli spoluzodpovední za tzv. environmentálnu legislatívnu revolúciu v našej ešte spoločnej československej vlasti. Beďrich bol vtedy českým ministrom životného prostredia a ja predsedom slovenského parlamentného výboru pre životné prostredie a ochranu prírody.

Ďalšou dôležitou sférou našej spolupráce bolo predsedanie Únii československých ochranárskych „mimovládok“, pričom obaja sme vtedy viedli najväčšie z nich: Český a Slovenský zväz ochrancov prírody. Vo funkcii predsedu únie sme sa striedali a bola to vždy užitočná a zároveň ľudsky obohacujúca „zámienka“ stretnúť sa na nejakom peknom mieste v Česku, či na Slovensku.

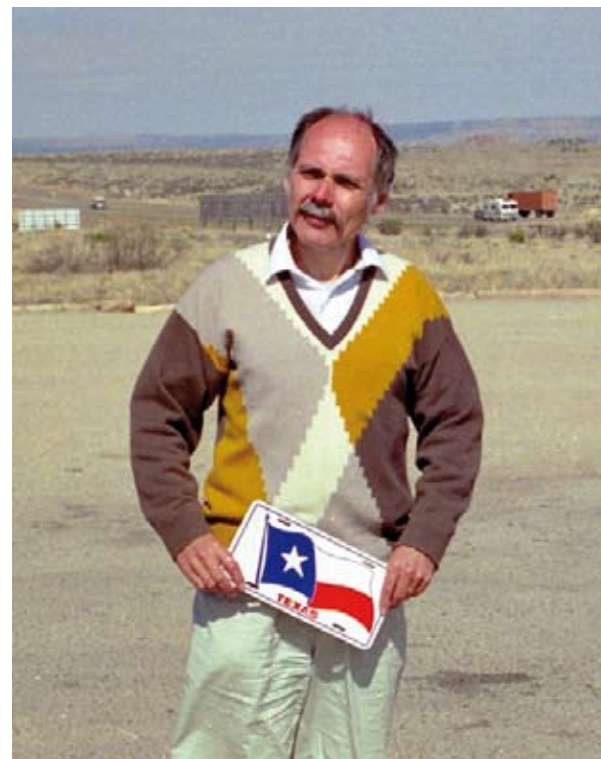
Neskôr, najmä po rozpade ČSFR, sa naša spolupráca stala menej systematickou. Zvykli sme sa stretávať na pôde Regionálneho environmentálneho centra pre strednú a východnú Európu v Szentendre, v rámci globálnych summitov i pan-európskych konferencií ministrov životného prostredia, pri zostavovaní monotém časopisu Životné prostredie, alebo aj vo sfére výskumu, napríklad pri mapovaní vývoja životného prostredia v Československu, v oblasti environmentálnej ekonomie či indikátorov udržateľného rozvoja.

Záverom mi dovoľte zagratulovať Nemeckej zahraničnej spoločnosti k dobrej voľbe laureáta, ale v prvom rade zablahoželať pánovi profeso-

Prodloužená - 1952 - kresba Lídy Fořtové (z archivu Milana Kaluše)

Na návštěvě u Milana Kaluše - 1989 (z archivu Milana Kaluše)

Národní park Negan Tamara, Malajsie, 2004 (foto - T.Hák).

rovi Bedřichovi Moldanovi, novému Velvyslancovi životného prostredia v kategórii environmentálna diplomacia, k zaslúženému oceneniu.

Mikuláš Huba - veľvyslanec životného prostredia Nemeckej zahraničnej spoločnosti v kategórii environmentálna veda

Pozn.: Volne prerozprávany úryvok z laudácia na prof. Moldana, ktoré odznelo 17. apríla 2007 na nemeckom veľvyslanectve v Prahe.

P.S. Vážený pán profesor Moldan, milý Bedřich,

pred pár rokmi som Ti takto gratuloval k oceneniu Tvojej dlhoročnej záslužnej práce na poli environmentálnej diplomacie, kde si dosiahol celý rad skutočne skvelých výsledkov. Dodatočne by som rád pripomenul, že podobne hlbokú brázdú si vyoral aj na poli environmentálnej politiky, vedy, výchovy a vzdelávania, popularizácie ako aj organizovania environmentálneho diania doma i v zahraničí.

V tejto chvíli Ti však chcem k Tvojmu krásnemu jubileu popriať hlavne to, aby Ti zdravie ešte dlho slúžilo, aby si sa tešil zo svojej rodiny a priateľov, aby sa Tvoje sny a vízie úspešne realizovali a aby Ťa Tvoj prísllovečný elán a vitalita ani na chvíľu neopúšťali.

S úctou a priateľstvom,

Tvoj

Maňo Huba

Vosa

Zdeněk Kabelka

Na počátku devadesátých let jsem byl zprostředkovaně osloven ministrem Bedřichem Moldanem, zda bych nechtěl pracovat v jeho týmu nově se formujícího Ministerstva životního prostředí, pro které bylo v té době vyčleněno nejvyšší patro na Úřadu vlády v Lazarské ulici v Praze 1. Nabídku, kterou jsem dostal jako úředník s určitými zkušenostmi z působení v ústřední státní správě (tedy nikoliv jako ekolog!), jsem přijal a stal se jedním z prvních zaměstnanců tohoto nově vzniklého ministerstva. A právě k tomuto období se vztahuje má vzpomínka, ve které si dovolím tehdejšího ministra Bedřicha Moldana familiérně označovat jím zavedenou zkratkou BM.

K mým pracovním povinnostem po nástupu na Ministerstvo životního prostředí patřilo mj. účastnit se jednání porad vedení ministerstva, která řídil BM, pořizovat z těchto jednání zápisy a následně z nich zpracovávat přehledy úkolů (uložených BM jednotlivým členům porady vedení) ke kontrole jejich plnění.

Vzhledem k tomu, že v posledním patře pod střechou Úřadu vlády bylo v letním období horko, byly v kancelářích i v zasedací místnosti během porady vedení ministerstva téměř nepřetržitě otevřena okna do-kořán.

Jednoho z těchto horkých dnů vletěla oknem dovnitř vosu, právě když probíhalo jednání porady vedení. Trefila se mezi v průvanu vlající záclony a začala prozkoumávat ovoce, které bylo jako občerstvení rozmístěno na dlouhém konferenčním stole. Při jednom ze svých obletů kolem stolu vybočila směrem k oknu a byla zasažena vlající záclonou. A začaly se dít věci! Po zásahu upadla na zem, odkud zuřivě a dvojnásobnou rychlostí odstartovala znovu směrem k otevřenému oknu, přitom však narazila na sklo otevřeného okenního křídla, což jí opět vrátilo do hry, tedy nad stůl mezi účastníky porady. Po několika decentních mávnutích rukou, vedených snahou přítomných zbavit se jí, znovu nabrala směr okno a zamotala se do vlající záclony. A protože jsem seděl přímo pod ní a bylo nebezpečí, že při jednom z poryvů průvanu mi záclona vytřeše vosu přímo za límec košile, vstal jsem, rozhodnut udělat s celou záležitostí krátký proces. Několikrát jsem se pokusil vyhnat vosu ze záclony směrem k otevřenému oknu, a když se mi to nepodařilo, sáhl jsem pro kapesník, abych rázným přitisknutím vosy na sklo ukončil její i moje trápení. A v tento okamžik se za mnou ozval hlas BM: „Pane inženýre, já vás sleduji, jak se zachováte, i vosu, jako každý živý tvor, má v přírodě své poslání!“, doprovázený šibalskou jiskrou v oku a úsměvem pod elegantním, vyzývavě zastřiženým knírkem.

Ihned jsem začal předstírat, že jsem si kapesník připravil jen proto, abych mohl vosu snadněji živou vypustit otevřeným oknem, i když

Bedřichovy

omalovánky

jako „klukovi z vesnice“ by mi vůbec nedělalo problém zmáčknout jí razantně o sklo. Měl jsem totiž do té doby zafixováno, že jediným respektovaným a tedy užitečným hmyzem jsou včely, vše ostatní je hmyz obtížný.

Nakonec jsem vosu úspěšně dostal ven, čímž byl její život zachráněn, a díky zásahu BM byl současně zahájen můj přerod jako ministerského úředníka v ministerského úředníka myslícího ekologicky.

Neboť když jsem později vyprávěl tuto historku v rodině a svým nejbližším přátelům a známým, netušil jsem, že dojde k jejímu postupnému „přetavení“ do jiné dimenze! Kdykoliv se v současnosti totiž někdo z rodiny nebo z okruhu mých (touto historku „zasažených“) blízkých známých dostane do situace, že by se mohl zachovat neekologicky (obrazně řečeno: zamáčknout vosu na sklo!), vždy se včas najde někdo, kdo se zeptá (nebo se dotyčného zeptá jeho vlastní svědomí): „Co by tomu řekl Moldan...?“

A přitom není rozhodující, jestli se jedná o vyhození balíku starých novin do směsného odpadu, odložení plechovky od syntetických barev do komunálního odpadu, spálení kelímku od jogurtu v kamnech na chalupě či zašlápnutí obtížného slimáka!

****

Milý Bedřichu!

Považuji za velkou čest, že jsem dostal možnost (při příležitosti Tvého významného životního jubilea) oslovit Tě touto malou vzpomínkou, která jistě nebude zařazena do žádného sborníku statí Tvých odborných, vědeckých či politických počinů, ale snad právě proto Ti udělá radost! Vážím si Tvého přátelství, obdivuji respekt, který máš u všech, se kterými jsi se v životě setkal, a upřímně Ti přeji uznání (i mezinárodní!), kterého se Ti dostává v souvislosti s Tvými odbornými znalostmi i lidskými postoji.

Jsem hrdý na to a rád se tím chlubím, že mým přítelem je Bedřich Moldan.

V úctě

Zdeněk Kabelka

Docela malá splátka dluhu

Hana Kolářová

Lidem, kteří se chtěli učit a rozvíjet, vytváří velký prostor – tak jsem poznala Bedřicha Moldana jako vysokoškolského učitele a tak ho poznala spousta kolegů, studentů, odborníků. Jak bez direktivnosti, s noblesou a lidskostí zároveň, vede dialog – podnětný a ukázněný. Byl a je neuvěřitelně aktivní; mnohem mladší jeho tempu těžko stačili.

Už někdy počátkem 80. let jsme coby studenti různých oborů různých škol sbírali v určených termínech sníh na poli, aby se pak poslal do Ústředního ústavu geologického k analýze. Tehdy jsem neznala, kdo je za tím... Kyselá deště v té době byly velké environmentální téma. A kdeže dneska jsou? Tenhle druh znečištění lidé do jisté míry zvládli, ani si to neuvědomujeme, že komíny dštící síru jsou převážně pryč; že čas jednoduchého filtrování nečistot na konci výrobních procesů posouvaly osobnosti jako Bedřich Moldan do sofistikovanějších fází a preventivních metod péče o životní prostředí.

Bedřich Moldan stavěl základy. Málo se dnes ví, že za totality vlastním nákladem publikoval knihu Meze růstu, která ovlivnila celý svět a kterou sám přeložil do češtiny.

Vzhledem k jeho neobyčejné komunikativnosti bylo pak vlastně samozřejmé, že v době, kdy jsme se chystali do Evropské unie, se Bedřich Moldan po létech života v retardujícím společenském systému zařadil mezi jednoznačné reprezentanty proevropského přístupu. Patří k těm, kteří nás do Evropy dovedli. Možná někdo tuhle etapu v oblasti životního prostředí může vnímat tak, že „jsme si vyjednali dobré – rozuměj výhodné – podmínky pro přijetí“. A přece nejdůležitější na tom bylo, že jsme se dostali do západoevropské gravitační síly, která nám pomohla nejen k praktickým vymoženostem, o nichž se nám deset, patnáct let předtím jenom snilo, jako jsou třeba čistírnny odpadních vod skoro v každé obci, ale především pomohla k nastavování systémové prevence, počínaje posuzováním vlivů na životní prostředí přes integrovanou prevenci v průmyslu až po občanské právo na informace o životním prostředí a koordinovanou evropskou environmentální politiku, která má neopominutelnou globální váhu.

Bedřich Moldan vládne darem celostního vidění, který ale samozřejmě nebyl jenom shůry dán, nýbrž také budován cílevědomou neuchtavající činností. Do praxe ho promítal i tím způsobem, že soustavně seznamoval lidi, kteří k environmentálnímu tématu měli co říct na základě svých různých pohledů a odborností. Na přelomu tisíciletí tenhle styl zastřešil na půdě Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, kterému šéfoval a šéfuje, projektem K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek. Řada lidí z různých oborů díky tomu začala vnímat, sledovat i propojovat vzájemně svou práci. Po

hruba dvou desítkách let se obsah poněkud těžko uchopitelného pojmu „udržitelný rozvoj“ i v České republice postupně dostal z roviny vize do reality a do vědomí lidí. Kolem nás se dnes mnohdy dějí rozhodnutí v tomto duchu, ať už jde o energetickou efektivnost, hospodaření s odpady, volby nových technologií, regulaci chemikálií nebo dosud nezvládnutou devastaci funkčních ekosystémů v krajině.

Vzpomínka na první osobní setkání se mi váže s jakousi tiskovou konferencí v pražském Planetáriu, bůhví kdy a bůhví o čem. V paměti zůstává jeho vstřícné a stabilní chování; řadě lidí, když jim bylo v životě zle, pomohl kamarádský telefonát od Bedřicha Moldana. Na to se nezapomíná. Proč neváhal věnovat kousek času, jehož vzácnost si dobře uvědomuje, lidem, kteří zrovna padali? Asi i proto, že sám zažil pády a zlá období, počínaje útlakem za komunistického režimu. Ale vybaven skautskou duší, sebral se a šel dál za svým životním tématem – inteligentní péčí o životní prostředí v široce pojatých lidských souvislostech a s křesťanským morálním fundamentem.

Musím přiznat, že pocit duchovního dluhu ve mně zůstává – stále ještě jsem nepřečetla nic od Teilharda de Chardin... Tak zatím alespoň tohle poděkování.

Ekofilm Ostrava 1990 (z archivu Pavla Kováře)

Útržky

Pavel Kovář

Bedřicha Moldana pamatuji jako vědce v problematice znečištění prostředí – v první polovině 70. let 20. století ho k nám na katedru, kde jsme studovali geobotaniku, přivedl tehdejší asistent, dnes profesor na Kalifornské univerzitě v Davisu, USA, Marcel Rejmánek. Jednalo se o přednášku v rámci tzv. Ekologického kroužku, který byl komunistickým bossem Radovanem Hendrychem vládnoucím na katedře vnímán jako téměř disidentské hnízdo ideologické neplechy. Hostovali tu často odborníci z různých odvětví ekologie, kteří nebyli u režimu příliš dobře zapsáni. Éra Ekologického kroužku předtím, než se doc. Radovan Hendrych postaral o odchod M. Rejmánka z Přírodovědecké fakulty UK, byla pro studenty obohacující parketou a zdrojem zajímavých konzultačních kontaktů. Od B. Moldana jsme se tehdy dověděli o projektech v geochemickém výzkumu, o metodách měření různých typů znečištění, o potřebě dlouhodobého monitoringu atmosférického znečištění atd. Teprve o něco později se Hendrych ekologickému zaměření na katedře „pomstil“ tím, že vytvořil podmínky pro zábor prakticky celého přízemí a části suterénu, kde geobotanické oddělení v Benátské ulici 2 sídlilo, a pozval na fakultu kovanou kádrovou posilu J. Čabarta, aby se tu stal vedoucím nově zřízeného Ústavu pro životní prostředí (pro ilustraci dobových poměrů: říkalo se, že tehdy, po svém návratu z jakési stáže v Kanadě, měl Ing. Čabart jedinou publikaci, a to v časopisu Vlasta; brzy však byl jmenován docentem a později profesorem).

Později, už v zaměstnaneckém poměru v Ústavu krajinné ekologie ČSAV, jsem se s Bedřichem Moldanem setkával v různých styčných agendách nad záležitostmi výzkumu atmosférické depozice, při oponenturách a odborných diskusích. Možná nejvíce aktivit se však odehrávalo na půdě Ekologické sekce Československé biologické společnosti při ČSAV, což byla sice oficiálně posvěcená struktura přilepená k Akademii věd, ale charakter činnosti dovoľoval práci, resp. přípravu podkladů v mnohdy tabuizovaných tématech, která přesahovala do sociální, ekonomické až politické arény. Tandem Emil Hadač coby předseda, který sekci poskytl svým nasazením politické krytí, a Bedřich Moldan jako tajemník, byl asi tou správnou sestavou, chytře strukturující tento početný spolek spojenců do tematických pracovních skupin. Sborníky ze seminářů a konferencí Ekologické sekce zmíněný vývoj ilustrují. Platforma patrně také byla pro Bedřicha Moldana průpravou a odrazovým můstkem k druhé kariéře – v politice. Spektrum lidí a institucí, které se zapojily do vytváření předobrazu nápravy politiky ve sféře životního prostředí, se na půdě sekce manifestuje např. ve dvoudílném konferenčním sborníku z r. 1990 „Strategie trvale udržitelného rozvoje“. Ad hoc konstruované pracovní skupiny sestavily a publikovaly významný základ v různých směrech vývoje společnosti s přesahy sahajícími rozhodně za hranice ekologických problémů a některé instituce nebo legislativní zárodky ve výstupech nabyly konkrétních tvarů v novém režimu

později a fungují dodnes. V tiráži se píše, že tato konference z počátku r. 1990 byla organizována Ekologickou sekcí ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí ČR (doklad o existenci tohoto ministerstva a také o existenci kompetentního ministra, který věděl, kde brát kvalifikované experty). Z této doby (1989–1990) pochází také moje interview s ministrem B. Moldanem na téma odpovědnosti zařazené do mnohem později vydané knížky Klíčová slova – 1989 (vydal Oftis 2007).

Interakcí bylo v průběhu další doby mnoho, potkávali jsme se např. na chodbách společných Katedře botaniky a Ústavu životního prostředí PřF UK, kde byl a je Bedřich členem vědecké rady a má tu přednášky, spolu jsme konzultativně řešili oborové koncepční záležitosti v době, kdy jsem byl děkanem Přírodovědecké fakulty (2003–2009), na MŽP jsme sdíleli členství ve Vědecké radě ministerstva a kapitoly financí na výzkum... Možná ještě jeden moment při zprostředkování toku informací a environmentální osvěty bych neměl opomenout zmínit vzhledem ke svému současnému angažmá kolem Mezinárodního filmového festivalu Ekofilm. Když jsem se snažil po několika letech prezidentování tomuto stále košatějšímu „stromu poznání“ přírodního a kulturního dědictví sestavit jakousi populárně laděnou bilanci jeho dlouhé existence (k 35. výročí od jeho založení, 2009), dostalo se mi do ruky pár fotografií z převratné doby těsně po Listopadu 1989, kdy se přehlídka konala ještě v Ostravě (zatímco dnes v Českých Budějovicích/Českém Krumlově). Bedřich Moldan s dalšími osobnostmi oné doby utvářel základy také tohoto významného počínu na pomezí odborného a uměleckého světa, byl jedním z prezidentů festivalu.

Určitě lépe vzpomenu mnohé další zákruty v cestě životem BM jiní (zahraníční mise na poli životního prostředí v globálním měřítku, doma ČSOP nebo univerzitní Centrum ŽP). Činorodost, pracovitost, angažovat a vitalita jsou Bedřichovi zajisté vrozenými předpoklady, jejichž udržení spolu se zdravím je třeba mu – v zájmu lidí kolem – přát. Což tímto činím.

K pětasedmdesátinám prof. Bedřicha Moldana

Vladimír Krečmer

Jako výzkumník, pracující sice v resortním lesnickém výzkumu, zabýval jsem se problémy přesahujícími okraje lesů – zejména vazbami lesů s krajinou, s prostředím naší střeoevropské kulturní a obytné krajiny. Takže jsem měl po převratu 1989 i jako předseda České bioklimatologické společnosti a posléze též předseda Národního lesnického komitétu vždy blízko k věcné i politické problematice resortu životního prostředí, protože jsem se zabýval také otázkami vazeb lesní a environmentální politiky, příslušnou legislativou a zákony o lesích, o vodách, o životním prostředí a o ochraně přírody a krajiny – zejména také v jejich vzájemných vazbách. Tak se stalo, že jsem přišel do kontaktů s B. Moldanem nejen jako s jedním z časných ministrů životního prostředí České republiky, ale také jako s vědecky mimořádně erudovanou, komplexně myslící a se společenskou úrovní jednajícím osobností v problematice, která se během času stávala čím dál tím citlivější.

Rád bych dnes vzpomenu jedné doby, kdy se v České republice pracovalo na projektu „K udržitelnému rozvoji České republiky“ pod egidou UNDP (Rozvojového programu OSN). V jeho čele stál B. Moldan. Myslím, že z hlediska historie tuzemské environmentální politiky a jejího vývoje během let je nezbytné říci, že to na přelomu tisíciletí byl projekt založený nejen věcně velkoryse, ale také v komplexním pojetí tohoto tématu, ve smyslu existence environmentálního sektoru v dávno kultivované zemi. Proto se jednalo v širokém týmu odborníků mnoha disciplín a sektorů. Projekt nejen takto založený, ale také B. Moldanem v tomto směru cíleně vedený. Na pracovních zasedáních řešitelského týmu předkládali své představy zástupci řady vědních disciplín a sektorů národního hospodářství, ve hře byly vědy přírodní právě tak jako medicína, krajinářství, doprava, průmyslové sektory, zemědělství, lesnictví a řada dalších. Řešení se zpracovávala v mnoha modulech a submodulech. Byl jsem tehdy odpovědný za téma „Strategie pro trvale udržitelný rozvoj lesních ekosystémů – komplexní funkce lesa“, které zpracovával tým Národního lesnického komitétu a přízvaných odborníků.

Nelze zapomenout třeba na pracovní zasedání na zámku v Nových Hradech v červnu 2001, kde B. Moldan – sedě za předsednickým stolem jednacího sálu – mistrně jako dirigent velkého orchestru řídil obsažné jednání z mnoha disciplín a sektorů a vedl vše ke společnému vytváření modelu trvalé udržitelnosti hospodaření a životního prostředí státu. Budil respekt, uznání a obdiv, stejně jako za diskusních projednávání projektu v zámku v Liblicích širší odbornou veřejností, či na konečném předložení projektu veřejnosti v Jízdárně Pražského hradu.

Vzpomínám na tu dobu usilovné práce i proto, že v rámci B. Moldanem řízené práce se podařilo v sektoru lesnictví a lesního hospodářství zformulovat a zpracovat základy nového paradigmatu pro soudobé

lesnictví po evropském vzoru - s širším posláním lesů, než je produkce dřevní suroviny. Nové paradigma se totiž stávalo klíčovou otázkou budoucnosti lesního sektoru. Rýsoval se přechod na vícektorovost lesního hospodářství jako využitela obnovitelného přírodního zdroje v kulturní krajině a v kulturních lesních ekosystémech víceúčelovým způsobem jejich obhospodařování - tedy jak pro produkci dřevní suroviny a dalších komodit pro trh, tak poskytováním konkrétních environmentálních a sociálních funkcí lesa jako veřejně prospěšných lesnických služeb. Přitom lesní výroba i lesnické služby měly představovat dvě rovnoprávné složky hospodářské struktury lesního sektoru. Tato idea vícektorového lesního hospodářství - instalovaná v západní Evropě od 70. let - byla u nás za totality politicky nepřijatelná; teprve dnes se pomalu začíná dostávat do povědomí lesnictva.

To, že B. Moldan do projektu TUR začlenil i lesní hospodářství s touto základní ideou, svědčí o jeho širokém znalostním záběru. Šlo totiž právě o období, kdy se začalo uvažovat o nových koncepcích lesního sektoru národního hospodářství. Pod tlaky civilizačního vývoje euroatlantické společnosti se v lesním hospodářství ztrácelo opodstatnění jeho základního staletého paradigmatu - být výlučně dřevovýrobním národohospodářským sektorem. Projekt TUR ČR tak znamenitě napomáhal vyjasňovat nové poslání lesního hospodářství v době jeho chronické krize. Třeba říci, že k přelomovému charakteru doby tehdy silně přispěly i efekty nové environmentální politiky a doktríny MŽP ČR v nakládání s lesy Národního parku Šumava a od roku 1999 intenzifikace rozporů ve sféře vědecké teorie i terénní praxe, což by Moldanovo pojetí vylučovalo. Tady byla osobnost, vědeckost a rozhled formátu Moldanova velmi postrádána - o politice ani nemluvě.

Osud rozsáhlého, B. Moldanem řízeného projektu trvale udržitelného rozvoje státu je velmi charakteristický pro historii vývoje tuzemského sektoru životního prostředí: stáli jsme tehdy ve skočném přílivu idejí konzervační ochrany přírody a z environmentální doktríny MŽP ČR se ztrácel člověk: komplexně pojatý projekt udržitelného rozvoje nebyl tehdejším vedením MŽP ČR přijat. Byly to tlaky zájmové skupiny zcela odlišného pojetí environmentální politiky a doktríny životního prostředí. Uplatnilo se postupné protlačování zcela jednoúčelově založené environmentální politiky zejména na úseku ochrany bioty - pod životním prostředím začalo být preferováno, rozuměno a respektováno výlučně životní prostředí přírodních organismů, prosazovala se posléze oficiálně po roce 2003 vedoucí idea - ochrana přírody konservativním způsobem pro přírodu samu, vlastně bez ohledu na kulturní krajinu a lidskou společnost v ní. Napomáhal tomu i zákon o ochraně přírody a krajiny: mohl být brán prakticky jako zákon o ochraně přírody i samé přírody v krajině, aniž by bylo třeba brát ohled na to, že se jedná o krajinu kulturní, ba i obytnou. Bylo možno v zájmových územích ochrany přírody prohlašovat za neplatné zákony o lesích i o vodách, přestože obsahují konkrétní příkazy k ochraně krajiny a jejího prostředí. V tomto chápání environmen-

tální politiky nemělo ovšem komplexní pojetí udržitelného rozvoje ČR žádnou šanci.

Byl to naprostý odklon od komplexního myšlení, jakým podložil B. Moldan řešení projektu udržitelného rozvoje ČR. Jakožto „archaické“ myšlení antropocentrické bylo pro doktrínu resortu životního prostředí od roku 2003 nepřijatelné. Charakteristické ovšem je, že pověření jiného koordinátora projektem v novém duchu biocentrismu nevedlo k žádným reálným výsledkům. Z hlediska principů udržitelného rozvoje vidím tu dobu vlastně přelomovou nejen ve smyslu lesnictví: jednalo se také o zásadní přelom tuzemské environmentální politiky v pojetí životního prostředí.

Čtu-li dnes texty, jež vznikaly za Moldanova řešení tohoto projektu, listuji-li Milníkem, s odstupem let znovu vysoce oceňuji vědeckou náležitost, tematickou konkrétnost a národohospodářskou realitu jeho komplexně promyšleného přístupu k trvale udržitelnému hospodaření a životnímu prostředí naší země. Dívám-li se na B. Moldana jako také na politika - což je též výrazný rys jeho osobnosti, mluví uvážlivě, volí slova až opatrně v protikladu k těm, kteří na poli ekologie hlásají ty jediné možné pravdy a kladou své bezpodmínečné požadavky. Přál bych nám všem, aby se v sektoru životního prostředí konečně opustily směry blízké ideologii nebo vycházející z fundamentálního environmentalismu podle krajní větve ekologické filosofie hlubinné ekologie a vrátilo se pojetí racionální, komplexní, znající také hlediska ekonomická a sociální, odpovídající naší kulturní a obytné krajině střední Evropy, jež prof. Moldan pokládal za nutné vkládat do udržitelného rozvoje ČR místo jen skupinových zájmů vědeckých, úzce zaměřených specialistů či nadšenců, jimž ona hlediska říkají tak málo.

Hodně zdraví, energie a životní pohody do dalších let, pane profesore!

Pohled do „dávné minulosti“

Eva Kružíková

Bedřicha Moldana mám spojeného především s Ekologickou sekci Čs. biologické společnosti ČSAV. Aktivit této zajímavé organizace jsem se začala účastnit zhruba v roce 1984. Byla pro mě něco jako zjevení. V době, kdy se řada informací nesměla publikovat, kdy si každý musel dávat pozor, co napíše a řekne, pořádala Ekologická sekce nesmírně zajímavé pravidelné semináře i několikadenní konference mimo Prahu. Hlavními „mozky“ této nenápadné organizace byli Emil Hadač, Bedřich Moldan, Václav Mezřický, Jaroslav Stoklasa, Igor Michal, Zdeněk Stáhlík, Pavel Trpák, Martin Říha a později také Josef Vavroušek. Sekce spolupracovala s řadou odborníků z různých oborů, kteří se zabývali otázkami ochrany životního prostředí.

Ekologická sekce jako první v Československu publikovala překlad Mezi růstu manželů Meadowsových. Z několikadenních seminářů vyšly obsáhlé sborníky. Už si dnes ani nevybavuji, jakými kouzly Bedřich Moldan dokázal v té době vytisknout a vydat poměrně vysoký počet exemplářů takovéto literatury. Bylo skvělé nejen účastnit se seminářů, ale i být při jejich přípravě. Jedním z nejzajímavějších a možná i nejúspěšnějších byl seminář věnovaný roli práva, ekonomie a sociologie v ochraně životního prostředí. Konal se v Kosově Hoře, a všichni si proto zvykli o něm hovořit jako o „semináři na Kosáči“. A právě jeho příprava stála za to. Mezi pozvanými řečníky byli totiž Václav Klaus, Tomáš Ježek, Dušan Tříška. Nezapomenu na jednu přípravnou diskusi v oblíbené pražské restauraci, kdy se připravovalo vystoupení ekonomů. Tehdy pronesl Václav Klaus historickou větu: „Já, když sedím před svou chaloupkou, tak žádně znečištění životního prostředí nevidím.“ Ale nutno říci, že všichni ekonomové přistoupili ke své roli velice odpovědně a jejich příspěvky s následující diskusí byly zajímavé.

Utkvěl mi také v hlavě jeden z pravidelných odpoledních seminářů, na kterém se diskutovalo o vlivu životního prostředí na zdravotní stav hospodářských zvířat. V té době se totiž o vlivu na zdraví člověka hovořit nesmělo a publikovat jakékoli údaje už vůbec ne. Proto ono zvláštní zvolené téma. Jedním z hlavních „řečníků“ byl tehdy MUDr. Šrám, pozdější autor projektů o zdravotním stavu obyvatel Teplicka a dalších projektů.

Ekologická sekce měla díky své činnosti i „svého estébáka“, který od jisté doby navštěvoval pravidelně a poctivě všechny naše semináře. Velice pozorně poslouchal a neméně pozorně si činil poznámky. Začal se objevovat poté, co Bedřich Moldan (kterého doprovodil Václav Mezřický) byl pozván „na kobereček“ na ministerstvo vnitra. Objevil se hned na dalším semináři, kde byl Václavem veřejně a oficiálně uvítán (aby všichni o jeho existenci věděli). Byl to vlastně zážrak, že sekce fungovala, netrpěla přílišnou autocenzurou a jejích seminářů se účastnilo stále

více lidí. Troufám si říci, že patřilo ke cti každého, kdo něco dělal v oblasti životního prostředí, mít s Ekologickou sekci něco společného.

Ekologická sekce a její experti stáli za studií o stavu životního prostředí v Československu, zpracovanou začátkem 80. let pro Lubomíra Štrougala. Na tehdejší dobu byla velice podrobná a pravdivá. Řada lidí se už tehdy i později pozastavovala nad tím, že Ekologická sekce něco takového pro režim udělala. Říkali, že to dělat neměla, že jsme se zpro-nevěřili své dosavadní činnosti apod. Ale považovali jsme to za dobrou příležitost, jak pravdivě popsat skutečný stav a upozornit na něj tehdejší vysoké stranické funkcionáře. Což se do značné míry podařilo.

Kromě toho předal Václav Mezřický zprávu Chartě 77 a výňatky z ní se poté objevily v západním tisku. Což samozřejmě vyvolalo nevoli establishmentu. S Chartou 77 ostatně sekce spolupracovala průběžně, jak o tom píše Miroslav Vaněk v knize „Nedalo se tady dýchat“.

Musím přiznat, že jsem na Ekologickou sekci skoro zapoměla. Vzpomněla jsem si na ni až nedávno, v souvislosti s ekonomickou krizí a s rozpaky vrcholných politiků nad tím, jak ji řešit. Zdánlivě to spolu vůbec nesouvisí. Váhavost, nerozhodnost a nepřipravenost alternativních scénářů a řešení mi totiž připomněly situaci po listopadu 1989 a založení Ministerstva životního prostředí ČR v čele s Bedřichem Moldanem coby novopečeným a prvním českým ministrem životního prostředí. Na rozdíl od dnešních politiků a ekonomů a díky Ekologické sekci jsme totiž měli poměrně přesnou představu, jak by mělo vypadat organizační uspořádání i právní úprava ochrany životního prostředí. Bedřich Moldan a Václav Mezřický se těmto otázkám dlouho věnovali a právě tato dvě témata se v rámci sekce několikrát probírala. V písemné a odbornou diskusi „protážené“ podobě jsme měli připraven koncept uspořádání a kompetencí ministerstva i nižších orgánů veřejné správy. Podobně existoval i návrh zákona o životním prostředí. A díky tomu nové ministerstvo mohlo začít téměř okamžitě fungovat, připravovat politické dokumenty i návrhy významných zákonů. Podstatné bylo nejen to, že takováto představa existovala, ale také že koncepční návrhy prošly diskusí odborníků, a to nejen právníků. Bedřich Moldan proto mohl na zasedáních vlády poměrně brzy představit ucelenou koncepci svého resortu a obhajovat jeho kompetence. O čemž nám potom na večerních poradách (a se svou oblíbenou baseballovou čepičkou na hlavě) vypravoval.

Řada odborníků z Ekologické sekce začala pak na novém ministerstvu v různých funkcích pracovat. A pokud nebyli přímo na ministerstvu, pomáhali jeho dotváření a formulování politiky životního prostředí a dalších koncepcí, organizačních změn apod.

Tolik krátce o „fenoménu“ Ekologické sekce. Je to jen pár střípků z doby relativně nedávné, kterou jsme prožívali společně s Bedřichem Moldanem. Pro mladou generaci je to dávná historie, pro nás, kteří jsme tu dobu žili, to zůstane důležitou součástí našeho života a vzpomínek.

Pohádka o tatíčkovi, čtyřech otcích a jednom bráchovi

Bohumil Kubát

Zatím mám v životě obrovskou kliku. Pevně věřím, že to nezakřiknu a že to ještě pár pátků vydrží. Přišel jsem na tenhle divnej svět proto, abych tady plnil těžké úkoly. Při jejich naplňování jsem neustále podrobován nejrůznějším zkouškám. Není to vůbec lehké, ale snad se mi daří obstát se ctí. Ve jménu Pravdy a Lásky, jak nám to nalinkoval tatíček Václav Havel. Asi jo!

Pro plnění mých úkolů v tomto životě jsem dostal úžasnou výbavu. Bohové, kteří mě sem seslali, mi poskytli jednu maminku, ale čtyři otce, jednoho tatíčka a jednoho brácha. Ne že by moje maminka byla takový divoch. To opravdu ne! Moje maminka byla vždy velmi spořádaná dáma. Ale i přesto jsem měl čtyři otce a jednoho tatíčka.

OTEC I. neboli táta - Bohumil Kubát starší je můj tatínek. Našla mi ho moje maminka a dala mě mu. Bylo mu tenkrát akorát třicet let. Můj tatínek byl celej život frajer. Aby ne! Hned po válce, v pětačtyřicátém nastoupil na leteckou akademii, kterou založili český Angličani - piloti, kteří se tenkrát vrátili jako vítězové z bitvy o Británii. Každý pilot tenkrát dostal darem od Jejího Veličenstva Královny vlastního Spitfira. Přeci lidé, kteří ve vzduchu umírali za Spojené Království Velké Británie nepojedou domů lodí a vlakem. Každý přiletěl do vlasti se svojí stíhačkou, kterou prakticky všichni vložili do nově vytvářené letecké akademie Československé armády v Hradci Králové.

Takže v roce 1948 měl můj tatínek už v kapse pilotní průkaz civilního a vojenského pilota a jeho hrud' zdobily oba železné odznaky signalizující obě na první pohled.

Jenže poté, co se několik válečných hrdinů z Bitvy o Británii zdravě nasralo na poměry ve vlasti po Únoru 1948 a usedlo do „svých vlastních“ stíhaček a odletělo do americké zóny v okolí Vídně, přišel můj táta o všechno. O průkazy, o odznaky, o hodnost, o svobodu. Byl smeten z nebeských výšin a po propuštění z vězení a armády byl zařazen do socialistického života jako pomocný dělník. Mělo to jen jednu výhodu. Nezařinul v letadle. A měl na mě dost času. Dával mi vojenský výcvik speciálních jednotek tak, jak ho to učili váleční piloti. Mimochodem řada jeho učitelů z té doby utekla také do nově vzniklého státu Izrael, kde Tito specialisté nejprve pomohli vybojovat v tomto státě samostatnost a pak zde vstoupili do organizace s názvem HAGANA, která byla vlastně předchůdce a prazáklad dnešního legendárního MOSADU.

Ano, dostával jsem od táty kouř. Učil mě přežít v týlu nepřítelů. Moc dobrý výcvik! Tedy dnes by manažeři řekli trejning! Kromě týrání těla a utužení buldočí sveřeposti (tenkrát ještě nebyli pitbulové) mi táta také dával politické školení mužstva. Pro později narozené PŠM.

Vyprávěl mi, jak těsně před oním vyhazovem z akademie polemizoval na PŠM s jedním chytrým politrukem nad otázkou „nová úloha ČSR po únoru 1948“. Můj táta říkal, že by naše republika měla využít svou strategickou polohu mezi Západem a Východem a měla by být mostem, který obě strany spojuje. Politruk ovšem mýnil, že po mostě se šlape a to my přece nedopustíme, aby se po ČSR šlapalo. Táta tenkrát pravil, že ať klidně šlapou, že za to se totiž na každém mostě platí mýto. Vždycky, když Kapsch informuje o tom kolik vybral na dálnicích, vzpomenu si na máho tátu. Tahle firma by mému OTCI I. měla postavit pomník, nebo alespoň pomníček, protože za ně loboval už v roce 1948.

S mým tátou jsme sedávali u nás na Olešku na lavičce za komínem a tam mě školil o politice, válkách, o životě. Tam jsme přijímali všechna zásadní rozhodnutí jako například o postoji naší rodiny k válce ve Vietnamu nebo strategiích generála Moše Dajána na Golanách v Šestidenní válce. Ale také jak se mám chovat, až k nám zase přijde na domovní prohlídku StB.

Táta mě naučil moc a moc užitečného! Jako třeba: „Pracuj! Při práci myslí na to co děláš! A nečum pořád vokolo!“ Jeho oblíbené heslo bylo pradávné „Carpe diem“. Trhej nebo-li užij dne! Vždycky mi říkával „Minimalizuj ztrátové časy, jinak nic neuděláš“. Táta je už dávno mrtvej, ale jeho poučky mě ženou pořad dál. A asi i proto jsem svým způsobem i já nesnesitelný partner, otec, spolupracovník. Kdo ví?

OTEC II. - hodný pán z prázdnin. Toho jsem si našel sám. O prázdninách mezi osmou a devátou třídou základní školy jsem byl s rodiči na rekreaci v Rumunsku. Bylo to poprvé a naposled, kdy jsem byl s rodiči v hotelu. Do té doby jsme vždy jezdili pod stan. Ale tenkrát jsme do Rumunska jeli vlastním autem, ale tam nás čekal celý turnus rekreatů z Autoturistu a běžela tam organizovaná rekreace s průvodcem. A tam jsem si našel moc hodného a moudrého pána, který si se mnou moc krásně povídal. Povíдали jsme si spolu o všem. Filosofovali jsme spolu. On mě nechával prostor na moje názory. Pak mně opatrně sděloval ty svoje a hledali jsme spolu východisko. Měl s sebou i svou dceru Kláru a její přísnou maminku. Ta byla přísná na dceru, ale ještě víc i na něj. Až mi ho bylo líto. Domlouval jsem mu vždycky na večer „opušťák“ od rodiny, courali jsme spolu kolem moře a povíдали si. Očividně ho to bavilo a asi si moc odpočíval od manželky i dcery. Ta už jeho názory znala a nebavily jí ty diskuse s tátou. Byla krásná a měla jiné zájmy.

A protože nám dvěma se ty diskuse moc líbily a mně i dcera Klárka, rád jsem přijal pozvání k tomu pánovi. V Praze k němu do bytu! Seděli jsme u něj v pracovně, ve velkých kožených křeslech a vyprávěli jsme si. Klárka ani maminka u toho nebyly, vařily v kuchyni. Vedli jsme totiž chlapské řeči. A tam mi tenkrát ten pán řekl moc důležitou větu: „Chceš-li uskutečnit alespoň polovinu svých přání a tužeb, musíš pracovat denně o dvě hodiny déle, než všichni kolem tebe. Pamatuj si to!“ Pamatuju si to. Ten pán měl pravdu. Ten pán se jmenoval Miroslav

Ivanov a byl to ten významný pan spisovatel. Ten zakladatel české literatury faktu. Ve své mladistvé nerozváženosti jsem na to přišel až po mnoha letech našeho přátelství. Ten pán mě pak učil psát. Četl trpělivě moje články a povídky, a mně, řezníkovi, vysvětloval co je to literatura. Jemu vděčím za publikování článku „Jsme jedné krve“, který vyšel v Tvorbě. Inu perestrojka! Článek, který mi redigovala Nadá Klevisová a který rozpoutal úžasnou „Libereckou výzvu k lidskosti“ neboť pojednával o týrání zejména hospodářských zvířat v socialistických velkochovech a na jatkách. Tuto výzvu organizovali Lidovci z Liberecka a ta mě zavedla mezi disidenty a řadu skvělých spisovatelů. Tak jsem poznal Janičku Štroblovou, Evu Kantůrkovou, Tonda Bajaju nebo Honzu Kostrhuna.

S mým OTCEM II. jsme moc diskutovali o velkých změnách po roce 1989. Začínali jsme se i hádat. On byl zamilovaný do Václava Klause a jeho ODS a já tvrdil, že je to špatně. Nevěřil mi. Snášel jsem argumenty proč je to špatně a on mi řekl ostatně jako vždy: „Tak to teda napiš!“ Já jsem říkal, že to stejně nikdo nevydá, tak proč bych měl psát o průserech kuponové privatizace, privatizačních podvodech, o rozkrádání státního majetku pod rouškou svobody, privatizace, revolučního nadšení až po tunelování. Kdo bude chtít číst o tom, jak Češi hlavně menežují tunely a nikdo nechce pracovat. Vždyť to nikoho nezajímá! Roky 1992–93–94–95 tady založily základy Palerma! Ti kluci italský se k nám jezdili učit! A tak jsme se začali vážně bavit o tom, že to fakt spolu napíšeme do knihy. Říkal jsem, že musíme počkat pár let, protože nám to nikde nevydají. Ten hodný pán řekl, že to vydá třeba v Mnichově. Jako samizdat! Namítal jsem, že to určitě nepřežijeme. Smál se a nebál se. A umřel. Tu knihu jsme nenapsali. Možná, že tyhle řádky začínají být jakousi předmluvou zajímavého projektu. Kdo ví?

OTEC III. – Toho mi našla básnička a spisovatelka Jana Štroblová a spisovatelka paní Eva Kantůrková. Velmi se mě zastávaly v době mého odporu proti zemědělským velkochovům a veškerému týrání zvířat. Spolu s Honzou Kostrhuncem bránili moje názory na obnovu venkova. Ony mě seznámily s mým OTCEM III. Já už o něm věděl, ale on o mně ne. Sice jsme oba psali do Tvorby, ale já jen málo, on hodně. A doslova převratně. To bylo čtení! A tak jsme se seznámili. Můj OTEC III. zakládal lednu a února 1990 ministerstvo životního prostředí. Zakládal to, po čem jsme toužili. Zakládal to, v co jsme ani nedoufali. Rodilo se MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR. A já měl tu čest být u toho. Díky Dáše Havlové – manželce Ivana Havla, která napsala dopis mému tehdejšímu zaměstnavateli. Byl jsem rychle uvolněn z mé tehdejší práce a začal jsem s mým OTCEM III. vytvářet MŽP ČR. Úžasně, opojně, závrtné! Můj OTEC III. – Bedřich Moldan mě, prostého venkovského felčara, pozval ke stolu. Směl jsem přisednout! A směl jsem do toho mluvit. A občas jsem i řval, aby byl slyšet hlas rodičích se ekologů. Řval jsem a mlátil pěstí do stolu, aby se spící probudili a hluší také slyšeli. Proti nám byli jezedeáci a socialistické praktiky v zemědělství, v přístupu ke zvířatům i přírodě. Měl jsem na starost právě ochranu zvířat a vliv

zemědělství na ochranu přírody. Začínal jsem pracovat na zákonu o ochraně zvířat proti týrání.

Na jaře 1990 jsme s Honzou Mudrou získali jednu z cen „Ekofilmu“ za dokumentární film „Cena lhostejnosti“, který jsme natočili před listopadem 1989. Byl zcenzurován a nakonec se nesměl vysílat v původní verzi. Ale mě se povedlo s pomocí skvělých lidí na Kavčích horách ukrást původní originál a ten jsme přihlásili na Ekofilm. Úspěch!

Pak mě můj OTEC III. pozval na zvláštní zasedání. Bylo nás tam asi 30 lidí a on nám nabídl účast na sepsání knihy o stavu životního prostředí České republiky k jaru 1990. Rozdělili jsme si kapitoly a začali jsme psát převratnou knihu.

Vyšla v závratném termínu a je skvělá dodnes. Uvedli jsme ji na trh společně s nádhernou knihou fotografií a úvah Honzy Kostrhuna o Moravě – Druhý pramen duhy.

Makal jsem jako blázen. Já jsem směl pracovat pro ochranu zvířat, směl jsem bránit přírodu proti všem ignorantům! Mohl jsem prosazovat chytrá opatření a nikdo mě necenzuroval. Naopak! Pan ministr mě podporoval a na řadu jednání si mě bral s sebou. Neuvěřitelné! Mě, obyčejného venkovského felčara. A pak mě pozval také na Šumavu. Mezi lesáky, mezi starosty, mezi ochránce přírody. Tam jsme se viděli s panem premiérem Pithartem. Jednali jsme jak dál na Šumavě i v celé ČR s lesním hospodářstvím. Jednání se tam tak protáhlo, že pan ministr spěchal zpátky do Prahy a pan premiér nás vzal k sobě vrtulníku. Vracel jsem se do Prahy vládním vrtulníkem. Já, prostý venkovský felčar.

A pak mi jednou brzo ráno zatelefonoval můj OTEC III. Věděl, že jsem ze zemědělství naučený brzo vstávat a že jsem před sedmou v úřadě. Zavolal mi a řekl, abych k němu okamžitě přijel. On seděl v Lazarské a náš odbor ochrany přírody někde ve Vysočanech, kde jsme okupovali budovu obvodního výboru KSČ. Okamžitě jsem uháněl do Lazarské č. 7. A tam mi pan ministr oznámil, že mě navrhuje panu premiérovi na post ministra zemědělství. Nejprve jsem si myslel, že si dělá legraci, ale on mi vynadal, že to je vážné a ať koukám makat. Je třeba zpracovat okamžitě koncepci obou resortů, úzkou spolupráci MŽP a Mze, vypracovat novou moderní koncepci zemědělství v naší republice. Úžasná práce. Dřel jsem několik dní a nocí, konzultovali jsme spolu, vymýšleli jak využít neopakovatelnou šanci. A dopadlo to! Pan premiér Pithart si mě vybral z řady kandidátů. Asi toho pak i litoval. Ale já jsem věděl do čeho strkám hlavu. Radil jsem se i s mým OTCEM I. a ten s těžkým srdcem souhlasil. Věděl velmi dobře do čeho lezu. I můj OTEC II. říkal, ať to přijmu a že o tom pak jednou napíšeme knihu.

Byla to neopakovatelná doba plná energie, osobní statečnosti a rizika odpovědnosti za zásadní rozhodnutí. A my všichni jsme je tenkrát přijímali a neseme stále svou odpovědnost. Neseme ji čestně a dnes

s úsměvem. Protože jsme nekradli a dělali pro oba resorty jen to nejlepší. Jak je to dnes směšné! Jak naše tehdejší koncepce a strategie berou za své v tomhle novém normalizačním marasmu. Jak se už dávno vytratilo konání dobra a nahrazuje ho pouze osobní prosperita. Jak chybí zápal pro dobro věci, jak o všem rozhodují jen zašmlené miliardy. Jako za bolševika! Jak Zlo a Mamon vítězí nad Pravdou a Láskou. Tatíčku Václave Havle, nák se nám to zesralo! Jak pragmatismus vítězí nad ekonofyzikou? Jen do času. Zapomínáte na člověka, holentkové! Skoro bych řekl na venkovského člověka se selským rozumem. Očista přijde a bude zase bolet. A když zapomínáte na člověka, pak už úplně kašlete na přírodu a historii. Poučte se, prosím Vás! Z obojího! Bude-li si muset udělat pořádek Země sama, bude to velmi tvrdé.

Pracovali jsme a začínali jsme cítit, že co nestihneme my za pouhé dva roky, to se povleče pomalu a s obtížemi. Dřeli jsme. Převzal jsem do resortu zemědělství i lesní hospodářství a delimitoval na MŽP lesy národních parků. Začali jsme připravovat NP Šumava. Dělali jsme pořádek jak se dalo. Moc! Příliš moc! Mého OTCE III. sejmuli. Špinící kampaně. To, co byla ještě před listopadem statečnost, to najednou z krytů vylezli tajtrlíci označovali za zradu. Hnus fialovej! Kde byli zalezlí všichni ti zmrďci, kteří měli a mají stále plnou hubu keců? Byli jsme členové vlády ČR a pouze jsme sem mohli někomu bodnout trn do oka či voštinu do prdele. To bylo vlastně vše. Zlodějská mašinérie tunelářského pragmatismu se začínala roztáčet. Nebylo úniku! Buď do hry nebo z kola ven! Čestní, spravedliví a pro dobro nadšení jsme tu na obtíž.

Seděli jsme tenkrát vedle sebe s mým OTCEM III. v České národní radě. Pomrkávali jsme po sobě významně a on mi najednou vzal můj sešit na poznámky, přitáhnul si ho k sobě a napsal mi do něj stylem žáka 8. B. vzkaz: „Nevybíhej na palouček!“ Bože! To napsal v roce 1991 ministr ministrov! Už tenkrát jsme věděli, že to smrdí. Ale to jsme ještě netušili, že ta žumpa je snad bezedná! Za pár týdnů mého OTCE III. vyhnali z vlády ČR. Marný boj. Nechutný boj. Nedokázal jsem mu pomoci, ani přesto, že si mě přivedl ke svému boku. Bylo nás málo, kteří jsme věděli o co jde – Petr Vopěnka, Martin Bojar a já! A pak už nic! Jako každý čestný Čech je můj OTEC III. známější a slavnější ve světě než doma.

Paradoxně mě dokázal obohatit i svým odchodem Tím, že musel odejít mi daroval mého bratra. Ano, dostal jsem jako dědictví bráchu. Byl o malinko starší než já, daleko chytřejší než já, neskutečně zkušenější než já a celou dobu jsem se od něj učil. A bylo co! No prostě starší brácha! Dosedl do vládního křesla po mé pravici, které musel opustit můj OTEC III. A tak rameno na rameni jsme pokračovali v tom, co jsme začali s naším OTCEM MOLDANEM. To bylo geniální! Kontinuálně jsme bojovali dál, synové OTCE MOLDANA. Dotahovali jsme s bráchou Ivanem Dejmallem vše, co bylo započato. Šumavský národní park, delimitace jeho lesů, nákup zámku Vimperk, první bezzásadové zóny, retenci vody v krajině, zásobování obyvatel ČR pitnou vodou, vypracovali jsme koncepci odkonalizování měst a obcí v ČR a budování ČOV včetně systému financování

přes vytvořený Státní fond životního prostředí. Spolu jsme nedopustili privatizace národního zlata, jako byly pivovary Plzeň a Budvar, líčérka Becherovka, zachránili jsme Národní hřebčín Kladruby nad Labem a zahájili jsme proces prohlášení kladrubáka za národní kulturní památku. Bojkotovali jsme doživotní jmenování soudců, protože mezi nimi byla i soudkyně, která Ivana zavřela na čtyři roky do kriminálu. Dva roky vojny, to byly další roky kriminálu. Můj brácha si odeseděl vlastně šest let. A pak, když se blížily volby v roce 1992 domlouvali pánové Klaus – předseda ODS a pan Benda – předseda KDS podmínky fúze obou stran. Pan Klaus měl dvě neodvolatelné podmínky. Nově vzniklý subjekt se bude jmenovat pouze ODS a v den vstup nebudou již v KDS dva její členové – Petr Vopěnka a Ivan Dejmal. Vidíš brácho, ani šest let kriminálu není vstupenka do moderní pravicové strany. Pragmatické strany! Ještě jsme stihli rozjet Program obnovy venkova a brácha mi pomohl prosadit i Zákon na ochranu zvířat proti týrání. A šli jsme od válu.

Krátce před tím, než můj brácha Ivan umřel, navštívil mě časné ráno u nás doma a požádal mě, abych všem lidem říkal, že jsme vždy nechávali protokolovat, že Dejmal, Kubát, Vopěnka jsou proti doživotnímu jmenování soudců. Tak to i tady vyřizují. Vážení, opravdu jsme byli proti!

A další rachota – územní limity těžby uhlí v Severních Čechách, další privatizace a další boje o obhájení státního podniku Lesy České republiky. Boj o restituce, výsměch s transformací družstev, legálně okrádané oprávněné osoby. O kolik majetku přišly tyto oprávněné osoby. O deset, nebo třináct nebo dokonce patnáct miliard korun! Kdo ví? Záleží, jak to počítáte. Poslední kdo to zase začal počítat byl Petr Gandalovič a jak dopadl. To je panečku tunel, kam se hrabe nějaká Blanka! A tak jsme s bráchou doklopýtali až do konce funkčního období a pak jsme se ještě snažili dál a dál. Scházeli jsme se smutní a smutnější až brácha najednou z čista jasna umřel. A jediné co mi stačil říct bylo: „Tak ahoj, bratříčku!“

Posledního OTCE IV. mi darovala moje žena Jaruška. Byl to skvělý tatínek, zapadl jsem do pěkné rodiny. Pan Václav Šmejkal, tatínek mojí manželky. Úžasný člověk! Mlynář a kulak, vlastnil pár hektarů, několik krav, pár koní. A starý nádherný mlýn. Starý a zoufale chátrající. Padli jsme si do oka. O všechno kromě mlýna přišel. Všechno mu komunisti sebrali. Nic nesměl, kam se hnul, tam mu hrozilo navezení do nějakého zinscenovaného průseru. Přesto ten člověk vodil malou Jarušku do polí. Ukazoval jí, kde jsou hranice pozemků a říkával: „Ty pole jednou budou tvoje, tobě je vrátí!“ A vrátili. Jaruška je všechny vybojovala v restitucích zpátky! V šedesátých letech, když docházelo k uvolnění před rokem 1968, pozvali mého tchána, aby si převzal peníze za ukradený majetek. Řekl jim, že nechce žádné peníze, kterých byl stejně jen zloemek, ale že chce vrátit to, co mu ukradli. Nabízeli mu něco přes šedesát tisíc. Tenkrát to byla tři drahá auta. Vychovával dvě malé děti, živil nuzně rodinu, ale peníze nepřijal. Táhlo se to roky. Výzvy z národní-

ho výboru, pak mu dokonce založili vkladní knížku a nutili ho, aby si převzal. „Když jsem si nic nedal do záložny, tak nemůžu mít vkladní knížku! To dá rozum!“ Nepřijal. A proto mohla jeho dcera s bráškou restituovat asi dvacet hektarů polí. Neuvěřitelný frajer! Mám já na ty táty ale kliku!

Sedávali jsme spolu na lavičce pod hruškou. Vyprávěl mi o tom jak hospodařil, jak mlel obilí ve staříčském mlýně, jak prožíval útrapy války, co se dělo za Němců tady v Brdech, jak ho perzekuovali komunisti. Jak se staral o děti, o rodinu. Jak prožívali vánoce. Jak se bál o svoje děti. Jak to byla zkurvená doba. Jak se těší na svoje vnoučata. A pak mě jednou vzal kolem ramen a řekl mi: „Už se nebojím. Moje dcera má muže jakého jsem si přál. Tahle usedlost má hospodáře jakého jsem chtěl. Tak už můžu umřít!“

Za tři týdny umřel. Bez varování, bez rozloučení, bez předávacího protokolu na další život.

Skoro všichni moji tátové už umřeli. Umřel mi už i můj starší brácha. Všem jsem toho chtěl ještě moc a moc říct. Moc důležitého pro ně i pro mě. Nestihl jsem to, protože odešli rychle a nečekaně.

A najednou mi zavolá ten dobrý duch našich společných životů, ta neoddělitelná, velká, tichá a všudypřítomná Gábina Vacková a řekne mi: „Nechceš něco vzkázat Bedřichovi k významnému životnímu jubileu?“

A tak jsem si díky ní uvědomil, že jseš, drahý Bedřichu, můj poslední žijící táta. Nevím, jestli to je pro Tebe něco významného, ale pro mě to znamená hrozně moc. A tak budeš jediný, první a poslední můj táta, kterému to všechno řeknu. Ba co víc, i napíšu.

Bedřichu, nevím jestli to, co jsme společně vykonali ještě vůbec někoho zajímá. Nevím, ale chci věřit, že to mělo smysl. Neskromně doufám, že to někdy někdo, po naší smrti trochu ocení. Ale co vím zcela určitě je to, že Ti za všechno moc a moc děkuju. Ovlivnil jsi můj život neuvěřitelným způsobem, dal jsi mi neuvěřitelné zkušenosti a nasměroval jsi mě tam, kam bych se bez Tebe nikdy nedostal. Moc Ti za všechno děkuju a mám Tě - táto III. - moc rád!

Tvůj hřešící syn

Bohouš Kubát

V Hrádku u Rokycan, na usedlosti mého táty IV.

19.9. 2010

Tři etudy o Bedřichu Moldanovi

Jan Květ

Prolog

Když jsem byl pozván k tomu, abych přispěl do souboru statí na počest 75. narozenin Bedřicha Moldana, byl jsem dlouho na vahách, jak mám své psaní pojmut. Nakonec jsem se rozhodl pro formu jakýchsi krátkých etud, které by zejména těm, kdo si příslušné události již nepamutují nebo o nich hlavně jen slyšeli, přiblížily trochu atmosféru a mnohdy svízelné okolnosti, za nichž oslavenec se snažil o uskutečňování svých myšlenek a ideálů. Měl jsem to štěstí se přitom s ním názorově, programově nebo pracovní občas setkávat. Proto jsou tyto etudy hodně subjektivní a útržkovité. Snad i tak je Bedřich i čtenáři přijmou vlídně.

Etuda první: z dob reálného socialismu

Bylo to jednoho horkého letního odpoledne, nejspíše v roce 1969, kdy se sešlo několik převážně brněnských ekologů (např. M. Rychnovská, B. Úlehlová, J. Pelikán a autor těchto řádků) ve vyhráté vodě Hlohovec-ekologické společnosti, kterou si tenkrát přálo vytvořit vedení ČSAV. To brzo vytvoření společnosti schválilo. Za tajemníka Čs. ekologické společnosti jsme již tenkrát navrhli Bedřicha Moldana.

Ale schválení navržených stanov společnosti stále nepřicházelo: ministerstvo vnitra je po několik let neposkytlo, patrně ze strachu, že jde o zárodek Strany Zelených. Pod hlavičkou přípravného výboru jsme nicméně uspořádali několik přednášek, seminářů apod., ale někdy v roce 1975 nám došla trpělivost a založili jsme místo ekologické společnosti ekologickou sekci Čs. Biologické společnosti (ČSBS), opět s Bedřichem Moldanem jako tajemníkem. Tato sekce fungovala až do roku 1990, kdy se přeměnila v dnešní Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ). Zejména v 80. letech ekologická sekce uspořádala několik téměř disident-ských akcí zabývajících se např. poškozováním našeho životního prostředí, zejména ovzduší, škodlivým vlivem velkoplošného zemědělství na naši krajinu, trvale udržitelným rozvojem apod. Snad všech těchto akcí se Bedřich Moldan velmi aktivně zúčastnil, pokud je přímo nevyvolal v život.

Památná je dotazníková akce, již Bedřich spolu s jinými v rámci činnosti sekce zorganizoval někdy kolem roku 1985, s otázkami týkajícími se životního prostředí v Československu. Odpovědi na tento dotazník byly asi o rok později jedním z podnětů k sepsání zprávy o žalostném stavu životního prostředí v Československu. Vedení ekologické sekce ČSBS (E. Hadač, B. Moldan, V. Samek, J. Stoklasa a další) tehdy „obešlo“ zatím již zbabělostí naplněné vedení ČSAV, a dodalo zprávu přímo teh-

dejšímu federálnímu ministerskému předsedovi L. Štrougalovi. Zpráva se však dostala i do Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky a tyto „nepřátelské“ vysíláčky s ní seznamovaly naši veřejnost. Podezření Státní bezpečnosti samozřejmě nejprve padlo na vedení ekologické sekce ČSBS, včetně Bedřicha Moldana, a od zatčení je zachránilo až zjištění StB, že zpráva do zahraničí byla dodána díky iniciativě některého pracovníka z úřadu předsednictva federální vlády ČSSR.

Nezávisle na činnosti ekologické sekce organizoval Bedřich Moldan, často ve spolupráci s Tomášem Pačesem a pod hlavičkou Ústředního ústavu geologického, specializovanější setkání, např. o toku látek v povodích (program GEOMON), při nichž se občas také vyjevily některé režimu nemilé skutečnosti. „Podvratný“ účinek měl samozřejmě v polovině 70. let odvážný čin, totiž zveřejnění českého překladu zprávy „Meze růstu“, vydané v r. 1970 Římským klubem pod redakcí manželů Meadowsových. Stalo se tak, tuším, ve Zprávách Ústředního ústavu geologického, pod Bedřichovou redakcí. Nejspíše byl Bedřich také jedním z překladatelů „Mezi růstu“. Povzbuzující v té těžké době bylo, jak jsme drželi pohromadě a táhli za jeden provaz, přičemž Bedřich byl jedním z hlavních lidí táhnoucích tento provaz proti tehdejšímu (a bohužel už i dnešnímu) proudu.

Etuda druhá: z doby Sametové revoluce

Vypráví o tom, jak se Bedřich Moldan stal naším vůbec prvním ministrem životního prostředí. V pohnutých listopadových dnech roku 1989 shodou okolností zasedal v Praze sněm Českého svazu ochránců přírody (ČSOP), hlavní z tehdy povolených či tolerovaných organizací (dnes by se řeklo nevládních) v široké oblasti ochrany životního prostředí, přírody a krajiny. Sněm velice rychle protestoval proti brutálnímu policejnímu zákroku na pražské Národní třídě dne 17. listopadu 1989 a postavil se též velmi kriticky proti tehdejší devastaci naší přírody a krajiny. Přesto, anebo snad právě proto, byl hlas ČSOP respektován i v době politických jednání na různé úrovni, která následovala po úspěšné generální stávce dne 27. listopadu 1989. Brzo po tomto datu se poprvé po 17. listopadu sešlo v Praze vedení ČSOP a bylo mimo jiné vyzváno, snad vedením tehdejší Národní fronty, aby navrhlo kandidáta na novou funkci ministra životního prostředí ve vládě České socialistické republiky, vedené tehdy ještě komunistou F. Pitrou (jehož v lednu 1990 vystřídal P. Pithart). Členem vedení ČSOP byl tehdy také O. Lhotský, můj kolega z Botanického ústavu ČSAV v Třeboni.

Jednoho večera, nejspíše začátkem prosince 1989, mi zvonil v pracovně na stole telefon. Volal O. Lhotský z Prahy se zprávou o potřebě ČSOP navrhnout ministra životního prostředí, a koho že bych na tuto funkci doporučoval. Na můj dotaz, zda to má být straník, tj. člen KSČ, anebo nestraní, se mi dostalo odpovědi, že kandidát nemá být členem KSČ. Jako první, kdo by byl vhodný pro ministerskou funkci, mě tudíž napadl Bedřich Moldan, což jsem řekl O. Lhotskému, který radostně

souhlasil. Vrátil se na schůzi vedení ČSOP a to přijalo náš nápad za svůj, ovšem s podmínkou, že Bedřich bude se svým návrhem souhlasit. Dostal jsem za úkol telefonicky se s ním spojit a výsledek okamžitě zatelefonovat O. Lhotskému. Bedřicha se mi podařilo zastihnout doma na telefonu až pozdě večer (předtím byl na jednání ekologické sekce ČSBS). Jeho odpověď na otázku, zda souhlasí s tím, aby byl navržen na ministra životního prostředí, byla souhlasná, ale se skeptickým doplňkem, že je stejně jen asi 5% pravděpodobnost, že se ministrem opravdu stane. To jsem ještě v noci zavolal O. Lhotskému; vedení ČSOP pak podalo příslušný návrh, a nakonec to, co se zdálo na počátku být nepravděpodobným, se stalo skutečností. Prý také proto, že Bedřicha navrhlo na ministra také Občanské Fórum (OF) a návrhy ČSOP a OF se vzájemně podpořily. Tak se stal Bedřich Moldan naším historicky prvním ministrem životního prostředí. Kolik práce, námahy a starostí musel vynaložit na vytvoření nového ministerstva, je těžko představitelné.

Etuda třetí: v České národní radě a potom

I na počátku roku 1990 se události řítily rychle kupředu. Jedním z prvořadých úkolů byla příprava prvních svobodných voleb do čs. federálního shromáždění a do národních rad, české a slovenské. Volby se plánovaly na konec května 1992. OF navrholo Bedřicha Moldana jako svého čelného kandidáta do České národní rady (ČNR) v hlavním městě Praze. Jeho tvář jsme viděli každou chvíli na volebních plakátech OF. Byl zvolen a preferenční hlasy ho udržely na prvním místě. Stal se tedy současně poslancem ČNR a ministrem životního prostředí za OF. Jako ministr úzce spolupracoval s výborem ČNR pro životní prostředí a urbanismus, jehož jsem byl členem. Nezapomenu na podporu přírodních způsobů čištění odpadních vod na semináři, který v ČNR pomohl zorganizovat. Podporu většiny členů našeho výboru měl i ve svých názorech na zvýšení účinnosti naší energetiky v duchu hesla, že nejlevněji získaná energie je ta, kterou dokážeme ušetřit. Plýtvání energií mělo také zabránit jeho doporučení vytvářet kogenerační jednotky na současnou produkci tepla a elektřiny. Snažil se tyto nekonformní návrhy uplatnit ve vládě ČR. A podle mého názoru právě odpor proti těmto Bedřichovým návrhům ze strany zastánců extenzivního rozvoje naší energetiky v duchu minulého režimu byl hlavním důvodem pro vznesení nespravedlivých obvinění, jež způsobila Bedřichův nucený odchod z ministerské funkce počátkem roku 1991. Vzpomínám v té souvislosti na protestní demonstraci na Václavském náměstí v Praze, kde Bedřichu Moldanovi vyjádřil tehdy podporu slušný počet občanů, navzdory mrazivému počasí.

Na Bedřichův nedobrovolný odchod z vlády v r. 1991 reagoval svým osobitým protestem ČSOP, který jej rok předtím na ministra navrhl. Na podnět původně pocházející opět z Třeboně si na svém prvním sněmu ve svobodných poměrech ČSOP zvolil Bedřicha Moldana za svého předsedu. Tuto funkci pak Bedřich vykonával s velkou vážností a důrazem na vysokou úroveň činnosti, jež ČSOP rozvíjel v celé naší republice. I po skončení svého vedení zůstal Bedřich ČSOP věrný. Nyní již po řadu let

působí jako předseda Čestné rady ČSOP, která se schází jednou do roka jako nezávislý poradní orgán hodnotící zejména uskutečňování různých programů ČSOP. Považuji si za čest, že také mohu v Čestné radě ČSOP působit.

Poslancem ČNR Bedřich zůstal nadále a aktivně se podílel na práci výboru pro životní prostředí a urbanismus. Obvinění vůči němu vznesená se za necelý rok, před Vánoci roku 1991, prokázala jako neoprávněná, což bylo veřejně prohlášeno na schůzi ČNR. Ministrem se však Bedřich již nestal, ale o to aktivněji se podílel na práci v ČNR. Jednou Bedřicha a mne paní předsedkyně ČNR D. Burešová pověřila, abychom se pokusili urovnat třenice mezi Správou CHKO Blaník a starosty obcí na území této CHKO. Naplánovali jsme si na jeden den postupná setkání s jednotlivými starosty, abychom uslyšeli jejich nezmanipulované názory na podstatu a řešení sporu. Jak nás pak překvapilo, že hned na první zastávce jsme se setkali se všemi starosty najednou, které svolal „nejodbojnější“ starosta, prý pro úsporu našeho vzácného času! Nakonec jsme snad alespoň trochu uspěli s podnětem k vytvoření jakési Rady CHKO Blaník, složené ze zástupců starostů a Správy CHKO, podle vzoru ze zákona požadovaných Rad národních parků.

Kromě poslanecké činnosti se Bedřich Moldan výrazně podílel na přípravě 2. světové konference o životním prostředí a rozvoji, jež se konala v Rio de Janeiro počátkem (našeho) léta roku 1992. Také literárně byl i v té době Bedřich činný. Jeho knížka „Ekologie, demokracie a trh“ je dodnes aktuální svojí koncepcí, i když konkrétní data v ní uváděná se v průběhu času změnila. Porevoluční Český národní komitét pro program UNESCO MaB (Man and Biosphere) se rovněž po několik let stal Bedřichovým působištěm.

Nemohu nevzpomenout také akademické činnosti Bedřicha Moldana, který průkopnický založil na pražské Universitě Karlově Centrum pro otázky životního prostředí. Stále je hybnou silou za velkou částí toho, čím se Centrum zabývá a s čím vystupuje i před veřejnost. Zcela po zásluze se proto stal profesorem University Karlovy. Vidím logickou souvislost akademického působení Bedřichova s jeho obnoveným vstupem do velké politiky jako senátora. Vždyť mnoho z toho, čím se Centrum zabývá, se promítá do politiky v národním, evropském a globálním měřítku! Rovněž platí, že moudrých a čestných lidí jako je Bedřich, je v politice třeba jako soli! Přejme tedy hodně úspěchů i senátoru Bedřichu Moldanovi!

Epilog

Mnoho z toho, pro co si Bedřicha vážím, jsem nestačil a ani nemohl v těchto třech etudách vypsát. Věřím, že to udělají jiní, zase ze svých hledisek. Sám jsem chtěl v etudách popsat události, v nichž se životní dráhy Bedřichova a moje nějak protály. I když se nepříliš často setkáváme, je společným jmenovatelem naší duchovní blízkosti asi naše víra

a skautská životní historie. Je na oslavenci Bedřichovi a ostatních čtenářích, aby posoudili, zda a jak se mi podařilo napsat své tři vzpomínkové etudy. Mně nezbyvá, než u příležitosti jeho významného životního jubilea zvolat: „Vivat, crescat et floreat Fredericus Moldanus!“

Bedřich Moldan a Johan Rockström - 2010 - foto Jan Weinzettel

Odpořed' Bedřichu Moldanovi na jedno vážné téma

Hana Librová

Milý Bedřichu,

sborník k Tvým narozeninám je snad vhodnou příležitostí, jak reagovat na slova obsažená v dopise, který jsi mi poslal 16. srpna tohoto roku. Napsal jsi: „Jak víš, mně samotnému je tento základní postoj (antropocentrismus – pozn. H. L.) vlastní, v tom se zřejmě neshodneme. Přiznám se, že je mi to trochu líto. Možná by klíčem pro jisté přiblížení našich názorů bylo alespoň přibližné vyjasnění toho, co vlastně antropocentrismus znamená. V mém pojetí jde o zcela jednoduché schéma, člověka pastýře stvoření.“

Milý Bedřichu, já antropocentrismus nechápu jako „zcela jednoduché schéma“, ale jako mnohoznačný pojem. Díky Tvému dopisu jsem o něm přemýšlela a vrátila se k jednomu staršímu textu. Výsledek úvah Ti posílám v tomto sborníku. Jak asi poznáš, k jedné variantě antropocentrismu se sama hlásím.

Tuším a mám radost, že se spíše shodneme (tedy až na ty „služby“ a „životní prostředí“ – pouhá slova), než neshodneme, jak by Ti bylo „trochu líto“.

Přeji Ti všechno dobré a srdečně Tě zdravím

Hana

V Brně 6. září 2010

P.S. Krátké pojednání o antropocentrismu vychází z článku, který byl publikován v Respektu. Zato jiný text jsem od začátku formulovala s myšlenkou na Tebe. Má název „Náboženství a environmentalismus“. Vychází i s věnováním v 2. letošním čísle religionistického časopisu Dingir. O úplnou názorovou shodu jsem ovšem ani tam neusilovala.

Nejednoduchý antropocentrismus

Snahy o ochranu přírody už dlouho nestaví své myšlení na heslech, na myšlenkových klišé. Zřetelně to lze pozorovat na workshopech a diskusích, které environmentalisté rádi pořádají. Jeden řečnický relikv sedmdesátých let však zůstává: slovo antropocentrismus, které je používáno jako výraz odsudku, ne-li jako nadávka. Názor označený jako antropocentrický je v kruhu ochránců přírody vyřízený. Je příznačné, že antropocentrismus je prohlášen za hlavní překážku souznění mezi environmentalisty a křesťany.

Temperamentní odsouzení zapomíná, že antropocentrismus představuje širokou škálu postojů. Navrhuji rozlišovat tři dimenze: antropocentrismus ontologický, poznávací a hodnotový. Všechny tři mají význam pro utváření našeho morálního vztahu k přírodě.

Ontologický antropocentrismus chápe člověka jako střed světa a vrchol evoluce. Je hluboce vrostlý do evropské kultury, koreluje s ideou pokroku jako základu dějin i evolučního vývoje. Ontologický antropocentrismus je součástí našeho optimisticky laděného obrazu světa. Komu připadá, že realita jej dost nepotvrzuje, může se utěšovat myšlenkou Ericha Fromma: člověk je tvor, jehož stvoření nebylo završeno, na rozdíl od ostatních bytostí je určen k dalšímu, vnitřnímu růstu. Teolog Milan Balabán říká podobně „člověk tu ještě není, pracuje se na něm“. Sekulárně řečeno, člověk je bytost, která není beze zbytku přírodně determinována. Má možnost svobodné volby.

Ontologický antropocentrismus zpochybňují ti environmentalisté, kteří tvrdí, že se svým postavením v přírodě nelišíme od jiných biologických druhů. Používají argumenty dnes převažujících biologických teorií, které v evoluci hierarchii a pokrok nenacházejí. Co si však můžeme slibovat od etiky postavené na neantropocentrické ontologii? Co můžeme čekat od biologického, intuitivně jednajícího tvora, který disponuje výzbrojí genetických manipulací a nukleárních hlavice?

Poznávací antropocentrismus poukazuje na skutečnost, že svět nemůžeme vidět jinak než lidskými smysly a nástroji lidského poznání. To lze zpochybnit jen stěží. Vyznavači hlubinné ekologie se prý dokáží poznávacímu antropomorfismu vymanit speciálními psychologickými technikami, inspirovanými například šamanismem. V takzvaném evolučním rozpomínání může člověk nahlédnout svět z pohledu žáby, velryby nebo jiného přírodního tvora.

Nesnadné je to s antropocentrismem hodnotovým. Bývá tak označován názor, podle něhož se všechny hodnoty odvozují od prospěchu člověka a naše morální závazky se vztahují pouze k jiným lidem. Šetrné chování vůči přírodě, která je příznačně označována jako „životní prostředí“, má být určováno ohledem na prosperitu našich potomků. Tento postoj je základem definice takzvaného trvale udržitelného rozvoje.

Obsáhlá zpráva, vypracovaná pro Valné shromáždění OSN v roce 2000, Millenium Ecosystem Assessment, posuzuje stav přírody z hlediska *služeb*, které přináší člověku. Příroda koná například služby zásobovací, regulační a kulturní.

Zastánci neantropocentrických hodnot poukazují na základní etickou problematičnost tohoto přístupu. Ale i z praktického hlediska je sporné, zda se tento slabý koncept může stát nositelem skutečné nápravy.

Antropocentrický hodnotový postoj však nemusí mít vždycky povrchní pragmatickou polohu a egoistický cíl. Naději přináší, pokud se spojí s promyšlením antropocentrismu ontologického - „nejsme jako oni“, nejsme jako příroda. Tento hlubší druh antropocentrismu Erazim Kohák označuje se špetkou ironie jako „etiku vznešeného lidství“.

Příroda je lhotejná k utrpení svých tvorů. Citlivá pozorovatelka, americká spisovatelka Annie Dillardová, vidí, jak je příroda při vši kráse a velkoleposti naplněná „děsivým puzením požírat a množit se“. Řečeno věcněji, funguje na principu potravních řetězců. Z této přírodní nezbytnosti se člověk nevymyká. Vyznění etiky vznešeného lidství a její praktický účinek spočívá v něčem jiném: na rozdíl od ostatních tvorů je člověk schopen soucítění; dokáže se starat nejen o své potomky, o příslušníky svého druhu.

Lidská schopnost mezidruhového altruismu může být i základem metafory „člověka pastýře stvoření“. Tedy pokud pastýř své postavení chápe jako ochrannou povinnost, pokud je nezneužije pouhým nárokem na „služby přírody“. Pokud nezapomíná, že je spolutvořenou bytostí.

Hana Librová

Panu senátorovi

Michal Marčík

Pana profesora Moldana jsem poprvé potkal před šesti lety. Zajímavé bylo, že jsme žili na pražské Hanspaulce několik stovek metrů od sebe přes čtvrt století a neznali se. Stejně tak jsme se určitě potkali v Jinonicích, kde jsem studoval a stále studuji. Spojit nás ale mělo až město stříbra a jeho okolí, kde jsme před šesti lety zahájili naši kampaň za zvolení pana profesora do Senátu. Jako čerstvý absolvent politologie jsem ho zkusil oslovit ke spolupráci a po několikahodinovém rozhovoru jsme si kývli. Během velmi náročného kampaně, kdy jsme snad projeli každou vesničku našeho obvodu a zažili mnoho zajímavého, jsme se mnohem více poznali a dovoluji si říct, že se z nás stali přátelé a lidé, kteří si důvěřují. Volby jsme po nervy drásajícím finiši vyhráli a naše spolupráce pokračovala dál v Senátu a trvá až do dnešních dnů. Musím říct, že si na pana profesora velmi vážím jeho poctivosti a slušnosti, která se bohužel téměř z české politiky vytratila. Je velmi důsledný a cokoli slíbí, tak splní. V Senátu je jistě tím pravým zástupcem a pro mě ztělesněním člověka, který by v horní komoře měl určitě být. Tedy člověka rozumného, poctivého a světaznalého. Prostě někoho s nadhledem nad určitou malostí, kterážto vlastnost se v českém politickém prostředí bohužel tak často vyskytuje.

Vážený pane profesore,

děkuji Vám, že jsme se před šesti lety poznali a dal jste mi tak šanci poznat politické prostředí v praxi, která se od teorie dost zásadně liší. Byl to pro mě první krok k navázání kontaktů a přechodu do prostředí, které jsem předtím znal jen z novin a knih. Velmi si toho vážím a nikdy na to nezapomenu.

Přeji Vám k Vaším kulatým a jubilejním narozeninám hlavně hodně zdraví, rodinné pohody a elánu do další práce.

Váš

Michal

Život obohacuje a prosvětluje přátelství

Michal V. Marek

Krása života je dána jeho rozmanitostí, kterou velkou měrou určují i lidé, jež v běhu života potkáme. Tato setkání mohou být krásná, leč letmá, nezanechávající výraznou stopu, či velmi zásadní, ovlivňující naše konání po dlouhou dobu. Mnohdy nejsme schopni v okamžiku setkání sílu kontaktu vůbec docenit. Tak to byl i případ mého prvního setkání s Bedřichem Moldanem v průběhu státnic na Přírodovědecké fakultě UK v Praze v červnu roku 1984. Byl jsem tehdy čerstvě zaměstnán na nově vzniklé katedře ochrany životního prostředí a jako rostlinný fyziolog se rozkoukával a polehoučku vstupoval do oblastí ekologické fyziologie jako zajímavého nástroje pro studium toku energie a látek ekosystémů. Měl jsem tehdy pocit, že kvalita výuky na katedře a úroveň obhajovaných diplomových prací nejsou úplně dobré. Proto mne práce zaměřené na geochemické cykly, které se tehdy realizovaly pod vedením doktora Moldana, velmi potěšily. Kvalita velmi dobrá a navíc mne zaujala osobnost Dr. Moldana. Jasná vize, na tu dobu velmi kvalitní technické zázemí práce. Setkání první, vlastně vnímané jen mnou, protože jsem s Dr. Moldanem tehdy ještě ani nepromluvil.

Po revoluci jsem s nadšením odjel na víceletý pobyt do Švédska. Tam po čase, na stanici, kde jsem pracoval, zavítal mladíček jménem Filip Moldan. Tehdy jsem se pořádně dozvěděl o tom, že přesah činnosti Bedřicha Moldana je větší než geochemie, a že se stává vůdčí osobností v celé šíři problematiky ochrany životního prostředí.

Po návratu jsem se s Bedřichem začal setkávat častěji a čím dál tím více jsem zjišťoval obrovskou podobnost našich názorů a životních postojů. Bedřich se nenápadně stal mým starším přítelem, který přede mnou i otevíral taje jednání na různých úrovních, učil mne i něčemu, co se dá nazvat taktika ve vyjednávání s politiky. Sešli jsme se spolu ve vědecké radě ministra životního prostředí a tam v plné míře jsem uvedli v činnost náš tandem. Ten trvá doposud a myslím si, že právě tato naše spolupráce pomohla mnoha věcem v oblasti ochrany a tvorby životního prostředí a environmentální politiky jako takové.

Bedřich mne vždy udivoval svým přehledem a silným „tahem na branku“. Jeho úsilí při založení COŽP při Univerzitě Karlově bylo fascinující a dosažený výsledek dokládá, že to bylo správné rozhodnutí.

Moc sympatické na Bedřichovi je to, že bez jakýchkoliv problémů umí navazovat kontakt s lidmi a jeho vztah k mladým je úžasný. Bedřich je prostě „lídr“. S mladými to umí, je jimi respektován a myslím si, že i milován.

Naprosto originální a pro mne fascinující kapitolou mé spolupráce s Bedřichem je doba, kdy jsem se i já, po možná ne příliš zralé úvaze,

rozhodl kandidovat do Senátu. Bedřich byl obrovským zdrojem zkušeností a postřehů. Teď snad už s úsměvem si vzpomínám na naše až donkichotské snahy alespoň trochu „ozelenit“ v míře naprosto korektní jednu modrou stranu. No, prohráli jsme.

Co považují já osobně na Bedřichovi za skutečně obrovsky sympatické? Jeho um nadchnout a probudit v lidech vůli cosi dokázat a dosáhnout toho, co se zdá nedosažitelné. Tak to bylo před dvěma lety, kdy mne Bedřich jen tak mimoděk „nakopnul“ směrem k vypracování a podání projektu strukturálních fondů. Naše dítě CzechGlobe je na světě a věřím, že to bude zdárné a úspěšné dítě. Bez tehdejšího Bedřichova impulsu a podpory bych to nikdy nedokázal.

Takže mám-li ve zkratce hodnotit význam Bedřicha Moldana pro život Michala Marka, tak musím říct, Bedřichu, byl jsi vždy velmi úspěšným roztleskávačem a sympatizujícím publikem významných představení, které jsem v posledních letech svého odborného života sehrál. Nemám už tátu a ani staršího bratra a tak, Bedřichu, jsem v tomto punktu zajištěn – mám Tebe! Nemožu nevzpomenout Tvé silné a neokázalé podpory, když mi bylo moc, ale velmi moc zle. Na to nikdy nezapomenu.

Kdybych mohl, tak budu parafrázovat slova básníka z mého rodného města Mladé Boleslavi, Frantiska Gellnera: „Já držím pohár ve své dlani, je zpěněný a přetéká, ...mé srdce, jež se dočkalo člověka.“

Díky Bedřichu

Jaroslav Maroušek, Marie Košťálová

Když jsme v roce 1990 spolu s našimi americkými partnery založili SEVEN, Středisko pro efektivní využívání energie, pozvali jsme do správní rady všechny tehdejší ministry životního prostředí: federálního, českého i slovenského. Všichni přijali, ale díky dalšímu vývoji jen jediný z nich zůstal v orgánech společnosti po celých 20 let naší existence: Bedřich Moldan. Kromě správní rady působil v dozorčí radě i v poradním sboru.

Díky velkému projektu zaměřenému na změnu klimatu již v polovině devadesátých let jsme navázali úzkou spoluprací s Centrem pro otázky životního prostředí a s Bedřichem osobně. Jeho zkušenosti z práce pro Komisi pro životní prostředí OSN i jeho obdivuhodný rozhled a diplomatický cit nám velmi pomohly a spolupráce brzy přesáhla samotné řešení projektu. Jako člen správní rady dokázal pomoci úspěšnému vývoji naší společnosti nejen na poli životního prostředí, ale i v oblasti strategického rozvoje či manažerského řízení.

Není pochyb o tom, že by si zasloužil čestné doživotní členství ve správní radě naší společnosti. Jubileum s číslem 75 může vyvolávat dojem, že už je na takové pocty čas. Nikoliv ale v případě Bedřicha Moldana.

Čestné členství se obvykle uděluje za zásluhy těm, kteří už se do budoucna moc zasloužit nemohou, a to rozhodně není Bedřichův případ. A tak jediný krok, který můžeme dnes učinit, je, předat mu titul „Zasloužilý kandidát na čestné členství“ a přitom jeho současný statut člena Správní rady SEVEN neměnit.

A k tomu mu popřát, aby jeho obdivuhodná duševní síla přežila ještě mnoho takovýchto jubileí při pevném zdraví.

Za SEVEN, o.p.s.

Jaroslav Maroušek, Marie Košťálová

Taťána Míková

V roce 1979 byl ustaven Světový klimatický program. Z iniciativy meteorologických služeb jednotlivých zemí pak za podpory Světové meteorologické organizace (WMO) začaly vznikat jednotlivé Národní klimatické programy (NKP). V Československu bylo několik pokusů ustavit NKP neúspěšných, protože před rokem 1989 se nenašel žádný centrální orgán, který by byl ochoten program garantovat. V roce 1990 navrhli ředitelé Českého a Slovenského hydrometeorologického ústavu jeho zřízení Federálnímu výboru pro životní prostředí. FVŽP souhlasil se zřízením programu a schválil vyhlášení čs. účasti na 2. světové klimatické konferenci v Ženevě. Představitelem NKP za ČSFR byl jmenován tehdejší ministr životního prostředí ČR prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc.

Profesor Moldan se stal nejen prvním oficiálním představitelem NKP, ale i jeho hnacím motorem, který řídil aktivity v oblasti monitorování změny klimatu v ČR. 1. 1. 1991 se stal i jeho prvním předsedou. NKP byl v letech 1991–1992 podporován Programem péče o životní prostředí. V listopadu 1992 bylo založeno sdružení právnických osob, jehož zakládajícími členy se stalo 12 organizací zabývajících se v ČR problematikou klimatického systému a jeho ochrany. Byly to ústavy Akademie věd České republiky, katedry vysokých škol a všechny profesionální meteorologické instituce v ČR. V letech 1991–1992 řešil NKP problém Strategie snižování rizika změny klimatu. V letech 1993–1995 pak spolupracoval s EPA (Environmental Protection Agency v USA) a právě v NKP se pod vedením prof. Moldana soustředili autoři první významné studie změny klimatu pro Českou republiku. Ta se zabývala všemi významnými aspekty změny a byla zakončena vydáním řady publikací dokumentujících vliv možné klimatické změny na zemědělství, lesy a vodní zdroje v ČR. Studie v letech 1996–1997 pokračovala vypracováním akčního plánu opatření, jejichž cílem je snížení rizika možných důsledků očekávané změny klimatu. V letech 1999–2001 NKP prováděl výzkum dopadů klimatické změny vyvolané zesílením skleníkového efektu na ČR a v letech 2001–2002 NKP řešil projekt Klimatická změna a klimatické fluktuače – normály klimatických prvků na území ČR.

NKP vydal v nakladatelství ČHMÚ 32 publikací řady NKP (zahájené v roce 1991). Publikace řeší otázky klimatického systému se zvláštním zaměřením na ČR a vycházejí v nákladu 500 výtisků.

Sdružení si dnes klade za cíl vytvářet odborné a organizační podmínky pro operativní spolupráci odborníků zabývajících se v členských organizacích plněním úkolů z oblasti klimatického systému. Zajišťuje v ČR úkoly vyplývající ze Světového klimatického programu koordinovaného Světovou meteorologickou organizací především v oblasti získávání klimatologických dat a monitoringu klimatu a zpracování klimatologických dat tak, aby byla efektivně využitelná odbornými

a řídicími orgány. Sumarizuje odborné odhady dopadů klimatu na život a činnosti člověka a také naopak odhady vlivů činnosti člověka na klima. Mezi hlavní přínosy patří i výzkum vazeb mezi složkami klimatického systému, odhady klimatických změn, odborná poradenská činnost při přijímání a sledování závazků ČR daných jejím přistoupením k úmluvám o ochraně ozónové vrstvy, klimatické změně a dalším, které mají vztah k dlouhodobým aspektům životního prostředí a v neposlední řadě i poskytování informací o stavu klimatického systému a o klimatické změně v ČR sdělovacím prostředkům a veřejnosti.

Přednáška Bedřicha Moldana o Šumavské přírodě - 2007 - foto Jiří Dlouhý

Bedřich Moldan má 75 let (?) - „že se nestydí!“

Lubomír Mlčoch

Poučen už dostatečně dobou, že titulky si musí „podmanit“ čtenáře - a to i za cenu, že s obsahem textu nesouvisí nebo ho zcela zkresluje - zvolil jsem tuto originální reakci na neúprosnost času, jemuž všichni podléháme, včetně Bedřicha Moldana. Nejsem však dobrý titulkař, a tak trochu zvláštní postoj vůči jubilantovi, který je pranýřován za to, že „mu běží lhůta“ - jsem si vypůjčil. S obsahem textu ale titulky souvisí - vždyť autorkou té prazvláštní výtky na adresu Bedřichovu je Eva Vavroušková, a já ji od ní slyšel, už když jsem jí připomínal před pěti lety, že Bedřich má 70! Šli jsme spolu do Karolina na promoce a předávání „Ceny Josefa Vavrouška“, když jsem byl - jak přiznávám - zaskočen tou Evinou logikou „nestydatosti“ jinak váženého kolegy... A v téže logice by se Moldan měl po dalších pěti letech stydět ještě víc! A nestydatost univerzitního profesora a senátora k tomu, to už je titulky jako víno, ani bulvár by jím nepohrdl. Ale jde mi o víc: je jakési radikální odmítnutí naší lidské konečnosti pobývání na této sladké a námi lidmi podmaněné planetě Zemi, co tuším za tím výrokem Evy, jíž bylo dáno víc než komu jinému zakusit naší lidskou smrtelnost. Je za tím neuhasitelná touha po věčnosti, a tu máme všichni, včetně těch, jimž je zatěžko si to přiznat...

S Bedřichem se setkávám jen čas od času, ale už od „Kosovy Hory“, tedy víc než třetinu jeho života. Ani nevím, jestli si mohu dovolit říci, že jsme přátelé - spíše univerzitní kolegové, o našich „rodinných poměrech“ nic moc vzájemně nevíme. Přesto mám jakousi jistotu, že se vždycky rádi vidíme, a tato sympatie se mi zdá být zcela invariantní vůči našim stranicko-politickým preferencím (a jejich změnám). Někdy mi připadá, že se známe „odjakživa“. Bedřich je pro mne ztělesněním profesionální vědecké serióznosti a současného respektu vůči svobodě volby životních východisek a osobní víry. Jen tak vzniká živná půda pro plodnou výměnu názorů, na níž univerzita stojí a bez níž padá. Jak se v osobnosti Bedřichově tyto vlastnosti snázejí s jeho politickou angažovaností, se mohu spíš jen dohadovat. Ale i z těch dohadů soudím, že jeho politická úspěšnost je v důsledku výše uvedeného jen relativní - patrně by mohl být „dále a výše“ - kdyby... Vzpomínám si, jak při minulém jubileu jsme mu přáli, aby se ještě jednou stihnul stát ministrem životního prostředí. (Tedy - já s jakousi vnitřní nejistotou - zda by to bylo pro něho to nejlepší, ale přece jen povzbuzen emeritním rektorem Ivanem Wilhelmem). V každém případě je Bedřich Moldan jakýmsi solitérem v naší (a možná nejen naší) politice. Není úplně běžné, aby dlouhodobě angažovaný politik současně vydával vědeckou práci, jíž vzdoruje času tak úspěšně, že se jí dostává ocenění rektora Univerzity Karlovy, a to za celou (a vysoce konkurenční) oblast přírodních věd. Tím bych rád dal najevo, že tuto ojedinělost považuji jednoznačně za „pozitivní deviaci“ - opět nejen u nás doma. A když už se Bedřich tím ministrem podruhé nestal, tak - alespoň pro mne - zůstává jakýmsi „ministrem pro životní prostředí honoris causa“.

Kosova Hora - to je pro mne pojem. V normalizační šedi podnikového ekonomy jakýsi paprsek světla. Nikdo z nás (snad s jedinou výjimkou) nemohl tušit, že vášniví diskutéři o společensko-ekonomických souvislostech ekologie v „reálném socialismu“ se po letech stanou ministry, děkany, prorektory, senátory - tím méně, že máme mezi sebou i budoucího prezidenta... Ale to není nakonec to nejdůležitější. Ve vystoupeních a zvláště v debatách po večerech bylo možné pozorovat jisté „genotypy“ budoucích rolí ve hře o ochranu životního prostředí. „Imperiální ekonom“, „krajinný ekolog“, „systémový inženýr“, „sociolog města“, „ochránce přírody“, „lyžař a turista jako suverénní spotřebitel“... Bedřich se mi zdál už tehdy nejlépe odborně připraven: přírodní vědy přece jen už mají něco za sebou, a pokud se korektně drží faktů, má jejich argumentace váhu. Imperiální ekonomie by ráda měla podobný status (a podobnou reputaci): ale tady je často spíše přání otcem myšlenky. Já sám jsem vlastně už v Kosově Hoře varoval před fikcí univerzální vědy ekonomie: poučen praxí „plánovací her“ jsem upozornil na to, že „ekonomické nástroje“ k ochraně přírody působí (a nepůsobí) v různých institucionálních prostředích. Ze hry o ochranu přírody se pak stane snadno „hra na ochranu“: jsou-li sankce systémem zakalkulovány a kompenzovány, jde jen o přendávání peněz „z jedné kapsy do druhé“ - a životní prostředí trpí dál, a lidé s ním.

„Institucionální ekonomie“ relativizuje ambice ekonomie imperiální, té zdánlivě vševládnoucí; je ale bližší životu. Příroda není jen substrátem, potravou pro korporaci, jejíž jedinou společenskou odpovědností je maximalizace zisku. Ekonomie se nemůže přestat ptát po racionalitě cílů (a procedur) a koneckonců po smyslu života a po údělu člověka zde na zemi. Pokud se redukuje jen na racionalitu prostředků (k cílům, o nichž není ani dovoleno pochybovat), stává se nejen omezenou, ale i člověku nebezpečnou disciplínou. Ekonom s imperiální, „vševládnoucí“ ambicí, v takových a podobných úvahách však vidí jen „dělání do vlastního hnízda“, sebepoškození reputačního potenciálu jeho vědy...

Kromě této výtky se mi dostalo po Kosově Hoře ještě jednoho naučení. Já už se tehdy snažil o organické skloubení „vědy a víry“, racionality a náboženského pohledu na svět. Spiritualita bratra Františka z Assisi se mi zdála zvláště vhodná pro tuto snahu, a tak jsem své racionální úvaze o ne-racionalitě ochrany životního prostředí v hierarchicky uspořádané soustavě centrálního plánování předřadil - jako motto - pár veršů z Františkova Chvalozpěvu na Stvoření... Organizátoři semináře - ve snaze ochránit seminář i mne - toto motto cenzurovali. Ale vědělo se o něm, a tak se mi dostalo i soukromého poučení, že náboženství přece - jak všichni víme - na vědecký seminář nepatří. To bych se mohl ostatně dovědět i dnes. Oslavující a oslavovaný jubilant byl a je v tomto směru svobodu přející. Sám v „Podmaněné planetě“ zůstává na půdě přírodních věd - a jen v titulu může zasvěcený čtenář slyšet jakýsi odkaz k prvním stránkám „knihy knih“. Na druhé straně, když jsem byl přizván do inter-fakultního a interdisciplinárního projektu „Globalizace“ - na němž mělo Moldanovo Centrum pro otázky

životního prostředí UK lví podíl, nikdo mi nebránil v tom, abych globální problémy světového hospodářství nahlížel prizmatem křesťanské sociální etiky.

Jinou příležitostí k setkávání s Bedřichem - a to s roční periodicitou - byla pro mne po několik let „komise pro udělování Ceny Josefa Vavrouška“ na naší fakultě - a i ta už má za sebou tradici půldruhé dekády. Bedřich a Josef se samozřejmě znali „už před Kosovou Horou“ a po listopadu 1989 patrně byli nějakou dobu nejen kolegy z oboru, ale i rivaly v politice. Federace ovšem dávala příležitost mít hned dva ministry pro životní prostředí.

Vavrouškova cena je pojata široce, jde jí o civilizační hodnoty, a tak v ní převažují práce sociologické, mediální, ekonomické, politologické, ba i teologické se objeví. Práce přírodovědné svou podstatou jsou spíš výjimkou. Zřejmě i proto se Bedřich po několika letech z práce komise uvolnil. Ale zase - bez stínu, který by tím padl na naše vzájemné vztahy. Ostatně „ekonomická ekologie“ je zastoupena v soutěži každoročně, a v té dominuje konzultantství jednoho z prvních vítězů Vavrouškovy ceny, kterého poté FSV „dodala“ Moldanovu Centru. A tak Milan Ščasný tvoří dál personální spojku mezi oběma univerzitními iniciativami.

Idea trvale udržitelného rozvoje byla tím, co mohlo Bedřicha a Josefa spojovat už od počátku. Civilizace, k níž ještě stále patříme, přinesla lineární vnímání času, ideu pokroku, ale také eschatologii dějin. V této židovsko-křesťanské perspektivě je koncept trvale udržitelného rozvoje (na této zemi) trvale neudržitelný. Radostná zvěst křesťanství obsahuje jako svou neoddělitelnou součást i Apokalypsu. Zvláštností té perspektivy je ideální nárok na člověka, aby žil a hospodařil na zemi tak (a jen tak), jako by v tom mohl pokračovat ad infinitum - a to přesto, že to (trvale) nejde. Jen tak je mu přislíbeno „nové nebe a nová země“. Josef i Bedřich tento „protimluv“ svým počínáním respektovali, i když o něm nemluvili. Josef s lítostí vyznával, že dar víry mu nebyl dán, Bedřichova víra je implicitní, cudná.

Pro každého, kdo obdivuje a miluje „všechny krásy světa“ - jak své životní vzpomínání pojmenoval Jaroslav Seifert - je docela obtížné přijmout víru v příslib ještě daleko štědrějšího obdarování, něčeho, co lidské oko nevidělo, lidské ucho neslyšelo, co nám lidem ani na mysl nepřišlo. Michal Tučný kdysi zpíval (a dál na „nosičích všeho druhu“ zpívá) své odhodlání říci přímo u nebeských bran, své „krásnější svět vůbec nehledám“. Jak je obtížné přijmout takový příslib, tak snad ještě obtížnější je přijetí podmínek, jimiž je hypotéza podmiňována. „Conditio sine qua non“ je příliš silná a možná i příliš abstraktní pro nás smrtelníky. Tu náročnost, tu „vysokou latku“, i tu zdánlivou abstraktnost se pokusím přiblížit na episodě, kterou jsem se dověděl před pěti lety, když Bedřich slavil svých 7 křížků. Při té příležitosti bylo vzpomenu období Bedřichova účinkování v té vůbec první vládě po roce 1989, kdy padla mocenská hegemonie jedné strany. Tehdejší premiér prý -

a Bedřich to potvrdoval - měl už problém s oslovováním svého vládního tělesa. Sám se ještě hlásil k té straně, která vládla předtím, a měl ve vládě dál své souputníky. Ale měl tam také už i ministry nominované „fórem“ a „lidovci“. V těch rozpácích s oslovením učinil František Pitra úžasný objev, jehož dosahu si možná ani nebyl vědom, stejně jako jeho ideového původu. Své ministry totiž začal oslovovat „Soudruzi, pánové, bratři!“ Jak obtížné je pro nás si něco takového i jen představit - po těch 20 letech!

Letos už ani Bedřichovi budoucí roli ministra nepřeji. Ale co mu dál přeji, aby setrval v české politice. Senátor může vést nesmiřitelně minulé války vůči nepřítelům, kteří „už nekoušou“. Senátor může dál slibovat růst růstu hrubého domácího produktu, v němž dojde k realizaci zboží a služeb, které lidé vlastně ani nepotřebují, a na něž nota bene ani nemají peníze. Ale senátor může také zkoušet spojovat svou vědu s obecným blahem, jež jediné dává legitimitu politické moci vůbec, a které - jak věděl už Aristoteles - je daleko noblesnější - dokonce více božské - než dobro jednotlivce. Takové poznání je pro společnost zájmových skupin, vědecky promyšleného svádění a důvěry vytěsněné do oblasti „ekonomických externalit“ velice potřebným zrnkem soli. Být takovým zrnkem soli - to přeji jubilantovi.

Na univerzitě i v politice. Po mnohá léta - daleko přesahující střední dobu dožití. Tak, aby se Bedřich měl ještě dlouho za co stydět - že už je mu tolik let!

S pozdravením pokoje a dobra

Lubomír Mlčoch

Kostelec nad Černými lesy, srpen 2010

Bedřich Moldan v etapě vzniku Ministerstva pro životní prostředí

Svatomír Mlčoch

Bedřich Moldan prošel ve svém profesním životě mnoha jedinečnými rolemi a situacemi. Rád bych připomenul jednu z nich, která se pojí s budováním prvního samostatného Ministerstva životního prostředí v České republice. Je známo, že Bedřich se zapsal do historie jako první ministr životního prostředí ČR. Dovolte, abych zavzpomínal na některé souvislosti vzniku samostatného MŽP jako tehdejší ministrův tajemník a fakticky čtvrtý zaměstnanec nově vzniklého MŽP.

Závěr roku 1989 znamenal pro celou naši zemi rychlý sled převratných událostí. Pátého prosince 1989 došlo k rekonstrukci české vlády a vstupu prvních pěti nekomunistických ministrů do české vlády, mezi nimi B. Moldana. Do vlády byl navržen zástupci Českého svazu ochránců přírody. Tato organizace ve dnech 18.-19. 11. 1989 pořádala v Praze celostátní sjezd a jako jedna z prvních oficiálně odsoudila záměr veřejné i státní bezpečnosti na Národní třídě provedený 17. listopadu proti studentské demonstraci.

B. Moldan do vlády vstoupil nejprve jako ministr bez portfeje (tj. bez ministerstva), ale s příslibem, že takovéto ministerstvo vznikne. Sídlo měl přímo na úřadu české vlády - v Lazarské č.7.

Od 5. 12. 1989 ihned začala příprava vzniku MŽP, k němuž pak došlo již 19. 12. 1989 s účinností od 1. ledna 1990 zákonem 173/1989 Sb. a B. Moldan zároveň byl jmenován prvním ministrem životního prostředí (pro srovnání - ke vzniku Federálního výboru pro životní prostředí a jmenování Ing. J. Vavrouška jeho předsedou došlo 19. 7. 1990 z.č. 297/1990).

Chtěl bych připomenout, že tehdejší předseda vlády Pitra nijak se zřízením nového ministerstva nespěchal, dokonce chtěl jeho vznik co nejdéle odkládat. Zde se projevila poprvé Bedřichova neústupnost a bojovnost, když trval na jeho rychlém zřízení. Další Bedřichovou zásluhou bylo vytvoření kompetenčně silného resortu. Formulace jím prosazené v české vládě a následně v České národní radě na sklonku roku 1989 do kompetenčního zákona zněla:

Ministerstvo životního prostředí je ústředním orgánem státní správy pro vodní hospodářství, pro ochranu ovzduší, pro ochranu přírody, pro územní plánování a stavební řád a pro technické a ekonomické otázky nakládání s odpady.

Byla vytvořena základní a jasná koncepce MŽP. Ani tato koncepce nebyla přijímána snadno a hladce. Pamatuji si, že Bedřich Moldan dokonce pohrozil demisí ve vládě, když příslušní ministři a předseda vlá-

dy odmítali do kompetencí MŽP zařadit územní plán a stavební řád. Za klíčové pro životní prostředí považoval B. Moldan kompetence ve vodním hospodářství, když vodu chápal jako „krevní oběh“ krajiny a přírodního prostředí. I o ně musel na vládě bojovat.

Podoba B. Moldanem prosazeného kompetenčně silného resortu se udržela pouze do roku 1993 (tedy ještě za druhého českého ministra I. Dejmala), poté se začaly uplatňovat jiné zájmy a silové postoje ostatních resortů. Nutno také říci, že také přibýly mnohé nové kompetence MŽP (např. EIA, IPPC. apod.), které umožňují určitý vliv MŽP na oblasti, které postupně kompetenčně ztratilo. Přesto si myslím, že rozsah kompetencí formulovaný a hlavně prosazený koncem roku 1989 a účinný od ledna 1990 byl správný a že se měl držet i po roce 1993. Existence samostatného a kompetenčně relativně dobře vybaveného ministerstva je totiž nikoliv postačujícím, ale důležitým předpokladem pro uplatnění účinné státní ekopolitiky.

Bedřich Moldan je osobností spojující mnohé lidské i profesionální osudy či kariéry. Jsem velmi rád, že jsem s ním mohl v jedné etapě jeho rozmanité aktivity úzce spolupracovat.

Milý Bedřichu, ke Tvým nynějším narozeninám přeji hodně zdraví a elánu, které v sobě stále máš. Ostatně jak by ne, vždyť lidé narození v roce 1935 jsou vlastně trvalými pětatřicátníky. A to není tak špatný věk.

Bedřich Moldan – jak jsem ho poznala

Martina Motlová

Bedřicha Moldana jsem poprvé uviděla zblízka, když jsem se dostavila v roce 1999 na MŽP k pohovoru v rámci výběrového řízení. Jednalo se tehdy o funkci ředitelky mezinárodního odboru, která se neočekávaně uvolnila odchodem mé předchůdkyně na jiný post do zahraničí. Jak jsme se později shodli, pro oba to byl mírný šok, který jsme se snažili na sobě nedat znát. Pro mne proto, že se vůbec „perzóna“ jeho formátu v takové záležitosti angažuje, pro něj proto, že se o místo uchází třiapadesátiletá, tč. nezaměstnaná adeptka bez zkušeností z oblasti životního prostředí. Grotesknost tehdejší situace se v mých očích násobila tím, že Bedřich byl permanentně obklopen suitou velmi mladých slečen – tedy s výjimkou tehdy 24letého Jana Dusíka. Pohovory (pro počáteční nedůvěru byly dva) nakonec dopadly dobře, takže jsem záhy měla možnost pochopit, že se nejedná o nějakou zvláštní zálibu, ale o perspektivní tým, který Bedřich začal připravovat – a také úspěšně připravil – k negociacím příslušné kapitoly během přístupových jednání ČR s EU. Tento tým byl také základem pro budoucí odbor EU MŽP, který skvěle fungoval během českého předsednictví v roce 2009.

Psaní těchto řádků je pro mne příležitostí si uvědomit, jakou zásluhu má Bedřich na tom, že posledních 11 let mé kariéry bylo úžasných snad po všech stránkách a že jsem mu za to vlastně ani pořádně nepoděkovala. Pro mne pak bylo velkým zadostiučiněním, že se ke svému tehdejšímu rozhodnutí vždy veřejně hlásil.

Je nás hodně, jejichž osudy a kariéru Bedřich Moldan při svém působení na MŽP pozitivně ovlivnil a já na stejnou váhu jako odbornost dávám jeho výdrž a elán. To si možná naši mladí kolegové až tak neuvědomovali, ale pro mne to bylo dost zásadní. Pamatuji se, jak jsem s ním v době vyčerpávajících služebních cest probírala, jak je možné, že bezprostředně po příletu do USA úspěšně absolvuje šňůru náročných jednání. Jeho recept byl vlastně jednoduchý: maximální sebekázeň, žádné kino, žádné laskominy (a to ani ve výjimečných případech), žádné šampaňské, ale deka přes hlavu a spát. Snadno se řekne, hůře odolává...

Bedřichu, hodně štěstí a ať se tě vitalita a elán drží ještě hodně dlouho!

Bedřich Moldan - trvale udržitelná inspirace

Luboš Nondek

Přesto, že před chvílí (jak ten čas ale hloupě letí!) slavil Bedřich Moldan 70. narozeniny, vůbec na svůj věk nevypadá a je strašně aktivní. Do mého života vstoupil někdy v šerém dávnověku 80. let, kdy mi jeden kolega z ČSAV půjčil samizdatové Meze růstu se spikleneckým: „Nikom to neukazuj, je to přímo od Moldana“. Občas jsme se na seminářích k ochraně životního prostředí organizovaných Českou společností chemickou potkali, až přišel listopad 1989 a jaro 1990, kdy jsem se snažil přispět svou troškou do Duhového programu, který Bedřich koordinoval. A pak za pár let následovaly naše společné cesty na INC do New Yorku a Ženevy, kde se chystala implementace Rámcové směrnice OSN o změně klimatu a první konference stran (Berlín 1995). Tam se Bedřich díky značné neoblíbě u tehdejšího ministra Bendy v oficiální delegaci nedostal, ačkoliv jemu a Honzovi Károvi může Česko vděčit za to, že patřilo v polovině 90. let mezi země, které berou klimatickou hrozbu vážně.

Ale hlavně se musím zmínit o principu „sustainability“ neboli „trvalé udržitelnosti“, jak ho kdysi zavedl Bedřich do češtiny. Vyprovokován nadužíváním tohoto termínu, které vedlo k jeho mlhavosti (prezident Klaus by řekl „neuchopitelnosti“), jsem se pokusil posunout „udržitelnost“ do konkrétních souvislostí. Jinak by nebyla k žádnému užítku, tak jako spousta jiných krásných a zneužívaných slov. Například „svoboda“, „pokrok“ a tak dále. V 90. letech, v diskusích nad různými projekty, se často zvedl nějaký kovaný ekolog a přísně řekl: „Tohle není udržitelné!“ A bylo po debatě, aniž by bylo nutno vysvětlovat, co se tím vlastně myslí.

Tak vznikly nejprve experimenty s dekonstrukcí existujících dokumentů na tzv. problémové výroky a pokus o jakýsi sustainability assessment vzniklého souboru výroků. Byl rozpitván například Národní strategický referenční rámec ČR a několik krajských strategií udržitelného rozvoje, přičemž k hledání variantní (optimální) struktury a zkoumání úplnosti posuzovaného souboru a tedy i zdrojového dokumentu byla užita matematická analýza shluků. Zde musím poděkovat Bedřichovi za jeho shovívavost. Dopustil přes svou skepsi, aby tento neobvyklý postup byl aplikován na vytváření Strategie udržitelného rozvoje ČR (při přijímání Vládou byl název finálního dokumentu pozměněn na Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR), jejíž přípravu koordinoval. V původní verzi navíc metoda dávala málo srozumitelné tabulky čísel (fuzzy shlukování) anebo jen o málo srozumitelnější dendrogramy (hierarchické shlukování). Bedřichovy neskrývané pochyby a jízlivé poznámky mne donutily revidovat postup, využít tzv. Kohonenovy samoorganizující se mapy (typ neuronové sítě) k vizualizaci struktur vzniklých shlukováním a dokopat se k publikaci.

Roky jsem docházel do komise pro životní prostředí ODS, kam mne senátor Moldan coby nezávislého experta přizval. Ideologické reakce některých členů této komise prozrazující nejen odpor k zelené barvě (to bych jako svobodník v záloze ještě pochopil), ale také k podvratnému ekologizmu mne vyprovokovaly ke zkoumání základů pravicové ekologické politiky. A div se světe, takovou politiku má ve svých programech řada seriózních pravicových stran. Margaret Thatcherová prosadila již v 80. letech v britské konzervativní straně silnou environmentální agendu (vždyť taky studovala přírodní vědy a chemické inženýrství a ne nějakou přitroublou ekonomikou ...), což čeští „neokons“ buď vysvětlují její politickou naivitou, nebo počínající senilitou. Výsledkem zkoumání byl článek publikovaný po Bedřichových kritických komentářích v Revue Politika.

Doufám proto, že principy evropského konzervativního myšlení o životním prostředí vzklíčí a porostou v úrodné půdě TOP 09, kde by pro ně její předseda mohl mít sympatie. Vůbec se zdá, že i na pravici nesměle vane zelený vánek. Vždyť průzkumy veřejného mínění iniciované ODS před volbami 2010 ukázaly, že mladší pravicoví voliči jsou dokonce „zelenější“ než voliči SZ. Což nakonec vedlo k tomu, že mediálně přitažlivý pan Vodrážka se ujal této choulostivé tematiky a že na volebních plakátech ODS se vedle modré objevila i zelená barva. Uvidíme, zda se jednalo o trend, nebo jen o pragmatické tahy na šachovnici politického marketingu. Držme tedy palce neúnavnému senátoru Moldanovi, ať se mu podaří na pravici prosadit myšlenku udržitelného rozvoje jako zcela legitimního politického tématu. Proboha, vždyť nejde o ideologii, ale o rovnováhu mezi populací, spotřebou a zdroji. Na světě nás stále přibývá a orná půda, sladká voda, zdroje surovin a energie taky nejsou nafukovací. Zdá se, že nejméně udržitelná je ochabující a scvrkávající se euro-americká civilizace a posledním hřebíkem do naší rakve by bylo naplnění hrozby ničivé změny klimatu. Nové stěhování národů v globálním měřítku? To raději všichni omezme emise a hlavně hledejme účinná adaptační opatření!

Poslední téma, které mne - znovu díky prof. Moldanovi - už roky inspirativně provokuje, jsou indexy udržitelnosti, ekologické stopy a podobně. Na můj vkus jsou mnohdy sestavovány stejně, jako když pejsek a kočička vařili dort. Prostě se tam strčí, cokoli je environmentálně dobré a politicky korektní a taky jde o to, aby výsledek měl mediálně poutavý název. Pokud nějaká země, například zelené Rakousko, náhodou dopadne v mezinárodním srovnávání blbě, pak se zadá u „expertů“ na udržitelný rozvoj, aby vymysleli nějaký lepší index a voila!, pořadí zemí se změní podle přání. To jen my naivní Češi masochisticky indexům věříme a myslíme si o sobě, že jsme národ notorických environmentálních kazisvětů.

Naštěstí se kolem takových indexů, které přibývají jako houby po dešti, zvedá v poslední době kritická diskuse, aplikují se různé techniky analýzy vícerozměrných dat jako je např. PCA (principal component

analysis), užití datové složky se zkoumají z hlediska možné kolinearity, mluví se o nejistotě (přesnost a správnost) a kvalitě vstupních dat. Propaganda je chválaboží střídána exaktnějšími přístupy. Leč hlavní kámen úrazu bude asi v tom, že žádná univerzální definice udržitelnosti neexistuje (různých definic je asi 70), a tak srovnávat Mongolsko a Finsko pomocí jediného čísla nedává moc smysl. Proto vzhůru do diskusí o indexech, určitě z nich vzejde spousta užitečných myšlenek. Hlavně pokud bude takové a jiné diskuse organizovat nestárnoucí prof. Bedřich Moldan, stále svěží a trvale (udržitelně) inspirativní. Bedřichu, ať se stále daří!

Prezentace výsledků projektu UNDP v Míčovně Pražského hradu (foto Jiří Dlouhý)

Vzpomínky na budoucnost

Jan Plesník

Příjemný červnový podvečer v po Paříži druhém největším francouzsky mluvícím městě na světě pomalu končí. Na severoamerické poměry poněkud úzké ulice v centru ožívuje více lidí než obvykle. Na místním okruhu totiž před několika dny předváděli své nemalé řidičské umění Schumacher, Barrichello, Häkkinen a další krotitelé supersilných motorů a davy fanoušků F1 si předprázdninový pobyt v Montrealu jednoduše prodloužily.

Za prastarým dubovým stolem v jedné irské nálevně jsme se sešli proto, abychom prohodili podobu zamýšleného rozsáhlého hodnocení stavu, změn a vývojových trendů biosféry. Vždyť už za půl roku vstoupíme do nového tisíciletí. Walt Reid, muž pronikavé inteligence s tváří filmového herce, vyslovuje výraz, který v překvapivé krátké době převzou do svého slovníku novináři, ekonomové a politici – ekosystémové služby. A hned se nahlas uvažuje, kteří mezinárodně uznávaní odborníci by se měli připravovaného megavědeckého projektu zúčastnit. Padne i jméno Bidrič Moulden.

„To je přeci tvůj krajan,“ připomíná Hal Mooney. Přiznám se, že mi, snad pod vlivem Guinnessu čepovaného v množství větším než malém, odpověď hned nepřiskočila. Teprve po chvilce mé maličkosti dochází, že Walt vyslovil americkou angličtinou jméno oslavence, jemuž je věnován almanach, který právě čtete.

Se jménem Bedřicha Moldana jsem se pochopitelně setkal již mnohem dříve. Vzpomínám si, jak jsme s Laco Míkem s čerstvě získaným indexem hltali na úvodním kurzu na Albeři v přestávkách mezi nejrůznějšími běhy, skoky, hody a tempy vysoce informativní publikaci Životní prostředí očima přírodovědce, kterou Moldan napsal spolu s Jaroslavem Zýkou a Janem Jeníkem. Troufám si tvrdit, že pro československou environmentalistiku měla tato útlá knížka stejný význam, jako pro naši ekologii dnes už kultovní překlad Odumovy učebnice, vydaný o dva roky dříve.

Na Bedřichovi si cením jeho ochotu naslouchat bez koryfejského mentorování lidem mladším, než je sám. Když jsme před jedenácti lety uvažovali, jak v České republice naplnit legislativu Evropských společenství v ochraně přírody, dospěli jsme k možné kacířskému závěru: návrh na vytvoření soustavy Natura 2000 nepřipravíme jako nebo aby se neřeklo, jak je v kraji zvykem, ale doopravdy. Prostě pro tentokrát necháme stranou pověstné Ich melde gehorsam vojína Josefa Švejka. K tomu ovšem potřebujete mj. finance, dostatek odborníků a v neposlední řadě i čas. S návrhem, že rozumný seznam míst, která by měla být zařazena do soustavy Natura 2000, odevzdáme až tři roky po vstupu ČR do Evropské unie, jsme u příslušných činovníků Evropské komise příliš nepochodili.

Moldan jako hlavní vyjednávač v oblasti životního prostředí zamítavý názor Komise na přechodné období v oblasti péče o přírodní dědictví zpočátku podpořil, ale nakonec dal našim argumentům za pravdu. V červnu před deseti lety jsme se společně pokoušeli přesvědčit bruselské úředníky, že postup, dnes možná příliš lichotivě nazývaný česká cesta, není ani výrazem naší vrozené nebo získané lenosti, ani nepochopení klíčových právních norem Společenství. I když jsme s přechodným obdobím nakonec neuspěli, ani nejzarytější odpůrci nám nemohou vyčítat, že jsme tahali králíky z klobouku či věštili ze sedliny nerozpustné kávy.

V dubnu 2002 mou maličkost Bedřich přesvědčil, že budeme každé ráno chodit pěšky z Utrechtu do Bilthovenu, kde se konal jeden z prvních seminářů již zmiňovaného projektu Hodnocení ekosystémů na začátku tisíciletí (Millennium Ecosystem Assessment, MA), a plést se pod galuskami místních cyklistů. Vybavuji si překvapené pohledy ostatních účastníků, kteří disciplinovaně nasedali do autobusu, který v tu chvíli jistě patřil k místům s vůbec nejvyšší hodnotou citačního indexu na jednotku plochy nebo objemu.

V nedávno uveřejněné recenzi Moldanovy stěžejní knihy Podmaněná planeta jsem upozornil, že se Bedřich Moldan stal mužem více profesí: ve své osobnosti spojuje uznávaného vědce, vysokoškolského pedagoga, šikovného popularizátora problematiky životního prostředí, dlouholetého diplomata v mezinárodní péči o životní prostředí a v neposlední řadě i praktického politika.

Do všech těchto činností přeji Bedřichovi pevné zdraví, osobní pohody a přešli úspěchů.

Mnoga ljeta, mnoga ljeta, živijó!

Science and policy dialogue - at the border

Véronique Plocq Fichelet¹

Today, it has become widely accepted among the environmental science community that scientists share the responsibility for making sure that research-based findings inform the policy process. This was not so evident thirty years ago and it is one of Bedrich Moldan's great achievement that he recognised early on this need for bridging the gap between the scientific community and the decision makers; acknowledged that the scientists would have to initiate the dialogue; and decided to act upon these conclusions.

Upon the ensuing decades Bedrich played a major role in developing mechanisms of environmental governance that would enable an efficient dialogue to take place between science and policy making. At international level, whether in the preparations for the Rio UN Conference on Environment and Sustainable Development, the early years of the UN Commission on Sustainable Development (UNCSD), or the development of the European Environmental Agency. But also at national level, throughout his career as the first Minister for Environment of the Czech Republic and later in the Czech Parliament.

Bedrich has been instrumental not only in making decision makers realise that they could and should make better use of policy-relevant information, but also in convincing scientists to develop the tools by which the science could be translated into science-based, „usable“ information without losing its accuracy and authoritative-ness. Hence his involvement in major intergovernmental assessments of environmental issues. This is also how he became one of the champions of SCOPE, the Scientific Committee on Problems of the Environment, a small international NGO with the same aim to reach out to decision makers and managers.

With UNEP, the United Nations Environment Programme, the UNCSD, and SCOPE, Bedrich initiated and conducted several joint projects, whether to analyse scientific data at a scale relevant to managers (Biogeochemistry of small catchments), focusing on indicators of sustainable development, or assessing mechanisms that provide environmental governance at regional or country levels. He was also to become Secretary General and later Treasurer of SCOPE.

To finish where the story started, let me recall fondly my first encounter with Bedrich Moldan. It was in the summer 1987, and the launch for the SCOPE project on the biogeochemistry of small catchments. A small international planning group met in Ceske Budejovice in southern (then) Czechoslovakia, a group composed of Czech,

¹ Executive Director, SCOPE

Swedish, Canadian, US and German experts. As it happened, the same day saw the semi-finals of a world competition of hockey on ice, Sweden playing Czechoslovakia and the winner to meet Canada the following week. No need to say the encounter was broadcast on national television.

Never did I see a project plan develop with such immediate accuracy and ruthless efficiency. Under the chairmanship of Henning Rodhe and Bedrich, and with unanimous if tacit agreement of the group, interventions were kept brisk and to the point, decisions were reached without fuss or asides, the meeting actually finished well ahead of time and within two minutes everybody had marched out of the meeting room.

I can't remember who won against whom. Well, somebody won. An auspicious start for an innovative and very successful project.

SCOPE meeting - Praha 2002 - foto Jiří Dlouhý

Čas vztahy nemění - jen upevňuje

Pavel Punčochář

S panem profesorem RNDr. Bedřichem Moldanem, CSc. mám dlouhodobé kontakty, kterých si velmi vážím a které přerostly během let v neformální příjemnou spolupráci a vzájemnou osobní důvěru.

Při ohlédnutí zpět je to již téměř 40 let, kdy docházelo k prvním setkáním. Bedřich, tedy pan doktor Moldan, tehdy rozvíjel síť sledovaných „malých“ experimentálních povodí s cílem identifikovat změny jakosti vody i odtokových poměrů v důsledku zemědělského hospodaření, podílů lesa a vlivů, např. odvodnění apod. Nezapomenutelným zážitkem byla bezpochyby exkurze vedoucích těchto projektů, při které navštívili a přímo v terénu se seznámili s velkou částí těchto vybraných povodí. Každá návštěva byla zakončena neformální, příjemnou diskusí trvající často do pozdních večerních hodin. Je třeba říci, že poznatky z těchto výsledků experimentálních povodí umožnily velmi přesně formulovat nároky na zkvalitnění péče o odtokové poměry a řada z těchto výsledků je využitelná dosud. (Žel, změnou financování výzkumu většina těchto sledování skončila.)

Druhé, a pro můj další osud nesporně nejpodstatnější setkání, proběhlo v září v roce 1990, kdy mne Bedřich Moldan jmenoval z pozice ministra životního prostředí České republiky po konkursu na místo ředitele Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka. Jmenování a oficiální představení proběhlo v prostorách Kulturního domu Eden, naproti budově MŽP. Vzpomínám zejména na velmi jednoduché a neformalizované písemné jmenování a příjemné uvedení do funkce. Hned následně na mne - ovšem bez vědomí ministra - zaútočilo několik „starých struktur úředníků“ s tlakem na jmenování jimi vybraných náměstků. A jelikož jsem nepodlehł (ale ani si nešel stěžovat), ihned byl ústavu zkrácen příspěvek na činnost. Tak jsem si řekl, že pan ministr Moldan to s touto „partou“ v zádech nemá nejlehčí.

Další pracovní setkání se uskutečnilo na neformálním semináři (nyní by se řeklo „workshopu“) k tématice monitoringu vodních zdrojů v jakémsi objektu u Sečské přehrady někdy v polovině devadesátých let, kdy již Bedřich nebyl ministrem a začal připravovat svoji další odbornou dráhu zakládáním Centra pro životní prostředí při Karlově univerzitě. Zásady, o kterých jsme tehdy mluvili, se vlastně kompletně staly povinným požadavkem tzv. Rámcové směrnice vodní politiky ES (2000/60/ES) a vybalancování rozsahu tohoto monitoringu s finančními možnostmi je do současnosti nevyřízeným problémem MŽP. Otevřená diskuse zaměřená na jasné stanovení priorit při tehdejších „sečském sezení“ byla bezpochyby velmi podstatná - neboť již tehdy Bedřich nastolil otázku předimenzování množství a vybavenosti laboratoří pro sledování životního prostředí i nutnost nastolit principy akreditace. Nyní se to zdá jako samozřejmost - ale, pamětníci, vzpomeňte na situaci před 15 lety!

V té době byl také v plném proudu program na zjištění možných dopadů změny klimatu na poměry v ČR, který Bedřich koordinoval a kde vznikla řada výstupů nejen platných, ale využitelných až do současnosti. Mnohé z těchto poznatků jsem nejen používal, ale s Bedřichem také diskutoval z pohledu péče o vody.

Další éra mých kontaktů s Bedřichem se odehrávala po mém příchodu na ministerstvo zemědělství, kam od roku 1997 přešla podstatná část odpovědnosti za vodní hospodářství. On v té době pořádal velmi neformální setkání zájemců o vývoj a stav životního prostředí již z pozice Centra pro otázky životního prostředí UK (obvykle v prostoru budovy UK v Petruské ulici). Diskuse k zásadám a kompetenčnímu rozložení gescí resortů v chystaném zákoně o vodách byly (jak doufám) oboustranně přínosné. Ač nebyla vždy názorová shoda, vedla tato disputace s převahou environmentálních expertů přece jenom k závěru, že rozdělení vrcholu státní správy pro vody mezi MZE a MŽP sice není ideální, leč může hledáním kompromisů přispět k objektivizaci názorů a jejich racionálnímu vyhodnocení.

Současná etapa spolupráce s panem senátorem Moldanem spočívá v mé účasti v Radě Občanského sdružení „Sázava čistá, zdravá, romantická“. Cení si této nominace zejména proto, že jsem „rodákem z Posázaví“ (do 23 let jsem žil ve Světlé nad Sázavou, 30 m od řeky, která mi učarovala). Proto vítám toto zapojení stejně jako do aktivit Bedřicha v oblasti péče o povodí nádrže Švihov na Želivce.

A tak na závěr dovol, milý Bedřichu, abych Ti poděkoval za velmi příjemnou a krásně neformální spolupráci, které jsem si vždy užíval a cenil, a do Tvých dalších činností a let pilné práce popřál pevné zdraví, elán a naplnění představ o racionální péči o životní prostředí i za předpokládané změny klimatu. Ruku Ti tiskne Pavel Punčochář.

Bedřichovi

Iva Ritschelová

Každý národ má v určitých oblastech lidské činnosti osobnosti, jejichž jména jsou členům dané komunity dobře známa. A když se na fóru odborníků v oblasti udržitelného rozvoje společnosti vysloví jméno Bedřicha Moldana, reakce na sebe nenechá dlouho čekat.

Je krátce po „Sametové revoluci“ a do křesla ministra životního prostředí ČR usedá ministr bez portfeje Bedřich Moldan. Ve stejné době působí na severu Čech na Ústavu pro životní prostředí začínající vědecká pracovnice. Náhoda tomu chce a ti dva se spolu setkají. Začátek jejich dnes již dvacetileté spolupráce je prostý. Život je prostě samá náhoda....

Mladému člověku se zdá, že dvacet let, které má před sebou, je velmi dlouhá doba. Tomu, komu uplynou, se zdá, jako by to bylo včera. Skutečností ale je, že když je chuť a jsou splněny alespoň základní předpoklady, pak se dá za tuto dobu vykonat hodně. A zcela neoddiskutovatelnou skutečností je, že když se za sebe ohlédne profesor Bedřich Moldan, může být právem spokojen. Výsledky jeho odborných aktivit ho zařadily do světového klubu „VIP-SD“.

Jako červená nit se jejich spoluprací prolíná, ať již přímo či zprostředkovaně, základní téma „Udržitelný rozvoj společnosti a jeho indikátory“. Několik společných publikací a projektů národních i mezinárodních. Spolupráce při tvorbě koncepce a realizace národního statistického systému v oblasti životního prostředí a soustavy environmentálních indikátorů. Společný zájem v oblasti tvorby a rozvoje systému environmentálního a ekonomického účetnictví v ČR. To jsou jen vybrané kamínky, které sice utváří určitý obrázek o jejich společných aktivitách, ale zároveň postihují jen z malé části činnost tohoto obdivuhodně aktivního člověka, odborníka, přítele...

Vážený a milý Bedřichu,

děkuji náhodě i společnému zájmu o životní prostředí za to, že jsem se s Tebou před již více než 20 lety setkala. Děkuji Ti za léta velmi příjemné a pro mne v mnoha ohledech přínosné spolupráce.

Bude mi velkou ctí a potěšením, pokud naše přátelství a spolupráce budou pokračovat řadu dalších let.

Hodně štěstí, zdraví a elánu do dalších let Ti přeje Iva.

O souznění profesionálního i osobního přátelství

Milena Rychnovská

Mé vzpomínky začínají koncem 60. let, kdy se v tehdejších územních projektech začalo výrazněji projevovat jméno RNDr. Bedřicha Moldana. Devastace naší přírody dosahovala tehdy vrcholu: napřímené a spoutané vodní toky, plošně odvodněná krajina, scelené nedohledné lány i v kopcích, kde každá bouřka odnášela ornici do údolí, do řek a nakonec ji ukládala do moří. Pramenné oblasti vysychaly a brzy hrozila státu starost o pitnou vodu. Tehdejší názor představitelů výkonné moci zněl: „Když nebude dost pitné vody, dovezeme si kru ledu z Antarktidy“.

Přesto bylo ještě dost moudrých přátel a znalců přírody, kteří nepodceňovali vztah mezi klimatem, půdou, rostlinami, živočichy i člověkem a kteří se zabývali jejich ekologií. To však tehdy v našem státě nebylo žádoucí, protože mohlo navodit kritiku státních tendencí krajinných úprav, a proto ekologie nebyla zařazena ani mezi kodifikované obory ve vědě ani ve školství, ani se neprojevovala ve státní správě a centrálním plánování. Co však vládní činitelé nemohli přehlédnout, byla otázka stále horšího životního prostředí.

Bedřich Moldan, ač vzděláním anorganický chemik, zůstal v duši bystrým pozorovatelem přírody a bytostným ekologem, který dobře věděl, kudy se světová ekologie ubírá. Zda vlivem ojedinelých signálů nebo už cílených setkávání profesionálů, kterým němčina říká „Naturfreunde“ – tedy aktivních přátel přírody – se v 70. letech zrodila snaha sdružit své síly i znalosti a směřovat společně k ekologickému ozdravení přírody i krajiny a k zamezení její další devastace. Byl to právě Bedřich Moldan, který s okruhem přátel vznesl požadavek na založení Čs. ekologické společnosti. Nová organizace nebyla státem povolena. Po delším jednání se však podařilo tuto ve světě obecně rozvíjenou vědeckou disciplínu přece kodifikovat jako sekci existující Čs. Biologické společnosti a ta tudíž mohla od roku 1978 legálně rozvíjet ekologické povědomí ve všech oborech interakce člověka s přírodou.

Protože se stát nehodlal vzdát dohledu nad takto podezřelou činností, musel ji garantovat osvědčený člen KSČ a v tomto případě padla volba na prof. Hadače, moudrého člověka a velmi liberálního botanika s širokým ekologickým rozhledem. Ten prozíravě přenechal veškerou aktivitu místopředsedovi sekce Bedřichu Moldanovi.

Tak se stalo, že sekce se mohla rozvíjet, stát se arbitrem v otázkách životního prostředí a scházet se na konferencích, které připomínaly činnost „Římského klubu“ padesátých let. Atmosféra na těchto konferencích byla téměř spiklenecká, konaly se v pozdních podzimních týdnech na vzdálených horských chatách, kdy skončila již turistická sezona a chaty pak hostily jen účastníky našich setkání. Postupně

se tak vytvořilo spontánní mezioborové ekologické povědomí, protože účastníky byli jak biologové (botanici, zoologové, mikrobiologové), tak i geologové, klimatologové, půdoznalci, vodohospodáři, lesníci, ale i architekti, ekonomové, sociologové a další odborníci. Ti všichni cítili zodpovědnost za zachování přírody i při její soudobé hrubé exploataci, za fyzické i psychické zdraví lidí, takže se již v 70. letech podařilo integrovat oborové zájmy a profese do společného proudu péče o přírodu, o člověka i společnost. Zrodila se tehdy u nás první tribuna krajinné ekologie, i když pro vládní účely měla pečeť nauky o životním prostředí. Přísně tajný elaborát o stavu životního prostředí v ČSSR si vyžádal tehdy dokonce předseda vlády Lubomír Štrougal. Jaké bylo překvapení nás, členů ekologické sekce, kteří jsme elaborát nesměli ani vidět, když jsme v následujícím týdnu vyslechli jeho text in extenso z vysílání rádia Svobodná Evropa. Nelze si představit rychlejší převedení vědy do praxe, ale jeho účinnost se tehdy ještě bohužel ve veřejném životě markantně neprojevovala.

Nakonec mi dovoluji ještě vlastní zkušenost, která osvětlí netradiční titul tohoto eseje. Jde o sblížení, které překročilo hranici profesionality a vedlo nejméně jednoho z nás k osobnímu přátelství s Bedřichem Moldanem. Začátek spočívá v dětství: Malí kluci na přelomu dětství a puberty většinou čtou kovbojky, hrají si na pistolníky a dobývají „Divoký Západ“. Bedřich četl asi spíš knihy E. T. Setona o přírodě i jejich volně žijících tvorech, o vztahu lidí k přírodě a o jejich přírodě blízkém životním stylu, ve smyslu Setonovy lesní moudrosti – Woodcraftu. U nás i ve světě je odchovanců Woodcraftu podstatně méně než odchovanců skautingu, nebylo to totiž plošně ani organizačně pevně řízené hnutí, ale když na sebe jeho příznivci narazí, pak se otevře vzájemná důvěra a hluboké přátelství, což byl i můj nečekaný objev. Takže Ti, Bedřichu, ze srdce přeji, abys i ve svém dalším životě čerpal ve výhrách i prohrách stále jen z nekonečné lesní moudrosti.

K sedmdesátým, pětasedmdesátým, osmdesátým, stým
narozeninám...

Ivan Rynda

Oslavovat se má, protože je to jednak příjemné, jednak plní oslava užitečnou funkci přechodového rituálu. Naše potíže spočívá v tom, že Bedřich Moldan ve svých 75 letech odnikud nikam nepřechází. Všichni totiž dobře víme, že v nejlepších prvorepublikánských tradicích dokáže trvale přecházet tady všude kolem a propojovat špičkovou odbornost s politickým úsilím ku prospěchu obou, jsa chvíli ministrem, věky senátorem, trvale pedagogem a nejčastěji vším současně. Víme také, že je doživotním a nesesaditelným ředitelem Centra pro otázky životního prostředí UK. Až se tedy přibližně v devadesáti pěti letech konečně zaslouženě stane profesorem emeritním, budou jeho následovníci generačně nikoli jeho syny, ale spíše už pravnučky. Vzhledem k tomu, že do Senátu bude volen již po celé generace, bude se pravděpodobně ta nejmladší z nich domnívat, že se jedná o jakousi ústavní konstantu a dědičný titul na způsob šlechtického.

A tak si troufám za všechny tyto generace napsat několik věcí obyčejných.

Předně má Bedřich vedle ohromující vitality neméně kapacitní paměť. Ta mu umožňuje být v odborném smyslu tím, co Ulrich Beck nazývá specialistou na souvislosti, a v lidském smyslu slušným člověkem a výtečným kolegou. Všichni jsme mnohokrát zažili, že když se nám podaří Bedřichovi něco povědět, ani ve spěchu na to nezapomene. Nečekaně se ozve po dvou týdnech a řekne: to, cos mi navrhoval, je životu nebezpečná hloupost - zapomeň na ni! Nebo naopak: přemýšlel jsem a usoudil, že je to dobrý nápad - dal by se uskutečnit tak a tak, tady se porad' a toto si přečti.

A to je další podstatný rys: Bedřich byl vždycky tak dobrý, že si mohl dovolit být velkorysý a rozdávat štědře všechno, co objevil, zjistil, přivezl nebo uměl, počínaje zápisy z porad přes nejnovější knížky až po levné cetky určené divochům exotických rozvojových zemí.

Proto a z mnoha jiných příčin zanechává průběžně nikoli ekologickou stopu na životním prostředí, ale naopak obrovskou šlápotu ve vědě i v politice, na universitě i v republice, v Evropě i v Evropské unii, v OSN i na planetě Zemi, a (někdy ku prospěchu, někdy ke škodě) i na oboru a katedře sociální a kulturní ekologie...

Přejme tedy Bedřichovi k našemu společnému prospěchu ještě to čtvrtstoletí práce!

29. srpna 2005 a 7. září 2010

Že je profesoru Bedřichu Moldanovi letos 75 let?
To není možné!

Ing. arch. Martin Říha

Jméno RNDr. Bedřicha Moldana, CSc. jsem, pokud se dobře pamatuji, poprvé zaslechl stejně jako jméno JUDr. Václava Mezřického, koncem 80. let minulého století na kuriózních schůzkách politiků, vědců i environmentálních aktivistů, svolávaných tajemníkem ÚV KSČ Rudolfem Hegenbartem. Dělo se tak v rámci přípravy materiálů na XVIII. sjezd KSČ, kde se mělo stát životní prostředí konečně uznávaným a rovnoprávným tématem po létech prezírání a bagatelizování kupicích se problémů z-jména v Podkrušnohoří v severozápadních Čechách, na Ostravsko - Karvinsku a v pražské a středočeské sídelní regionální aglomeraci. Byl jsem tam zván, ač nestraník, jako jediný zástupce ze Severočeského KNV, což kolegové - členové KSČ - nesli dosti nelibě; patrně proto, že jsem spolu s Ing. Stanislavem Sládkem z Odboru oblastního plánování KNV a s kolegyní RNDr. Mirkou Blažkovou vystupoval nejradikálněji ve prospěch životního prostředí na tehdejší Severočeském KNV. Zatímco JUDr. Václava Mezřického si pamatuji z účasti na těchto schůzkách osobně, u RNDr. Bedřicha Moldana si nejsem jist, zda jsme se tam potkali. Ale jsem si jistý, že se tam o něm mluvilo v souvislosti s činností a materiály tzv. Ekologické sekce Biologické společnosti o životním prostředí v tehdejší ČSSR, kde Bedřich Moldan tehdy působil jako tajemník a později místopředseda.

Když jsme pak v roce 1988 zařídili s RNDr. Blažkovou na Českém geologickém úřadě odpis zásob uhlí pod Duchcovem, a tak zachránili kus historického města a zámeckého parku před demolicí a záborem, když jsme navíc zveřejnili důvěrné studie Stavební geologie Praha o možných stabilitních problémech jižních svahů Krušných hor v okolí zámku Jezeří postupem těžby na Velkodole Čs. armády a rozpoutali tím aféru, kterou se musely zabývat nejvyšší české i federální vládní orgány a ÚV KSČ, byl jsem z KNV v Ústí n. L. „odejit“, ale splnilo to svůj účel. Místo mi pak nabídl od září 1989 TERPLAN, s. p. Praha. Tato firma zpracovávala územní plány velkých územních celků po celé zemi a mezi jejími zakázkami byly i územní plány Severočeské hnědouhelné pánve a Litoměřicka v Severočeském kraji. Jejich tehdejší hlavní projektant Ing. arch. Zdeněk Stáhlík a ekolog Ing. Igor Michal, CSc. se zúčastňovali schůzek a práce Ekologické sekce Biologické společnosti stejně jako Ing. Marie Lafarová z Výzkumného ústavu výstavby a architektury Praha, která v projektovém týmu působila jako externí expertka. Tito lidé mi zprostředkovali další informace o činnosti Ekologické sekce Biologické společnosti. Patrně měli prsty i v tom, že jsem se ocitl na seznamu lidí širšího výběru potenciálních možných budoucích pracovníků nově zakládaného Ministerstva životního prostředí ČSR, jehož zřízením byl pověřen - nejdříve jako ministr bez portefeje ve vládě Františka Pítry a pak jako první ministr životního prostředí ČSR ve vládě Petra Pitharta - právě RNDr. Bedřich Moldan, CSc. jako odborník a člen OF.

Když jsem se později Bedřicha Moldana ptal, jak na mne přišel, odpověděl mi, že jsem mu vyšel jako průnik několika množin lidí, navrhnoutých jeho známými odborníky z různých oborů. Mé jméno se prý vyskytlo hned u několika skupin nominovaných.

Jednoho prosincového dne roku 1989, kdy jsem v Terplanu pracoval teprve čtvrtý měsíc, jsem byl pozván do tehdejší budovy Úřadu vlády ČSR v Lazarské ulici č. 7 na pohovor právě k Bedřichovi Moldanovi. Jednání se zúčastnil i již zmíněný JUDr. Václav Mezřický, který tehdy již byl jmenován prvním náměstkem ministra. Zpovídali mne z mých názorů na problémy životního prostředí, na úlohu stavebního zákona a územního plánování při jejich řešení, na možné nové uspořádání a úlohu urbanistické projekce, na výkon státní správy u stavebních úřadů. Pohovor skončil pro mne šokující nabídkou, abych v nově zakládaném ministerstvu přijal pozici dalšího náměstka ministra. Vzal jsem si týden na rozmyšlenou a vymínil jsem si měsíc na předání agendy v Terplanu, ale již v lednu 1990 jsem na MŽP docházel a začal budovat svoji sekci. Zatímco Václav Mezřický dostal na starost zastřešení legislativy a mezinárodních vztahů, ekonomické a inspekční nástroje péče o životní prostředí, já jsem se měl věnovat postupnému sjednocování a provázování výkonu státní správy na úsecích územního plánování a stavebního řádu, informatiky, vodního hospodářství a ochrany vod, ochrany ovzduší, péče o lesy, ochrany zemědělské půdy, geologie, hospodaření s odpady, nebezpečných faktorů prostředí s výjimkou radioaktivity, ochrany přírody a krajiny. Nejdříve pouze na ministerstvu, ale postupně i v krajích a po jejich zrušení na okresních úřadech. Moje sekce narostla před mým odchodem z MŽP v roce 1992 na 9 odborů s cca 115 pracovníky, kteří navíc věcně odpovídali za věcné podklady pro nové zákony k ochraně životního prostředí a jeho složek, ale i za novou náplň činnosti pro rozsáhlou vědeckovýzkumnou základnu a zděděné podniky v působnosti ministerstva, jako byly Podniky povodí, četné organizace působící v geologii, zmíněný Terplan, Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, Výzkumný ústav výstavby a architektury, Výzkumný a šlechtitelský ústav okrasného zahradnictví v Průhonících a další. Těch 12 měsíců působení ve funkci náměstka ministra od února 1990 do ledna 1991 pod vedením Bedřicha Moldana a dalších 16 měsíců od února 1991 do června 1992 pod vedením Ing. Ivana Dejmalu patřilo k nejlepším a nejmysluplnějším létům mého života.

Bedřich Moldan se projevil jako systematický vědec a činnost MŽP zahájil jakousi „inventurou“ zděděného stavu životního prostředí ČSR. Navázal na předlistopadovou práci a publikace Ekologické sekce Biologické společnosti a zapojil nás a desítky dalších lidí z výzkumu, školství i z praxe do jejich doplnění a aktualizace tak, aby byla pod názvem „Životní prostředí České republiky“ (zkráceně „Modrá kniha“) dobrým výchozím podkladem pro další logicky navazující publikaci – „Program ozdravení životního prostředí České republiky“ (zkráceně „Duhový program“). Byla to zásluha Bedřicha Moldana, že vznikla rychle a prakticky z ničeho (životní prostředí do té doby živořilo jen jako

malé oddělení na Ministerstvu vnitra ČSR) správní struktura nového úřadu a spousta nových agend státní správy na krajských národních výborech, po jejich dočasném zrušení na okresních úřadech a územních pracovištích MŽP v regionech podle rychle za sebou přijatých zákonů ČNR o ochraně přírody a krajiny, o České inspekci a o Státním fondu životního prostředí, o odpadech, o ochraně ovzduší a dalších. Podařilo se rychle ve spolupráci s kraji a s nevládními environmentálními organizacemi zpracovat a předložit vládě tzv. „Programy ozdravení...“ nejhůře na životním prostředí postižených regionů – Severočeského kraje, Sokolovska a Ostravska – Karvinska, stanovit tzv. „územní ekologické limity těžby“, chránící zbytky osídlení, přírody a krajiny, dopravní a technické infrastruktury a také památek před další devastací těžbou a energetikou. Ivan Dejmál, který nastoupil do funkce ministra po Bedřichovi Moldanovi, měl na co navázat a dopracoval rychle další, mezi nimi i důležitý první český zákon o posuzování vlivů na životní prostředí.

Měli jsme ale také spory. Někdy se nezdravě projevovala určitá rivalita mezi naším českým ministerstvem a Federálním výborem pro životní prostředí, vedeným Ing. Josefem Vavrouškem, CSc. Zatímco já jsem upřednostňoval kooperativní vztahy a co nejlepší spolupráci, kdykoliv k tomu byla příležitost, rád jsem jezdil s federálními úředníky na cesty po problémových regionech, Bedřich Moldan se těmto „spanilým jízdám“ spíše vyhýbal. Právě územní plánování a stavební řád a tudíž i stavební zákon byly ale v kompetenci FVŽP, a tak jsme ho nemohli ani novelizovat ani nahradit novým sami, takže spolupráce s FVŽP byla nanejvýš žádoucí. Pro mne jako architekta a územního plánovače však největší rozčarování přinesl jeho názor na architekturu a územní plánování. Zatímco my územní plánovači jsme považovali náš obor za možný základ pro celou agendu péče o životní prostředí, protože právě prizmatem území a nástroji územního plánování se nejlépe evidují, lokalizují a řeší jeho problémy, takže může fungovat jako zastřešující – komplexní disciplína pro docilování shody o prioritách a veřejných zájmech v konkrétním území v ekonomické, sociální i environmentální oblasti, Bedřich se o územním plánování a architektuře vyjadřoval jako o něčem, co je jednou z příčin bídného stavu v zemi, jako o bolševickém přežitku, jehož úlohu je třeba potlačit. „Za všechno špatné v zemi mohou architekti“, řekl jednou ve zřejmé provokativní nadsázce, ale kdesi v pozadí bylo znát, že to není jen hloupý vtip. Marně jsem ho přesvědčoval, že problém nebyl a není v samotném pojmu a disciplíně územního plánování, ale v jeho deformaci v socialistickém systému. Že „s vaničkou nemá vylévat i dítě“, ale je nutno vrátit plánování původní význam, v němž každý subjekt plánuje svou činnost, svou budoucnost v rámci svých kompetencí a možností. Ne jako za socialismu, kdy nesvobodným subjektům plánoval budoucnost někdo zcela jiný. Plánování jsem považoval a považuji dodnes za výraz odpovědnosti za budoucí důsledky našich dnešních rozhodnutí vůči dalším generacím, za jeden z atributů civilizované společnosti, za jeden z nástrojů pro uplatňování principu předběžné opatrnosti. Plánuje se i ve vyspělém západním světě, jen to není ono

dirigistické, tuhé centrální plánování, jaké se do roku 1989 uplatňovalo díky režimu u nás a v celém východním bloku. Chtěl jsem, aby se tato nová ambice územního plánování promítla i do organizační struktury MŽP a mojí sekce, aby tomu bylo podřízeno i jednotné vybavení orgánů životního prostředí na všech stupních státní správy počítačovou technikou a softwarem GIS. V tom jsem měl velkou podporu v řediteli odboru informatiky Ing. Ljubomírovi Texlovi, který ale nějak Bedřichovi Moldanovi „nepadl do oka“ pro odlišné názory na budování informatiky o životním prostředí. Pohádali jsme se kvůli tomu na poradě celého MŽP na zámku Lnáře tak, že jsem poprvé ztratil nervy a křičel jsem, což opravdu nemám ve zvyku, ale neuspěl jsem. Tento postoj nejen Bedřicha Moldana, ale i Václava Mezřického a v počátku působení jako ministra pak i Ivana Dejmala a dalších ekologů na ministerstvu k naší disciplině vedl k tomu, že mnozí architekti a územní plánovači, původně motivovaní pozitivně k přechodu z područí Ministerstva vnitra a Ministerstva stavebnictví ČSR pod křídla MŽP, byli vývojem na MŽP zklamáni. To se projevilo a vyvrcholilo po volbách v roce 1992 za ministra Bendy delimitací této kompetence na tehdejší Ministerstvo hospodářství ČSR řízené Ing. Karlem Dybou, CSc. S tím jsem byl delimitován na MH ČR i já. Považuji to dodnes za velkou chybu MŽP, neboť územní plánování je podle mého názoru jedním z klíčových nástrojů péče o životní prostředí, ať se to někomu líbí, nebo ne.

Bedřich Moldan jednal také velmi příkře s bývalými kolegy ze svého původního oboru – geologie. Bylo to pro mne i ředitele geologického odboru RNDr. Františka Reichmanna nepochopitelné – jako by se v tom postojí projevily nějaké staré osobní konflikty a rány z doby jeho působení na Ústředním ústavu geologickém. Zlobil se na nás, když jsme bez jeho vědomí a souhlasu přijali a jednali slušně s představiteli odborového svazu pracovníků v hornictví, geologii a naftovém průmyslu, velmi energicky se vypořádal s Českým geologickým úřadem a převodem jeho kompetencí na MŽP. Podobně jsem u něj jen velmi těžko prosazoval některé práce, které mohly objektivizovat, co by bylo neúčinnějšími opatřeními k ozdravení životního prostředí a populace postižených oblastí. Takový byl pozdější úspěšný tzv. „Program Teplice“, nabízený nám MUDr. Radimem Šrámem, DrSc. z Ústavu experimentální medicíny. Bedřich Moldan ani Václav Mezřický zpočátku nechtěli takový program z rozpočtu MŽP financovat a zaštiťovat s odůvodněním, že to patří resortu zdravotnictví. Já jsem byl přesvědčený, že takové materiály potřebujeme my na MŽP pro podporu naší argumentace, proč je třeba životní prostředí v postižených oblastech zlepšit a jakými, dobře cílenými prostředky. Je pro mne velkým zadostiučiněním, že nakonec Bedřich Moldan program nejen vzal na milost, ale uznal jeho možné přínosy a stal se členem jeho vědecké rady. Podařilo se pro něj nakonec získat finanční podporu z USA a později nás svými výsledky proslavil, takže jsme se jím mohli chlubit. Ostatně na jeho metodiku a vybavení navázaly později další práce týmu MUDr. Radima Šráma, CSc., např. i aktuální výzkum na Ostravsku.

Přes tyto spory jsem si však Bedřicha Moldana pro jeho vysokou odbornou erudici, kterou si postupně systematicky rozšiřoval, od vystudované chemie přes geochemii až k biochemii, biologii a ekologii, pro jeho jazykové znalosti, díky kterým mohl komunikovat bez tlumočnicků a později působit i v mezinárodních institucích, pro jeho nesmírnou pracovitost a houževnatost, nikdy nepřestal vážit. Bedřich Moldan dokázal skloubit obrovskou aktivitu a angažovanost ve veřejném prostoru i s rodinným životem, s jedinou manželkou, s kvalitní výchovou a vzděláním dětí, což ve světle afér některých dnešních politiků zdaleka není samozřejmostí.

Když se stal jednou z prvních obětí nařčení z vědomé spolupráce s STB, nezaváhal jsem a napsal jsem otevřený dopis předsedovi vlády JUDr. Petru Pithartovi a předsedkyni ČNR JUDr. Dagmar Burešové, kde jsem se ho zastal a žádal, aby nebyl odvoláván na základě tohoto nařčení z funkce ministra. Mnozí kolegové z MŽP i odjinud to sice ocenili, ale nebylo to nic platné. Bedřich Moldan z funkce odstoupil sám s tím, že se pokusí soudně očistit a poté se do funkce bude moci vrátit. K tomu však ani po soudním očištění, kterého skutečně dosáhl, už nedošlo. Přestože byl jedním ze zakládajících členů ODS, nová česká vláda Václava Klause po rozdělení ČSFR vystrnadila z funkce pro ně nepříjemného ministra Ing. Ivana Dejmala, který ho po odstoupení nahradil, ale nabídla místo ministra životního prostředí Ing. Františkovi Bendovi z KDS, patrně jako úlitbu za ochotu ke sloučení této strany s ODS. Tento pán záhy připravil ministerstvo nejen o kompetenci pro územní plánování a stavební řád, ale i o vodní hospodářství a ochranu lesa, podstatnou část geologie, dohledu nad těžbou a surovinovou politikou a také o informatiku o území. Za něj a jeho dalších nástupců došlo k demontáži mnohého z toho, co Bedřich Moldan jasnozřivě a s naší pomocí vybudoval. Jsem dodnes hrdý na tuto spolupráci a vděčný Bedřichovi, že mi tuto příležitost dal, i když netrvala dlouho.

Bedřich Moldan se stal šéfem Centra pro otázky životního prostředí Karlovy Univerzity, ale nikdy nepřestal působit v ochraně životního prostředí i ve veřejném prostoru, v českém i mezinárodním kontextu, reprezentoval ČR ve vyjednávacím týmu pro životní prostředí před vstupem ČR do EU, pracoval a působí dodnes jako člen Komise životního prostředí Akademie věd ČR, zastával různé funkce i v mezinárodních organizacích, působil jako poradce několika dalších ministrů, působil na úsecích ekologické výchovy a vzdělávání, v Radě vlády pro udržitelný rozvoj, jako politik – senátor za ODS v obvodu Kutná Hora. Toto jeho další působení jsem mohl sledovat jen z povzdálí a jistě o něm mohou zasvěcenější mluvit a psát jeho bližší kolegové.

S Bedřichem Moldanem se občas vídám dodnes na konferencích a seminářích, setkáváme se nad různými tématy společného zájmu, jako bylo vytváření Strategie udržitelného rozvoje České republiky, vytváření stanoviska Komise životního prostředí Akademie věd ČR k územním ekologickým limitům těžby v Severočeské hnědouhelné pánvi, při přípravě

nového zákona o ochraně ovzduší, při tématech ekologického vzdělávání a výchovy. Obdivuji, co vše stíhá vedle svých hlavních činností v Centru pro otázky životního prostředí UK a v Senátu Parlamentu ČR. Od účasti v mezinárodních projektech a aktivitách přes účast na besedách Společnosti pro trvale udržitelný rozvoj po besedy se studenty na vysokých školách i na gymnáziích, vystoupení pro skauty, v ČSOP a dalších akcích. Proto nemohu uvěřit, že se v srpnu dožije věku 75 let. Podle jeho energie a aktivit je jeho skutečný biologický věk někde mezi 35 a 45 lety. Je škoda, že jeho vědomostí, organizačních schopností a pracovitostí dokázala státní správa v oblasti ochrany životního prostředí využít jen krátce a v rozsahu neodpovídajícím jeho potenciálu. Bedřich Moldan se ale neztratil, prosadil se v akademické obci i v politice a lze si jen přát, aby mu zdraví a elán vydržely i do dalších let, pokud se nechystá na odpočinek, který bude v jeho případě skutečně zasloužený.

V Praze dne 30. června 2010

Rozum a dospělost

Jan Sokol

Novověký člověk si nesmírně zakládá na své autonomii a v polovině 20. století se začal chlubit i tím, jak je „dospělý“. Kantovu opatrnou výzvu, abychom se „nebáli používat svého rozumu“, jsme pochopili především tak, že nemusíme a nebudeme nikoho poslouchat. To byl velice důležitý a historicky krajně významný krok a naši předkové se pak skutečně zbavili mnoha přežilých a vyprázdněných autorit, většinou ke svému i našemu prospěchu. Tak to ostatně dělá každý mladý člověk, když se z pout své rodiny podruhé rodí do velkého světa lidské společnosti a přetrhává různé pupeční šňůry, které mu bránily v pohybu a růstu. Jenže je tohle už dospělost?

Kant si to jistě nemyslel. „Užívat svého rozumu“ a opírat se o něj totiž neznamená, že by si člověk mohl dělat, co chce, nýbrž právě naopak: začít chápat, že moje možnosti jsou omezené a že za to, co udělám, nesu i plnou odpovědnost. Tu člověk, který jen poslouchal autority, pochopitelně nenesl: když panovník začal válku a pak ji prohrál, byla to jeho chyba. Když se neurodilo a byl hlad, „mohl za to“ také panovník, a starý indický Manuův zákoník mu to důrazně připomíná: když necháš své lidi hladovět, ztratíš království. Poslušný poddaný, který se choval podle jeho příkazů, ovšem očekával, že je to panovník, kdo se o něho postará – asi tak, jako to mlčky očekávají malé děti. S tím je ovšem podle Kanta konec.

Tuto nepříjemnou stránku každé emancipace si naši předkové příliš nepřipouštěli a i my s ní máme velké problémy. Vlastní rozum sice užíváme, ale hlavně k tomu, abychom se měli čím dál lépe a co nejlépe využívali bohatých možností, které moderní společnost nabízí. Dokud se všechno daří, funguje to jako na drátkách. Když vypukne válka, je to sice hrůza, ale dá se to ještě na někoho svést: na Hitlera, na mezinárodní spiknutí nebo světový kapitál. My za to jistě nemůžeme. Od toho jsou tu přece jiní, aby se starali o věci, které přesahují naše soukromé starosti.

Když je dlouho mír a žije se nám čím dál tím pohodlněji, zvykneme si na to a začneme si někde v pozadí myslet, že to tak vždycky musí být a že na to dokonce máme jakési lidské právo. Když se pak věci nějak zadrhnou a HDP nechce růst jako dosud, je oheň na střeše: jak je to možné? Kdo za to může? Tady se ovšem už lidé začnou dělit na ty úplně dětin-ské, kteří nad tím jenom naříkají, na ty řekněme pubertální, kteří začnou dělat kravál – a konečně se sem tam najdou i takoví, kteří začnou používat i vlastní rozum. Nejenom k tomu, aby hledali cestičky, jak by na to sami vyžráli, ale podívají se i sami na sebe: co jsme to dělali špatně? Teprve tady – zdá se mi – končí puberta a začíná dospělost.

Rozum je skvělá věc. Díky němu vymysleli naši dávní překové sekery a pily, a když už nebylo dřevo za humny, postavili si lodi a zača-

li stromy kácet i za mořem. Hodně dlouho jim to vydrželo, než si všimli, co to vlastně udělali. Pro středomořské pobřeží už bylo ale pozdě. A přece se tu už dávno předtím vyskytli lidé, kteří se svým rozumem dovedli zacházet jinak. Všimli si totiž, že rozum je skvělý nástroj, ale užívá ho vždycky člověk: já, ty a my. Je na nás, co s ním uděláme. Jedna z nejstarších lidských moudrostí říká, že žádné stromy nerostou do nebe a že pýcha předchází pád. Platónův Gorgias předvádí spor mladého nadšence, kterému imponuje jen síla, moc a úspěch, se starým dědkem, který mu tuhle iluzi kazí. Něco podobného dělali bibliční proroci, a tak není divu, že to s nimi většinou nedopadlo dobře. Ale našli se aspoň takoví, kteří si na to vzpomněli, i když už bylo pozdě, a aspoň to někam zapsali.

Evropský novověk je úžasný příběh toho, co všechno lidé dokázali a dokáží vymyslet, aby rozšířili své možnosti a svoji moc, když k tomu začnou systematicky užívat rozum. Když začnou jedni využívat zkušenosti druhých, metodicky měřit a přesně počítat, „racionálně“, to jest co nejvýhodněji kupovat a prodávat, šetřit a investovat. Kdo by se jim mohl divit, že nechtěli a nechtějí poslouchat staré dědky, kteří cosi sýčkovali o „zadních kolečkách“? Kdo chvíli stál, už stojí opodál, jak říká básník. Kupředu, kupředu – ať levá nebo pravá.

Na naši dobu se hubuje, že ztratila všechnu mravnost, a neříkájí to jen staří dědkové. Něco na tom jistě je a dokladů se najde, kam se člověk podívá. Zdá se mi ale, milý Bedřichu, že ta naše dědkovská generace zažila jednu obrovskou změnu, která se týká užívání rozumu. Všimla si totiž dvou až trapně triviálních skutečností, které naši předkové kupodivu jaksi neviděli. Obě jsou pro nás na první pohled hodně špatné. První říká, že Země je sice hodně veliká, ale přece jen konečná, takže omezené budou i naše možnosti. S tím si až dosud nikdo hlavu nelámal a ještě dnes se z toho mnozí snaží nějak vylhat. Ekologisté jim to ostatně ulehčují, když se chytají konkrétních omezení a chtějí nás třeba přesvědčit, že za všechno může McDonald nebo Temelín. To není moc dospělé zacházení s rozumem.

Ta druhá novinka je možná ještě horší. Lidé odjakživa věděli, že musí umřít, i když si to většinou nechtěli připustit. Naše doba si ale všimla toho, že Země i Vesmír, protože někdy začaly a nějak se vyvíjejí, nejspíš také jednou skončí. To by mohla být pro přemýšlivého člověka smrtelná rána: nic není trvalé, nic nemá smysl, všecko je k ničemu. Chudák starý Nietzsche, který si toho jako jeden z prvních všiml, si s tím také nevěděl rady, a tak si vymyslel nadčlověka.

Naštěstí člověk není jen přemýšlivý, nýbrž má také živou duši, která se hned tak nevzdá. Pokud jsou možnosti omezené, je lidská úloha daleko zajímavější a klade na rozum docela jiné požadavky. Kdyby bylo všeho habaděj, stačilo by jen těžit, vyrábět a vyhazovat, co hrdlo ráčí. Jaký by to byl život a k čemu by nám byl rozum? Kdyby byl člověk nesmrtelný a Vesmír věčný, bylo by na všechno spousta času a všechno by

mohlo počkat, až naprší a uschne. Jenže my bychom se ukousali nudou a shnili v samém pohodlí.

Že by to tedy nakonec přece jen mohly být dobré zprávy, pobídky k lidské dospělosti?

Kolektiv Centra pro otázky životního prostředí 2002 (foto Jiří Dlouhý)

Vzpomínka na Děčín

Ivan Studničný

Milý příteli Bedřichu,

je to už hodně dlouho, kdy jsme s věrnými stoupenci Woodcraftu chodili po stezkách Českého Švýcarska, objevovali dosud nepoznané krásy krajiny Děčínska a při společně sdílených pocitech úcty a obdivu k přírodě navazovali přátelství na celý život. Možná, že právě tyto toulky přírodou měly vliv na Tvé pozdější účinné aktivity v ochraně přírody a krajiny naší země.

Naše parta přátel se v druhé polovině padesátých let rozešla za svými životními zájmy a povinnostmi, někteří odešli až do Kanady. Ačkoliv jsme se vídali velmi sporadicky a s přáteli v zahraničí jsme si většinou pouze a často cenzurovaně dopisovali, pozdější vzájemná setkání byla taková, jako bychom si řekli ahoj včerejšího dne.

Vzpomínám si, jak jsme Tě v době tvrdé normalizace v rámci činnosti příbramské pobočky Československé geologické společnosti požádali o přednášku zaměřenou na stav životního prostředí v zemích českých. Ačkoliv jsi riskoval určité nepříjemnosti, přednáška se konala a to za trojnásobku průměrné účasti členů i nečlenů společnosti.

Veselejší a bezprostřední byla pak vzájemná setkání na vzpomínkových sešlostech naší třídy děčínského gymnázia. Těšila mne Tvá odborná politická angažovanost v péči o životní prostředí, doufal jsem, že konečně odborníci jako Ty zasednou i v dalších vysokých státních funkcích.

A konečně na závěr mých v písmu stručných, ale v duši velmi košatých vzpomínek na Tebe, přijmi upřímné přání mnoha sil, pevného zdraví a nevyčerpatelného elánu do Tvého dalšího odborného i soukromého života.

RNDr. Ivan Studničný

Proč si prof. RNDr. Bedřicha Moldana, CSc. opravdu vážím

Radim Šrám

Dnešní výročí je důvodem k zamyšlení. Známe se spolu více než 25 let.

První setkání je spojeno s prací skupiny, která připravovala materiál o stavu životního prostředí v Československu, který byl potom šířen Svobodnou Evropou.

Druhé setkání je z ledna 1990, kdy na Filosofické fakultě UK byla pořádána konference Ekologické sekce Čs. biologické společnosti při ČSAV. Vzpomínám si na upřímné nadšení účastníků, že právě Bedřich Moldan se stal prvním ministrem životního prostředí ČR.

Díky politickým změnám jsme připravovali projekt „Důsledky znečištění životního prostředí na zdravotní stav populace (Program Teplice)“, abychom objektivně zhodnotili, zda znečištěné ovzduší v severních Čechách skutečně ovlivňuje zdravotní stav exponované populace. Díky prof. Moldanovi byl tento výzkumný program přijat do gesce MŽP ČR a dlouhodobě tímto ministerstvem podporován.

Program Teplice byl od počátku v roce 1991 připravován ve spolupráci s US EPA a v rámci programu PHARE podporován EU. Proto byla vytvořena vědecká rada Programu Teplice a prof. Moldan po byl celou dobu trvání (1991–1999) jejím předsedou. Je třeba říci, že pro všechny zúčastněné se jednalo o první takový mezinárodní projekt v ČR, na který nebyla česká pracoviště připravena. Některé projekty byly řešeny v česko-americké spolupráci. To umožnilo rychlé seznámení s metodami používanými v US EPA a znamenalo kvalitativní zlepšení monitorování ovzduší, studia genotoxicity, ovlivnění těhotenství i kvality spermií. Původně se řešení Programu účastnilo 20 pracovišť a bylo řešeno více než 15 dílčích projektů. V roce 1992 bylo první a v roce 1994 druhé Peer Review. Bylo to asi vůbec poprvé, kdy výzkumné projekty byly v ČR tak kriticky hodnoceny – posuzovatelé byli ze zemí EU. Čeští řešitelé nebyli mnohdy na takovou výměnu názorů o kvalitě jejich výsledků připraveni. Prof. Moldan vzniklé diskuse i napětí úspěšně řídil. Výsledkem bylo zeštíhlení Programu na témata, u kterých byla záruka úspěšného řešení.

Významným praktickým výsledkem byl poznatek o vlivu lokálních topenišť na kvalitu ovzduší (více než 60%), což se stalo podkladem pro rozhodnutí české vlády v roce 1995 podpořit plynofikaci domácností v pánevních oblastech. Důsledkem tohoto opatření v průběhu let 1995 až 2004 bylo snížení úmrtnosti o 1950 mužů a 920 žen. Prof. Moldana mohou tyto skutečnosti těšit, protože jsou výsledkem jeho usilovné snahy využívat vědecké poznatky pro praxi.

S odstupem času je úplně fantastické, že se podařilo Program Teplice připravit a výsledek splnil i očekávání MŽP ČR. Velmi důležité pro úspěch Programu bylo udržení vědecké úrovně, která odpovídala současným mezinárodním požadavkům. Všichni zúčastnění vědí, že to nebylo jednoduché a česká pracoviště nebyla na mezinárodní soutěž připravena. Je velkou zásluhou prof. Moldana, že Program Teplice zůstává i pro příští období příkladem, jak má být výzkum vlivu životního prostředí na zdravotní stav populace organizován.

Profesor Moldan mě také učil, že získávané vědecké poznatky musí být přenášeny do praxe, abychom prokázali oprávněnost našich aktivit. Tento přístup může někdy vyvolávat svízele a nepochopení. Časem jsem pochopil, že to je naše povinnost a může přispět ke zlepšení kvality našeho životního prostředí.

V průběhu uplynulých let jsem měl možnost se seznámit s prof. Moldanem i po osobní stránce. Velmi oceňuji jeho lidské přístupy a jeho rady. A snad mohu říci, že si velmi vážím jeho přátelství, které mě obhacuje.

Bedřich Moldan 75ti letý

Blanka Úlehlová

Bylo to v dubnu roku 1977 v Pelhřimově, kde kolegové Bedřich Moldan a Tomáš Pačes organizovali jako první u nás vědecké sympozium na téma „Biogeochemický oběh v krajině“. Téma pro mne nesmírně zajímavé, proto jsem se na sympozium přihlásila a našli jsme tam s oběma pány společnou řeč a od té doby se vzájemně respektujeme. V době, kdy probíhal po Mezinárodním biologickém programu (IBP) program Člověk a biosféra (MAB) a velice se diskutovaly otázky ekologie a vůbec problematika dynamických pohledů na toky prvků zejména uhlíku a dusíku v jednotlivých typech ekosystémů a v přírodě vůbec jsme tak začali nacházet a chápat širší souvislosti. V Botanickém ústavu ČSAV, kde jsem tehdy pracovala, jsme v brněnské pobožce byli trochu zvláštní a ostatní možná trochu provokovali svým přístupem k výzkumu lučních společenstev. Biogeochemické cykly jednotlivých fytoocenologicky definovaných rostlinných společenstev, to bylo téma, které nás velmi zajímalo. Proto ten velký zájem o sympozium, které shora zmínění pánové tehdy do Pelhřimova svolali. Bylo to první setkání s lidmi z jiného oboru, kteří měli zájem o podobnou problematiku jako my, ovšem z pohledu mnohem globálnějšího. Nicméně jsme si porozuměli a začali jsme spolupracovat. Exkurze a diskuse na podobně zaměřených různých projektech, které se uskutečnily po sympoziu, nás pracovní, metodicky i tematicky rozhodně obohatily. Pořádali jsme exkurze na různé výzkumné plochy a předávali si zkušenosti o vypovídacích a praktických vlastnostech těch kterých metodik i o odborném zaměření a problematice toho kterého pokusu. Mezinárodní sympozium na téma koloběhů, organizované opět shora zmíněnou dvojicí pánů (tehdy) geologů a uskutečněné v překrásném prostředí historických sálů Obecního domu v Praze bylo pro mne zážitkem na celý život. Za polední přestávky jsem se potulovala Obecním domem od sklepa až po půdu a, nechtíc, jsem vstoupila do lože koncertního sálu Obecního domu. V sále právě probíhala zkouška Pražských filharmoniků na příští koncert. Samozřejmě jsem zůstala po celou dobu přestávky. Bylo to nádherné!

Tato éra mezioborových sympozií končila široce pojatým setkáním odborníků 8.-13. 10. 1988 v Chlumu u Třeboně s velmi přílehlavým názvem „Hledání společného jazyka“. Na přípravě programu tohoto sympozia se také podílel Bedřich Moldan, kromě jiných kolegů. Celé toto období nás velice bavilo, začali k nám přijíždět zahraniční kolegové, navazovaly se nové pracovní kontakty a docházelo k intenzivnější výměně informací. Bylo zřejmé, že se ve světě „něco děje“. „Kyselá deště“, odumírání lesů a jiné ekologické problémy se diskutovaly v televizi i v novinách a dlouhodobá měření a analýzy jevů, vlastností a procesů ekosystémů z různých oblastí měly velkou vypovídací schopnost a nutily politiky uvažovat o změnách řady jak průmyslových tak zemědělských technologií.

Do této situace přišel rok 1989 a s ním i politické změny. Pro mnohé z nás i změny osobní, Bedřich Moldan v té době odešel z Ústředního

ústavu geologického do politiky, v prosinci 1989 zvolen „ministrem bez portfeje“ a v roce 1990 se stal našim prvním ministrem životního prostředí; v této funkci pak pomáhal vytvořit polistopadovou ekologickou legislativu. Vzpomínám si na jeden typický moment, kdy Bedřich jako ministr životního prostředí vyhlásil cestu do práce na kole, alespoň na jeden den. Ukazoval, jak šetřit pohonné hmoty a životní prostředí. Toto gesto jsem ocenila.

Mezitím Bedřich Moldan pokračoval i v práci odborné, v roce 1992 získává titul docenta a v roce 1997 profesora na Karlově universitě v Praze; stává se také ředitelem Centra pro otázky životního prostředí UK. Přes svoji jistě velmi náročnou politickou a veřejnou angažovanost nepřestal pracovat odborně, což dokazují jeho větší publikace, jako příklad uvádím alespoň Ekologie, demokracie, trh (1992), Příroda a civilizace (1997), (Ne)udržitelný rozvoj – ekologie, hrozba, naděje (2001) a koenečně Podmaněná planeta (2009).

Jen pár slov k poslednímu titulu. Studovala jsem si tuto knihu s velkým potěšením a s mnoha drobnými radostmi. Je svá a nová laskavým autorovým pojetím světa, lidských znalostí a jejich využíváním a uplatňováním ve společnosti. Dala by se rozdělit do dvou částí, z nichž ta první (do str. 261) uvádí problematiku životního prostředí a řešení dostupná v době dopsání knihy. Pojednává o konkrétních problémech životního prostředí a uvádí koncepce, které se snaží sladit dnešní značný hospodářský a civilizační rozvoj s uchováním zdravého životního prostředí.¹ Navozuje řadu otázek o problémech životního prostředí různých populací ve světě a jejich společenském a ekonomickém rozvoji. Věnuje se globalizaci a energetice, nerostným surovinám, potravinám, odpadům a recyklaci. Skepticky zvažuje koncepci udržitelného rozvoje a informuje o přírodních službách. Největší pozornost je věnována stavu biosféry.

V druhé části knihy² se autor pokusil popsat alespoň některé národní i mezinárodní instituce, dokumenty a programy, které mají nějakou souvislost s životním prostředím, nejen hmotným, ale i lidsky pocitovým, či citovým. Mluví zde o kvalitě lidského života a o ekonomii životního prostředí, o environmentálně příznivých technologiích. Uvádí užitečné desatero domácí ekologie vhodné pro každého. Tato část „Podmaněné planety“ pojednává administrativní a organizační rámec problematiky životního prostředí, což je jistě důležité pro orgány státní správy pro životní prostředí i více či méně zainteresované skupiny či jedince.

1 Tato část obsahuje tři kapitoly: A/ Žijeme v antropocénu, B/ Udržitelný rozvoj a přírodní služby a C/ Stav biosféry. Jednotlivé kapitoly jsou ilustrovány řadou tabulek, grafů a schémat, či tabulkových textů, velmi názorných a s velkou vypovídací schopností.

2 Druhá část knihy má dvě kapitoly: D/ Odpovědi a E/ Epilog.

Epilog¹ není příliš optimistický, ukazuje, jak se v poslední době snižuje plodnost v některých světových regionech, přičemž ukazuje i stálý vzestup světové populace a nárůst městského obyvatelstva oproti venkovskému. Také energetické a potravinářské bilance zatím nevypadají příliš šetrné ve srovnání s trendy v minulosti. Pozitivní jsou ovšem klíčová opatření politiky životního prostředí. Vše je řečeno v nadpisu poslední kapitoly „Světlo na konci tunelu snad není protijedoucí vlak“.

Kniha je psána svěže, je dobře vybavena a dokumentována přílohami s vysvětlivkami často složité tematiky a je čtivá. Pojednává velmi aktuální témata zajímavá jak z vědeckého, tak společenského a politického hlediska. Je pozitivní a dokazuje, že její autor je člověk laskavý, společenský a filosoficky zaměřený.

XXX

Co říci závěrem? Nezbyvá, než popřát panu profesoru Bedřichu Moldanovi dobré zdraví, hodně sil a chuti k práci, stále nová zajímavá témata k řešení, stálou lásku a péči svých nejbližších a společnou radost z těch nejmladších v početné rodině. A co popřát těm ostatním v rodině? Mít s Bedřichem trpělivost, jiný už nebude.

1 „Epilog“ má dvě podkapitoly: 1/ (Výhled do budoucna; 2/ „Světlo na konci tunelu snad není protijedoucí vlak“.

Jak jsem pracoval s Bedřichem Moldanem

František Urban

Lednové číslo britského měsíčníku *Ecologist* v roce 1972 bylo celé věnováno redakčnímu projektu zvanému *A Blueprint for Survival*. Bylo to velmi zajímavé čtení, zcela neobvyklé v tehdejší době, která se teprve připravovala na velký nástup environmentálních hnutí a ve které se otázkami ochrany životního prostředí zabývala (zvláště ve státech komunistického bloku) jen hrstka lidí. Měl jsem to štěstí, že jsem jedno číslo tohoto časopisu dostal od kamaráda, čerstvého emigranta. A rozhodl jsem se, že ho přeložím do češtiny: je sice malá naděje, že by se to dalo někde otisknout – ale překlad bude užitečný a třeba i využitelný při přednáškách a besedách. Překládal jsem pomalu a s přestávkami. Příliš pomalu, protože zanedlouho vyšel ve Vesmíru zkrácený a zasvěceně komentovaný překlad, pod kterým byl podepsán Bedřich Moldan.

Tak jsem se poprvé, byť nepřímou a jednostranně, dostal do kontaktu s Bedřichem Moldanem. Poznal jsem, že je to člověk, který má na spoustu věcí podobný názor jako já a vůbec nevadí, že se oba zabýváme jinými složkami životního prostředí: pracoval jsem v ochraně přírody, dávali jsme tehdy dohromady metodiku inventarizací chráněných území a zamýšleli se nad plány péče pro jednotlivé rezervace – ale ochrana životního prostředí obecně – ovzduší, vody atd., se dotýkala každého a i ochranáři biologicky zaměřeni se jí zabývali. Hranice mezi ochranou přírody a ochranou životního prostředí byla nejasná, ostatně taková je dosud.

V následujících letech jsem se s Bedřichem Moldanem potkával jen sporadicky, většinou při svých cestách do Prahy na skvělé odpolední semináře Terplanu, kde se pravidelně setkávali lidé zabývající se životním prostředím. A když jsem pak před Vánoci 1989 dostal od nově jmenovaného ministra nabídku, zda bych nešel na nově založené Ministerstvo životního prostředí vést odbor ochrany přírody, dlouho jsem neváhal. Nastoupil jsem 10. ledna 1990 a dobu, kdy jsem tam pracoval, považuji stále za nejzajímavější (a také nejnáročnější) období mé profesní kariéry.

Dodnes si myslím, že koncepce ministerstva životního prostředí, tak jak ji Bedřich Moldan se svými spolupracovníky vytvořil, byla nejlepší, dosud nepřekonaná. Ministerstvo vedli odborníci; politické důvody pro přijímání pracovníků nehrály žádnou roli. Od chvíle, kdy odešel, začalo už jen postupně docházet k erozi pravomocí, které rezort životního prostředí měl a nemění na tom nic ani skutečnost, že přibývaly pravomoci nové, v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské Unie. Zejména ztráta vlivu na územní plánování byla dosti zásadní a velmi ovlivnila i ochranu přírody. Ministerstvo bylo Bedřichem Moldanem řízeno racionálně, pravidelné porady ředitelů odborů s minist-

rem (každé druhé pondělí odpoledne) byly povinné a probíhala na nich výměna informací o momentálně řešených úkolech. Výsledkem byla dobrá informovanost všech o všem, co se v rezortu dělo. A tu jsme později dost často postrádali.

Ministr musel od počátku řešit spoustu úkolů, které příliš nesouvisely s náplní práce jeho úřadu. Začínali jsme v Lazarské ulici v několika kancelářích jen málo vybavených nábytkem a postupně jsme se stěhovali po Praze do různých uvolněných prostor, až nám nakonec byla definitivně přidělena budova ve Vršovické ulici, kde sídlí Ministerstvo dosud. Stálé přesuny zdržovaly od práce; je s podivem, kolik se jí s tehdy mnohem nižším počtem pracovníků podařilo udělat. Tehdy byly vytvořeny četné legislativní předpisy, byla navázána rozsáhlá mezinárodní spolupráce, do roku 1989 zadržovaná a přístupem k četným mezinárodním úmluvám legalizovaná, byly reorganizovány anebo nově založeny organizace s odbornou působností atd. Ministrova úloha byla v celém tom procesu klíčová a Bedřich Moldan se jí zhostil skvěle.

Byla to krásná, i když poněkud hektická doba – ale taková prostě byla první léta po sametové „revoluci“.

Bílý muž, který nevzdává

Gabriela Vacková

Bedřicha jsem poznala někdy v polovině 60. let, kdy jsem pracovala na ředitelství Ústředního ústavu geologického (ÚÚG). Byla jsem sekretářkou dr. Budaye, který byl vzdělaný a statečný člověk, který mě osobně mnohokrát pomohl, zvláště v době, kdy můj bratr emigroval. V roce 1968 měl ÚÚG připravit mezinárodní geologický kongres a většina pracovníků ústavu byla do příprav zapojena. Protože můj šéf dr. Buday měl na starosti exkurzní část, hledal někoho, kdo ho bude v době jeho nepřítomnosti zastupovat. Vybral si Bedřicha, který tehdy pracoval jako chemik v chemických laboratořích ÚÚG na Letné. Bohužel geologický kongres byl předčasně ukončen kvůli srpnovým událostem, ale Bedřich už zůstal na částečný úvazek pracovat jako tajemník dr. Budaye. V té době začala naše spolupráce. Ta byla občas přerušena buď kvůli reorganizaci, kdy já jsem nějakou dobu pracovala na jiném místě, nebo proto, že jsem pečovala o 2 syny, z nichž mladší měl zdravotní problémy.

Konec 60. let a 70. léta bylo období, kdy Bedřich nejvíce publikoval. Zprvu to byly publikace týkající se převážně chemických věd, zvláště atomové absorpční spektrometrie, ale začátkem 70. let začal u Bedřicha převažovat zájem o environmentální vědu. Napsal několik monografií, editoval sborníky z různých seminářů, které pořádala především Ekologická sekce Čs. biologické společnosti, kde byl Bedřich místopředsedou, překládal knížky, které u nás nebylo možno sehnat. Pro mě to znamenalo, že jsem měla vždycky dost práce, kterou jsem mohla dělat doma. Přepisovala jsem skoro všechny jeho texty a práci jsem si mohla rozvrhnout tak, abych se stihla starat o rodinu. V té době někoho z vedení ÚÚG napadlo, že existují pracovníci, kteří se v práci moc nevyskytují a chodí si pouze pro peníze. Na tomto seznamu jsem se ocitla i já, Bedřich byl povolán na kobereček, a dostal na tehdejší poměry dost vysokou pokutu.

Konec 70. let byl pro Bedřicha podle mého soudu dost obtížný, protože dostal nevděčný úkol postavit na Barrandově novou budovu pro chemické laboratoře. Vzhledem k tomu, že nebyl v KSČ, nemohl zastávat žádnou funkci a těžko mohl uplatnit své názory, ale přesto se mu podařilo postavit na tehdejší dobu budovu s moderním vybavením. Víím, že na tuto dobu vzpomíná nerad. V té době se moje rodinná situace trochu stabilizovala a tak jsem začala dojíždět z Bílé Hory na Barrandov. Tehdy to bylo obtížné, protože nebylo metro ani Barrandovský most. Přesto mně stálo za to, jezdit přes celou Prahu, protože jsem věděla, že Bedřich je obeznámen se všemi zdravotními potížemi mého syna a věděla jsem, že má pro to pochopení.

V té době jsem také zažila, jak se StB snažila získat Bedřicha ke spolupráci. Několikrát se stalo, že přišli na Barrandov dva pánové a hledali Bedřicha. Zprvu jsem netušila, o co jde, a tak jsem jim po

pravdě řekla, že Bedřich přijde, jen nevím přesně kdy. Oni se vždycky rozhodli, že na něj počkají. Bohužel neexistovaly mobily, takže jsem Bedřicha varovat nemohla. Vzpomínám, jak mu ztuhla tvář, když otevřel dveře a uviděl je tam sedět. Dobře víím, že ho ke spolupráci nikdy nezískali.

Tyto nepříjemné návštěvy naštěstí ukončil listopad 1989. Bedřich se stal prvním ministrem životního prostředí a začal hodně hektický život i pro mne (nastoupila jsem na MŽP hned od začátku), ale mnohem veselejší a smysluplnější. V ÚÚG jsme oba pracovali víc než 30 let a já jsem si vážila vedení ÚÚG, které v 50.-70. letech poskytlo azyl mnoha lidem, kteří byli tehdejším režimem nějak stíhaní. 80. léta už v tomto smyslu byla horší a tak změna přišla právě včas. Na ministerstvu životního prostředí mě čekala práce trochu jiného druhu, setkala jsem se s mnoha zajímavými lidmi, kteří v té době byli plni nadšení ze změny a z možností, které se najednou otevřely. Když premiér Pithart Bedřicha odvolal z funkce ministra pro údajnou spolupráci s StB, považovala jsem to za hroznou nespravedlnost. Bedřicha obdivuji, s jakou noblesou celou situaci zvládl a nenechal se znechutit ani odradit od další práce. Rozhodně ho to spíše zocelilo, než zlomilo. Podle mého soudu byl Bedřich nejlepším ministrem životního prostředí, věděl přesně, co má dělat a jak to dělat. Krom toho, že byl odborně připraven, měl i velké manažerské schopnosti a jazykové vybavení, což v té době bylo výjimečné. Bohužel nedostal dost času, aby všechny tyto své schopnosti plně využil a svou představu dotáhl dál. Žádný z dalších ministrů už ho nedokázal nahradit, protože kromě čestné výjimky Ivana Dejmalu všechny další ministry životního prostředí doopravdy zajímala nejvíce politika.

I v této nelehké době si Bedřich zachoval svůj optimistický pohled na svět, viru v dobro a ochotu pro dobrou věc udělat maximum. Jeho heslo (převzaté od Rudyarda Kiplinga) „bílý muž nevzdává“ jsem si navzdory své povaze osvojila i já. Bedřich asi ani netuší, jak moc mě ovlivnilo. Vždycky mi vytane na mysli, když musím překonat nějakou mimořádně obtížnou životní situaci, ale i v běžném životě (například řidičák vlastním jenom díky tomuto heslu).

V r. 1992 byl Bedřich jmenován ředitelem Centra UK pro otázky životního prostředí, kde působí dodnes a já s ním. Přestože letos slaví půlkulaté významné jubileum, jeho aktivity jsou stále obdivuhodné. Chtěla bych mu popřát, aby to tak ještě dlouho zůstalo, ale hlavně bych mu chtěla poděkovat za to, že byl a doufám ještě dlouho bude mým nejlepším přítelem.

Bedřich Moldan - 75 let

Miloslav Vobecký

S jubilentem jsem se seznámil nedlouho poté, co mne Ivan Rubeška informoval o záměru Československé spektroskopické společnosti při ČSAV (od roku 1993 Spektroskopická společnost Jana Marka Marci) rozšířit její odbornou činnost o zájmovou skupinu aktivační analýzy. Tato iniciativa Společnosti vycházela zřejmě z tehdejšího zájmu o rozvíjející se nedestrukční metodickou variantu neutronové aktivační analýzy (instrumentální neutronové aktivační analýza - INAA) a o tehdejší domácí úroveň rozvoje této metody reprezentované naší účastí v prestižním Lunar Sample Analysis Program NASA na prvkové analýze nerostných vzorků získaných expedicemi Apollo 11 a Apollo 12. Objev polovodičového Ge(Li) detektoru záření gama s vysokým energiovým rozlišením, ve srovnání s detektory scintilačními, se stal významným nástrojem nejen pro samotnou jadernou spektroskopii a experimentální jadernou fyziku, ale i k metodickému obohacení aktivační analýzy o INAA. Navrhované zaměření zájmové skupiny pouze na INAA jsem doporučil rozšířit zájmový okruh metod aktivačních o radioanalytické metody interakční, neboť společné či příbuzné metodické a interpretační problémy tvoří zájmová pojítka mezi členy odborné skupiny, a v duchu tohoto odborného vymezení ji nazvat zájmovou skupinou instrumentálních radioanalytických metod. Ustavení skupiny provedl 1. června 1971 jménem vedení Společnosti Bedřich Moldan na první pracovní schůzi skupiny spojené s tehdy aktuální přednáškou kolegy Jaroslava Frány z oddělení jaderné spektroskopie Ústavu jaderného výzkumu ČSAV na téma Spektrometrie záření gama s vysokým rozlišením. V následujícím období organizovala skupina řadu přednášek, seminářů, kurzů a konferencí, čímž přispěla k urychlenému rozšiřování INAA a „polovodičové“ spektrometrie na řadě našich pracovišť. To bylo rovněž umožněno včasným zvládnutím výroby kvalitních Ge(Li) detektorů v Ústavu jaderného výzkumu ČSAV. Po deseti letech aktivní činnosti odborné skupiny přijal jubilant pozvání na odbornou skupinou Společnosti a Československou komisí pro atomovou energii pořádanou Konferenci o instrumentální aktivační analýze IAA 81, konanou ve dnech 1.-5. června 1981 v Klučenicích. Zde si jubilant vyslechl rekapitulaci bohaté odborné činnosti v prvním desetiletí odborné skupiny, kterou uváděl do života.

Spolu s Ivanem Rubeškou usiloval jubilant v šedesátých letech o rozvoj atomové absorpční spektrometrie, o čemž svědčí z jejich iniciativy v roce 1967 Ústředním ústavem geologickým a Spektroskopickou společností v Praze pořádané Atomic Absorption Symposium, které položilo základ následující řadě International Conference on Atomic Spectroscopy ICAS. K jejich tehdejšímu průkopnickému úsilí o rozvoj rodící se metody Atomic Absorption Spectroscopy patří rovněž vydání knihy I. Rubeška, B. Moldan: Atomová absorpční spektrofotometrie (SNTL, Praha 1967). Během jeho orientace na ekologické otázky pořádal v rámci komise pro spektroskopické metody monitorování životního prostředí Čs.

spektroskopické společnosti při ČSAV v letech 1978-1985 několik seminářů. Ještě jednou mu děkuji za překlad publikace Meze růstu, vydaný Ústředním ústavem geologickým tehdy pouze pro služební potřebu.

Milý Bedřichu, k Tvému životnímu výročí se připojuji s přáním pevného zdraví, duševní svěžesti a spokojenosti do dalších let.

Z konference o instrumentální aktivační analýze IAA 1981 (z archivu Miloslava Vobeckého)

Bedřich Moldan's CV

by Jaroslav Stoklasa¹

Bedřich Moldan graduated from the Faculty of Mathematics and Physics in 1953, having specialized in analytical chemistry. He started his carrier as a primary school teacher, before working in the laboratories of the Geological Institute, where - together with Ivan Rubeska - he implemented atomic absorption spectroscopy for the first time in scientifically isolated, communist Central Europe. In spite of the political constraints, the team organized an international symposium on these problems and published a book which was promptly translated to English and consequently widely used on an international scale.

At the beginning of the 70ties Bedřich Moldan was deeply affected by the environmental considerations in the work of the theologian, philosopher and palaeontologist Teilhard de Chardin. This dramatically influenced his future career a few years later he privately published his own translation of the most the important environmental work of the time - the Limits of Growth. In the following years, together with his colleagues, he published translations of the most important materials from western environmental literature, including several Club of Rome Reports which could not have been published officially under the regime of the time.

Since 1971 Bedřich Moldan has been permanently involved in the field of environment. He organized the first discussion of these problems in his Institute; he edited and contributed as an author to the first Czech book primarily concerned with environmental issues - „Geology and Environment". He became a research leader of the state program „Research of the Geological and Geochemical Phenomena that are Important from the Environmental Perspective" and he started to realize research on biogeochemical processes in small catchments. One of the results of this work was the book „Geochemistry of the Atmosphere" published in 1977. In the 80ies he founded the national network of small catchments called GEOMON, which is still used for the comprehensive monitoring of environmental quality. The project „Biogeochemistry of Small Catchments" was undertaken between 1988 and 1994 in the international framework of the Scientific Committee on Problems of Environment (SCOPE); Bedřich Moldan was chairman of the project. The results of the project were published in 1994 (John Wiley, Chichester).

During implementation of these projects, Bedřich Moldan worked with a network of young volunteers on the monitoring of acid rain.

¹ This English biography of professor Moldan written by Jaroslav Stoklasa (1926 2007) originally for the Blue Planet Prize in 2006 was used for SCOPE Life Achievement Award on Environmental Sciences nomination. Bedřich Moldan won this Award in 2010. Small editor changes by Andrew Barton.

This way of working was unusual under the political circumstances of the time, when the totalitarian government of the Czech Republic disguised and denied environmental problems. In spite of this, Bedřich Moldan influenced the public environment movement to a great extent. He became co-founder of the semi-illegal organization „the Ecological Section of the Czechoslovak Botanical Society under Czech Academy of Sciences", which subsequently became the most influential and largely independent environmental expert organization. In 1980 this organization, under the leadership of Bedřich Moldan, completed a comprehensive assessment of the state of environment in the Czechoslovak Republic. In 1983, the Ecological Section of the Biological Society, in response to a governmental request, elaborated a report describing the true state of the environment in the country. Czechoslovakia was among the most polluted countries in Europe. This secret report for the Czechoslovak government was sent to foreign media working on democratic principles and through the foreign media the general public in Czechoslovakia was informed about the real state of the environment in the country. Bedřich Moldan published also several important articles on this theme. The widely available article „Small Environmental Inventory" of 1988 attracted considerable attention. Pollution of the environment was one of the most frequent political themes of the velvet revolution which lead to establishment a new government in 1989.

As a consequence of these works, and because of his high level of professional expertise and personal authority, Bedřich Moldan was designated as the first Minister of the Environment of the Czech Republic during first days of 1990. The nomination came from the most influential non-governmental organization in the country, the Czech Union of Nature Conservation. One of the first initiatives of the Ministry was the publication of the so-called Blue Book, which accurately assessed the environmental situation in the country, and Rainbow Program, which influenced political priorities for environmental recovery in the country. Under the leadership of Bedřich Moldan the Ministry of the Environment of the Czech Republic was established and the foundations of new environmental legislation were composed.

Between 1993 and 2001 he supported, as Chairman of the Scientific Board, the large-scale long-term environmental study „Teplice Program", which delivered internationally acknowledged results in the area of the human health - environment relationship. But in this politically unstable period Bedřich Moldan was accused of having collaborated with the communist secret police. Although he was subsequently completely cleared of these accusations, he left the ministerial function and the executive state administration. He remained involved in political matters through membership in the Parliament of the Czech Republic until 1992. During that time he was heavily involved, as a public service, in the preparations for the UN Summit Conference on the Environment and Development. He was Vice-chairman and Rapporteur of the Main Committee at the Rio de Janeiro Summit.

In due course Bedřich Moldan was elected as a Vice-chairman of the UN Commission of Sustainable Development for period 1993-94 and in 2000 - 2001 he was Chairman of this UN Commission. At this time he proposed that the Commission should work on the interdisciplinary problems of the indicators of sustainable development, a key theme of modern scientific research. In the beginning of 1994 Bedřich Moldan proposed a project on Indicators on Sustainable Development to the international SCOPE organization. The proposal was accepted by the Executive Board and the project was realized in 1994-1997 under his leadership. Bedřich Moldan has been involved in the field of sustainability indicators for a long period. His over-riding aim is to include environmental services of nature into commonly used economical indicating instruments. He has also implemented this approach on the ground in one of the most important economic organizations: the OECD. In particular, as a member of the OECD Strategy Steering Committee in 1999 - 2001, he stressed the importance of the sustainable development theme in the framework of the international economical cooperation within work on the Environmental Outlook and Strategy of OECD.

Bedřich Moldan is also still indispensable on the Czech national political scene. He contributed to Czech diplomacy through his position as an expert and natural scientist. He was actively involved in the work on the Framework Convention on Climate Change. He worked as a chairman of the Czech National Climate Program in 1991-1998, and is still a vice-chairman of it. The expert knowledge and communication abilities of Bedřich Moldan were a pre-requisite for his appointment as a member of the Delegation of the Czech Republic for negotiation on accession to the European Union and Negotiator for Environment, Science and Education. After three years, this work was successfully concluded by the closing of this negotiation chapter for the Czech Republic. Bedřich Moldan is still active in environmental diplomacy. He works for the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic as Vice-Chairman of the Ad Hoc Working Group on Sustainable Development (WSSD) and Chairman of the Sub-Group on Indicators (Czech counterpart of the OECD Group). As a Chairman of the Expert Group for the WSSD he was involved in the preparation of the national participation in Johannesburg Summit in 2002. He is an Advisor to the Czech Minister of the Environment and is also Vice-chairman of the Scientific Board of the Ministry. His distinctive expertise is respected to such an extent, he has also been invited to accept the position of the shadow minister of the environment, which he has now done.

Bedřich Moldan through his participation in the work of numerous international institutions and ad-hoc projects acted as a key contact of the Czech Republic with the mainstream of international research and policy in the field of environment and sustainable development. In the international effort for recovery of environmental balance on the planet Earth Bedřich Moldan is contributing greatly through his political and scientific research activities.

In 1992 Bedřich Moldan continued in his long standing educational activities by establishing the Charles University Environment Centre in Prague. He has been the Director of the Centre since its creation. Under his leadership the Centre is working on the development of environmental indicators, on integration of environmental aspects to various sectors of human activities and other research projects aimed at environmental problems, social and cultural ecology, environmental education and public participation in political and environmental processes in the society. Environmental and sustainability research and teaching were recently extended by establishment of the „Environmental Studies" doctoral program in which 25 PhD students are already involved. The Charles University Environment Centre has intensive international contacts and during its existence it gained several important grants, e.g. for sustainable indicators development. UNDP1 support was a pre-requisite for realization of the large scale interdisciplinary project Sustainable Development of the Czech Republic Capacity Building, the editor of which Bedřich Moldan . For his students Bedřich Moldan is not only a valuable source of knowledge and experience, but he also inspires them by his systematic approach and thinking. He serves as an example of hard work, engagement, energy and rational, but positive thinking. In recognition of these qualities, Bedřich Moldan was appointed by Charles University as Professor in Environmental Science.

In his work Bedřich Moldan respects the civic dimension of environmental science and policy. His institution cooperates with the association of non-governmental environmental called Green Circle. Between 1991 and 1997 he was a Chairman of the largest Czech green NGO Czech Union of Nature Conservation, in 1993-2000 he was a Chairman of the Board of Directors of the Regional Environmental Centre in Budapest, and between 1996 and 2000 he was president of the annual International Film Festival Ekofilm.

Bedřich Moldan enriched his former scientific and research work by an environmental dimension and linked it to his political and teaching activities. He is an extraordinary personality with huge interdisciplinary background ranging through politics, diplomacy, economy. He has exceptional communication skills with a wide range of groups, from politicians and ministers, to non-governmental organizations and the private business sector. He has a global overview of his professional field, and commands the respect of his peers, but still remains a charming and friendly personality.

---

1 United Nations Development Programme

Bedřich Moldan's significant contributions and achievements

1. Analytical Chemistry. In the 1960s Bedřich Moldan was involved in methods of analytical chemistry research in the field of inorganic analysis. He primarily focused on research methods for water analysis (one result was the award of the scientific degree of Candidate of Sciences). Together with Ivan Rubeška he developed a unique European laboratory of atomic absorption spectrometry (the first in Central Europe). The results were published in a series of works in academic journals and in the English and Czech monograph Rubeška, Moldan: Atomic Absorption Spectroscopy (Iliffe, London, 1969, 2 editions).

2. Geological sciences and the environment. During his work at the Central Geological Institute (from 1970 to 1989), he was active in research in various fields of earth sciences with a focus on the environment. One of the first results was the monograph Moldan (eds.): Geology and the Environment (Academia Prague, 1972), which was the first publication of its kind in Czechoslovakia (and one of the first in the world).

3. Atmospheric geochemistry. In the first phase of environmental research in the field of earth sciences he focused on geochemistry of the atmosphere (Moldan: Geochemistry of the atmosphere, Academia Prague, 1974). The main subject of the research was atmospheric deposition, which led to the development of a later series of widely used monitoring methods for the analysis of wet deposition (precipitation, horizontal atmospheric deposition in the form of fog and frost). The results were summarized in the monograph Moldan: Atmospheric Deposition: a Biogeochemical Process (Academia Prague, 1991). Later, his research into tropospheric ozone continued at the Charles University Environment Center, and was financed by an Asahi Glass Foundation comprehensive research grant - it not only brought important results but started a series of subsequent larger scale projects that are essential for air pollution management in Prague.

4. Small river basins in the Czech Republic. The 1970s and 1980s, he, together with T. Pačes carried out an extensive research project into biogeochemical processes in small watersheds. This research was initiated in the Želivka water catchment area and gradually expanded to include the nationwide GEOMON system, which is a small river basin monitoring system, which is still operating and yielding results important for environmental assessment. Results from Želivka are currently being used in the proposed water purity safeguards for this important water flow. Small river basins were studied in an international context, especially in the international SCOPE project, the results of which were summarized in the monograph Moldan, Black (eds.): Biogeochemistry

of Small Catchments (SCOPE Report No. 51, John Wiley, 1994). Monitoring methodology for small river basins was introduced internationally under the EMEP (the center in Helsinki), which was introduced in the context of the Geneva Conventions on Air Pollution.

5. Climate change. At the beginning of the 1990s, he initiated research on climate change under the National Climate Program, of which he was chairman. The results were summarized in several monographs (e.g., Moldan et al., The risks of climate change and mitigation strategies, 1993; Moldan, Sobíšek, A „County Study“ of climate change for the Czech Republic, 1996).

6. Environmental economics. The first project of the newly founded Charles University Environment Center (1992) was research in the field of environmental economics, which resulted in a number of practical applications necessary for the design of economic instruments for environmental protection in the Czech Republic. The results were summarized in the publication Moldan et al.: Economic aspects of environmental protection, Karolinum, Prague, 1998, Czech and English.

7. Sustainable Development Indicators. In the second half of the 1990s he oriented his research interests toward issues of sustainable development indicators. Work was carried out in two international projects under SCOPE and the results were summarized in two monographs (Moldan, Billharz: Indicators of Sustainable Development, John Wiley 1997, Hook, Moldan, Dahl, eds: Sustainability Indicators, 2007). The research results were directly reflected in the work of the UN Commission on Sustainable Development which took place on the basis of its „Work programme“. These results are regularly applied in the design and evaluation of sets of indicators for the Sustainable Development Strategy of the Czech Republic and the Progress Report on these strategies, which are fundamental Government Council for Sustainable Development products (both Czech and English versions).

8. Sustainable development. At the end of the 1990s, the Charles University Environment Center coordinated extensive research to create conditions for the sustainable development of the Czech Republic. The result was the extensive monograph Moldan, Hook, Kolarova (eds.): Sustainable Development in the Czech Republic, 5 volumes (Charles University, 2002). This monograph was also part of a National Sustainable Development Strategy.

9. Millennium ecosystem research. Between 2000-2004, he was involved in extensive international research, the Millennium Ecosystem Assessment, which brought about the concept of nature and ecosystem services that are now becoming the basis for practical approaches to environmental protection. He participated in the preparation of several monographs published in 2003-2005 as the outputs of this project.

10. Program Sázava 21. In 2008, he founded the civic association called Program Sázava 21, which aims to promote sustainable development in the Sázava catchment area (including the Želivka, Blanice tributaries among others). The program is aimed at protecting the environment (especially air and water quality), the natural environment (support of Natura 2000) and cultural heritage. Its aim is to use scientific achievements in implementing various programs, especially in cooperation with regional and municipal authorities.

11. CzechGlobe is the most recent initiative of Bedrich Moldan which lead to the establishment of the Czech Centre of Excellence (<http://www.czechglobe.cz/index.php?lang=en>). This project is just starting out; the Environmental Centre is the participating institution and Prof. Moldan is a member of the Steering Committee.

Muž Země Bedřich

Životní prostředí závisí na každém jednotlivci, říká vědec, učitel, ex

Woodcraft a filozofie

K přírodě jej přivedlo hnutí woodcraft. „Z rodiny člověk dostává základ, ale životní orientaci často získává jako teenager, když už je zraje intelekt.“ Kmen Vycházející ze vznikl v Děčíně, kde choval na gymnáziu (narodil se roku 1935), on sám zastával žitou funkci Ohnivce. učil znát a mít rád přírodu, citem, kterým člověk nerozumět...“

Rozhoduje o

Později ve fyzice prožil na zmínku o moderních vědeckých. Mladý student objevil nové pohledy. Věděl, že studovat filozofii nemůže - ač měl samé jedničky, chyběly kádrové předpoklady. A tak vsadil na jinou svou zálibu - chemii. Ale přitom četl Anaximena, Tomáše Akvinského, Heideggera - a později to ve vědách o životním prostředí mnohokrát zhodnotil. O pár let později si v New Scientist nad článkem západního katolického myslitele o životním prostředí a stavu světa navíc ujasnil: „Citím se katolíkem.“

Ekologie na hraně

Když v roce 1958 nastoupil do Ústředního ústavu geologického, už ženatý (s manželkou Dobravou, s kterou české literatury, mají dceru) žil s kolegou laboratoř. První svého druhu. Zorganizovali ústavu věnovali se ekologické fyzice a geologii.

Co se mi v životě asi nejvíc povedlo: „Že jsem mohl - doufám - přispět k výraznému zlepšení životního prostředí u nás a že se to povedlo hned po pádu komunismu.“

FOTO: MAFA - DAVID NEFF

Bedřich Moldan

OSN

Moldan ministr a nejznámější český ekolog

schválila vláda Moldanův Duhový program, nebyl už ministrem. A tak už to zůstalo. Nevrátil se, zatím když jej očistili. Byl poradcem přišel po něm, vyjednávačem o přistoupení k Evropské unii pro životní prostředí, vědu a vzdělávání.

radili v ústavu mladému... Hráli jsme cestou však ne... ale a... šli výtky o... den... „Hráli jsme... až 137 mi... ento odhad... že tato čas... přijímání směr... svědčen, že ne... procent jde o nc

„Globální oteplování je nesporný fakt,“ říká Bedřich Moldan.

Management
EED → ESP
task manager

UNCEI

11 Plan
to be

Budget low

(restriction)
2.2 → 1.8 budget
1.5 → 0 UNEP
→ 0 UNEPA

Sixth
"!"

to countries for
and SD - micron
Nigeria - export
- loans - activities

No official announcement
if UNCED was cancelled
Dowdell said it to
Living Council

UNEP: Environmental Education
Program - not a Panam
no money

1w
Tra
1w →

VEU needs to
of investment, increase
Do not give impression
EPP team!

Delis

UNEP - make national
UNEP - make national
Klamm - ideological

Challenging
to the other

□ Poor

□ DO ⇒

lack of leadership!

informed
to have historical rep
team! Reality is business
are specialists within a
of excellent managers in export a 20

Model be refer
to separate - self, but
credit money to left
UNEP